

Westhoek: een integrale geografische analyse

VALERIE DECRAENE EN MAARTEN LOOPMANS
AFDELING GEOGRAFIE, DEPARTEMENT AARD-EN OMGEVINGSWETENSCHAPPEN

WESTHOEKOVERLEG

WESTHOEKOVERLEG

SAMENWERKINGSVERBAND VAN
GEMEENTEN VAN DE WESTHOEK

Samenstelling stuurgroep Bestuurlijke strategie

Dieter Hoet	Coördinator Westhoekoverleg Voorzitter stuurgroep
Bern Paret	Gebiedswerker Westhoek
Christof Dejaegher	Burgemeester Poperinge
Joris Hindryckx	Burgemeester Houthulst
Sigrid Verhaeghe	Stafmedewerker RESOC Westhoek
Niek De Roo	Expert wvi

Voorwoord

Reeds in 2009 richtte Westhoekoverleg een werkgroep op om na te denken over de (bestuurlijke) toekomst van de Westhoek. In het voorjaar van 2010 resulteerde dit in de toewijzing van een begeleidingsopdracht aan de academische tandem Loopmans – Voets. Prof. Dr. Loopmans van het departement geografie van de KUL werd belast met de uitvoering van een sociaalgeografische analyse en Prof. Dr. Voets van het instituut voor de overheid van de KUL met het uitstippelen van een begeleidingstraject dat moet resulteren in een bestuurlijke strategie voor de Westhoek.

Voor u ligt nu een eerste tussentijds resultaat, m.n. het eindrapport van de sociaalgeografische analyse. In deze analyse moest worden nagegaan of de Westhoek voor een aantal concrete sectoren (demografie, economie, financieel, dienstverlening) beschouwd kan worden als een regio. Deze analyse werd in zeer nauwe samenwerking met de stuurgroep uitgevoerd. Het antwoord van de wetenschappers is positief: de Westhoek is een regio met een aantal problemen, maar ook met een aantal belangrijke troeven. De Westhoek bevat een interne diversiteit die de regio versterkt.

De wetenschappers concluderen door een zestal stellingen naar de regio toe te werpen. Deze stellingen vormen een insteek voor het bestuurlijke traject dat begin 2011 van start ging en dat in het najaar moet uitmonden in een bestuurlijke strategie. In het kader van het bestuurlijk traject zullen ook nog andere insteken worden verzameld. Een netwerkmapping wordt uitgevoerd om de bestuurlijke samenwerking in de regio in kaart te brengen. Ten tweede worden er ook bestuurskrachtgegevens van de Westhoekgemeenten verzameld en ten derde zullen ook de resultaten van Kompas 2010, de vijfjaarlijkse evaluatie van de streekwerking mee dienen als insteek voor de verschillende overlegtafels die in de loop van 2011 o.l.v. Prof. Dr. Voets zullen worden georganiseerd.

Bernard Heens, voorzitter Westhoekoverleg, burgemeester Heuvelland.

Dieter Hoet, coördinator Westhoekoverleg.

Inhoud

Voorwoord	1
I. Inleiding: 50 jaar streekontwikkeling in de Westhoek	5
a. Met horten en stoten: een korte geschiedenis van streekontwikkeling in de Westhoek	5
b. De huidige problematiek: een integrale analyse.....	6
II. Een verouderd woningpatrimonium	9
a. Oud en slecht uitgerust	9
b. Relatief lage prijzen	15
III. Een stabiele maar veranderende woonbevolking.....	18
a. Een stabiele woonbevolking.....	18
b. Patronen van groei en krimp.....	20
IV. Werkgelegenheid en economische structuren	31
a. Consumptie: hiërarchie en koopstromen	31
b. Productie: Sectorale structuren	44
c. Tewerkstelling: lage werkloosheid, lage lonen	47
d. Fiscaliteit.....	51
V. Besluit: strategische visie op de Westhoek	55
a. De Westhoek, een huis met veel kamers	55
b. 6 strategische keuzes voor de Westhoek.....	58
VI. Referenties	61
VII. Appendices	63
a. Appendix 1: Kleinstedelijke gebieden	63
b. Appendix 2: Koopstromenonderzoek.....	71
c. Appendix 3: Hiërarchie van de steden	84

I. Inleiding: 50 jaar streekontwikkeling in de Westhoek

a. Met horten en stoten: een korte geschiedenis van streekontwikkeling in de Westhoek

Ooit een van de meest dynamische regio's in Vlaanderen, is de Westhoek na de twee wereldoorlogen een beetje in de vergeetheek geraakt. Tussen de 2 wereldoorlogen werd weliswaar naarstig gewerkt aan de wederopbouw van de door het oorlogsgeweld zwaar getroffen streek; na WOII leek de streek echter niet te kunnen meegolven op de algemene economische hausse die de rest van Vlaanderen trof. Bewoners uit de grotendeels agrarische streek zochten massaal werk over de grens in de Noord-Franse industrie. Ondanks ontwikkelingsplannen van de nationale overheid –de zogenaamde economische vijfjarenplannen van 1964-1968 en van 1969-1973 die vooral gericht waren op de industrialisering van de regio en de aanleg van infrastructuur- kwam de economische ontwikkeling maar moeizaam van de grond. In 1973 werden de inspanningen bovendien teniet gedaan door de economische crisis.

In de jaren 1980 wekte het etiket 'achtergebleven gebied' de aandacht van de nieuwe Europese regionale ontwikkelingsprogramma's en werd Europa een belangrijke motor achter de regionale ontwikkeling. Op basis van een voorbereidende analyse door WES werd een Geïntegreerd Actieprogramma (GAP) uitgewerkt door GOM West-Vlaanderen en de Vlaamse Regering. Dit GAP, met nog steeds een sterke nadruk op economische ontwikkeling, garandeerde meer coherentie tussen verschillende maatregelen en werd vanaf 1987 ondersteund met Europese middelen uit EFRO, en vanaf 1989 ook ESF en EOGFL. Onder impuls van de Europese Commissie werd bovendien in 1989 in het kader van Interreg1 een samenwerkingsovereenkomst gesloten tussen de provincie West-Vlaanderen en het Département du Nord. Dit Interreg I liep van 1991-1994.

Midden de jaren 1990 kregen de Europese programma's een integraler karakter. Naast economie kregen ook landbouw, toerisme, opleiding en vorming en leefbaarheid meer aandacht onder het 'doelstelling 5b' programma (1994-1999). De erkenning van de Westhoek als 5b-gebied opende bovendien de weg naar steun via communautaire initiatieven als CI Retex (gericht op de reconversie van de textielsector, vooral in de zuidelijke westhoek) en CI Leader II (voor integrale plattelandsontwikkeling).

Na 2000 verschoof de aandacht binnen de EU naar het oosten, en voor de Westhoek werd een uitdoofregeling ingesteld, waarbij tot 2005 nog enkel middelen uit het EFRO-fonds konden worden geput. Communautaire initiatieven als Leader (2008-2013) en Interreg IIIa (2000-2006) en IV (2009-2012) bleven echter verder investeren in de Westhoek.

Sinds 1987 ontving de Westhoek ongeveer 60 miljoen euro aan Europese middelen. Daarbovenop kwamen investeringen uit de federale, Vlaamse en provinciale overheid, en niet te vergeten, heel wat private middelen. Ofschoon het altijd moeilijk is om effecten te koppelen aan specifieke acties, geloven we dat 25 jaar onafgebroken investeren in de heropleving van de Westhoek stilaan vruchten begint af te werpen (zie ook De Mets et al., 2009 waar specifiek op de effecten van de Europese investeringen wordt ingegaan). In dit rapport maken we een globale stand van zaken op, waarbij niet alleen wordt teruggekeken naar het recente verleden, maar de blik vooral wordt gericht op de toekomst. Waar staat de Westhoek vandaag, en wat zijn de strategische uitdagingen voor morgen? Want al is er reeds 25 jaar hard gewerkt, er is nog heel wat te doen. De Westhoek kan intussen een

aantal troeven uitspelen die haar niet langer de probleemregio maken van weleer. De grens is in een eengemaakt Europa meer een voor- dan een nadeel, de Westhoek heeft zich intussen economisch ontwikkeld tot een stabiele kmo-regio en landbouw en toerisme kunnen de motor worden voor de verdere ontwikkeling van de ruimtelijke kwaliteit die de regio stilaan ook aantrekkelijk lijkt te maken als woongebied. Maar om bij te blijven in de vaart der volkeren mag het werk niet stil vallen. Dit rapport heeft dan ook in de eerste plaats tot doel om de strategische krijtlijnen uit te zetten voor toekomstige investeringen en beleidsprogramma's. Om het met Lenin te zeggen: 'What is to be done?'

b. De huidige problematiek: een integrale analyse

Dit rapport biedt de lezer de resultaten van een integrale sociaal-economische analyse van het ontwikkelingspotentieel en –knelpunten van de westhoek als landelijke regio. Het is niet het resultaat van de zoveelste studie van de Westhoek; Zo zijn er, dankzij de toenemende overheidsaandacht voor de streek, al meer dan genoeg gemaakt. Dit rapport probeert in de eerste plaats een synthese te maken van het bestaande onderzoek over de streek. Voorgaande onderzoeken hebben telkens deelaspecten van de Westhoek belicht.

In dit rapport proberen we de verbanden te leggen tussen deze deelanalyses, om zo een integraal beeld te krijgen van de ruimtelijke sociaal-economische problematiek. We gaan er daarbij inderdaad vanuit dat er dergelijke verbanden zijn; dat de demografische uitdagingen waar de Westhoek voorstaat, intrinsiek verbonden zijn met het woningbestand in de streek en met de aanwezige infrastructuur en voorzieningen; dat deze ook verbonden zijn met de economische activiteiten en mogelijkheden in het gebied. We hebben daarbij ook aandacht voor de gelijkenissen en verschillen van de Westhoek met andere regio's, en trachten lessen te trekken uit de ervaringen in andere streken. Tenslotte leidt deze oefening ons tot de formulering van mogelijke strategische ontwikkelingspistes, die in samenspraak met de opdrachtgevers in gedragen beleidsaanbevelingen werden vertaald.

Overzichtskaat West-Vlaanderen met aanduiding van arrondissementen, gemeenten en Westhoek

Kaart 1: Overzichtskaat West-Vlaanderen

Kaart 2: Overzichtskaart Westhoek

II. Een verouderd woningpatrimonium

In een sociaal-geografische analyse wordt vaak vertrokken van wat er al aanwezig is in de te onderzoeken streek. Dit kan gaan over infrastructuur, maar ook kennis, kapitaal, ... komen aan bod. Ook in deze analyse zal vertrokken worden van bestaande infrastructuur, en dit is in de eerste plaats het woningpatrimonium.

Woningpatrimonium, zowel kwaliteit als betaalbaarheid en aangepast aan de behoeften, hangt nauw samen met vele andere factoren. Zo is er een duidelijke wisselwerking met demografie (het gaat immers over de bewoners van de woningen), die op zijn beurt dan weer gevolgen heeft op de economie, zowel naar fiscaliteit als naar tewerkstelling. Dit heeft allemaal zijn invloed op de sociaal-geografische structuur van een streek. Daarom wordt begonnen van bij het begin, het woningpatrimonium.

a. Oud en slecht uitgerust

De kwaliteit van het woningpatrimonium wordt op onderstaande kaarten getoond aan de hand van een tweetal factoren, meer bepaald het bouwjaar van de woningen en het aanwezige comfort binnen de woningen¹. Binnen de variabele bouwjaar wordt een onderscheid gemaakt in oude woningen (gebouwd voor 1945) en recente woningen (gebouwd na 2000) (data Steunpunt Sociale Planning).

Op de kaarten komen duidelijk twee gebieden tot uiting die op bovengenoemde variabelen opvallend minder goed scoren dan de andere gebieden in de Westhoek, namelijk "Bachten de kupe"² en de streek in het Zuidoosten rond Mesen, Heuvelland en Zonnebeke. Daar blijkt het percentage woningen dat dateert van voor 1945³ heel hoog (meer dan de helft van het woningpatrimonium). Dit ligt beduidend hoger dan het Vlaams gemiddelde (dat 24,4% bedraagt). Het zijn ook deze buurten waar meer dan 10% van de woningen geen klein comfort kent. Daar komt bij dat het aantal recente woningen hier aan de lage kant is (overal minder dan 10% en in veel gevallen slechts 5% van alle woningen). Dit contrasteert met de rest van de Westhoek, waar het percentage woningen gebouwd voor 1945 nooit de helft van het woningbestand uitmaakt (Vlaams gemiddelde is 32%) en huizen zonder klein comfort beperkt zijn tot maximaal 10% (Vlaams gemiddelde: 13,3%). In de kuststreek zien we uitschieters wat betreft het aantal recente woningen, maar hier gaat het om nieuwe of volledig gerenoveerde appartementen die vaak als tweede verblijf dienen.

Als het woningpatrimonium vergeleken wordt met dit van België, dan valt duidelijk op dat de Westhoek in het algemeen gemiddeld scoort, maar toch een beduidend ouder woningbestand heeft dan de rest van Vlaanderen. Er is wel een inhaaloperatie aan de gang door middel van

¹ Aandeel woningen met klein comfort: een woning heeft minimum klein comfort als het een toilet met spoeling in de woning heeft, evenals een bad of douche en waarbij de woning is aangesloten op het openbare waterbedelingsnet (Sociaal-economische enquête, 2001).

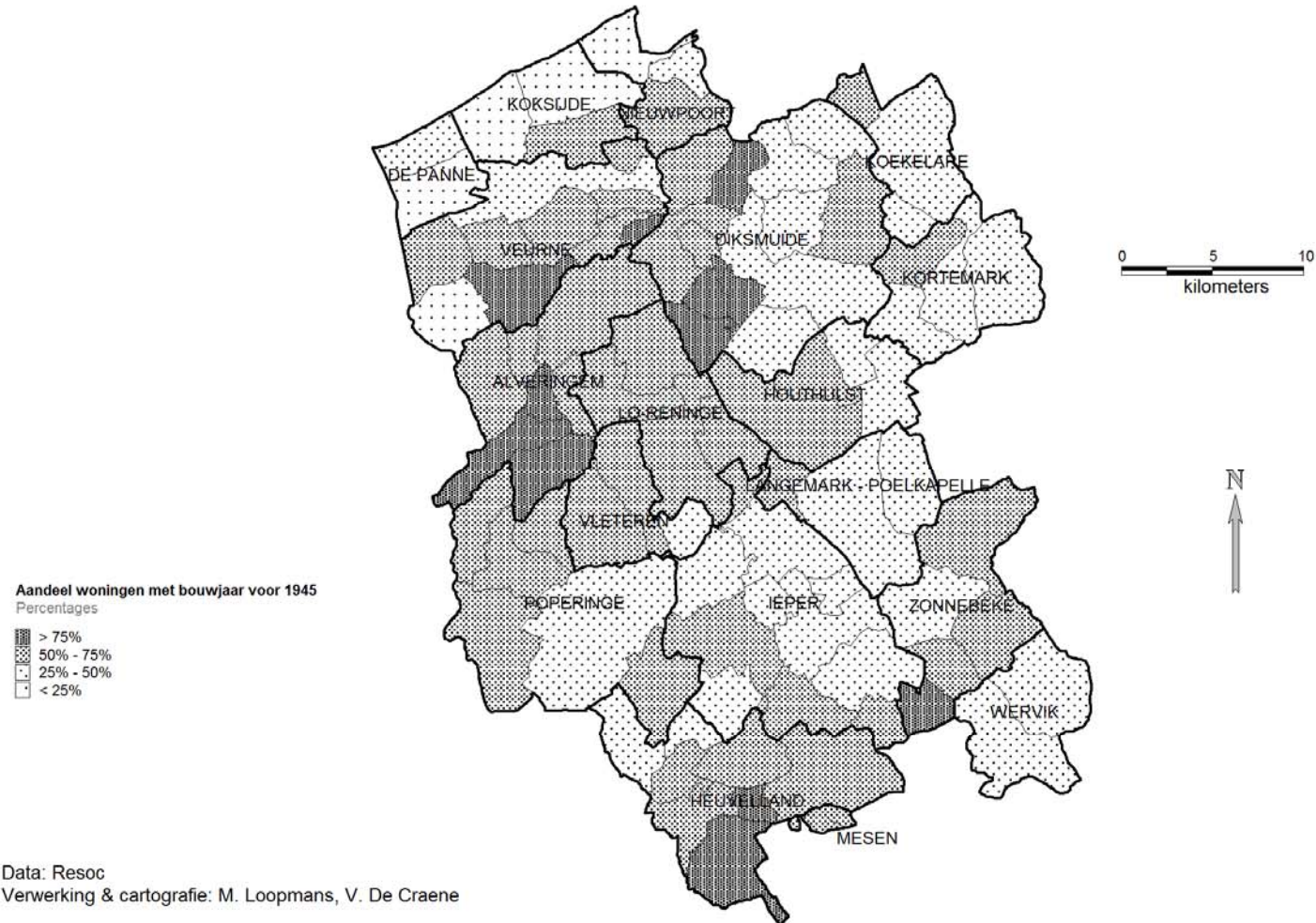
² Bachten de Kupe: Term die verwees naar het stuk "achter de IJzer" (achter de kuip). Nu wordt met deze term een verzameling gemeenten bedoeld. Deze zijn (volledig of gedeeltelijk): Nieuwpoort, Diksmuide, Alveringem, Poperinge, Veurne, De Panne en Koksijde.

³ Een woning dateert van voor 1945 wanneer er geen grote renovaties hebben plaatsgevonden die aanleiding geven tot een aangifte bij het kadaster. Er kunnen met andere woorden wel kleinere renovaties hebben plaatsgevonden, die echter geen verandering in het kadastraal inkomen tot gevolg hebben.

renovaties (zie Kaart 6), maar het percentage oude woningen in combinatie met een gebrek aan comfort blijft hoger in de Westhoek dan in de omliggende gebieden (Vanneste *e.a.*, 2007).

De 'Atlas van achtergestelde buurten' bevestigde eerder al deze trend. Daaruit bleek dat vooral de perifere gebieden in de Westhoek worden gekenmerkt door oude woningen en woningen in slechte staat, en dit in combinatie met een slecht voorzieningenniveau en een matige tot slechte bereikbaarheid (Kesteloot *e.a.*, 2007). Of deze laatste twee indicatoren ook nu nog gelden voor de Westhoek, komt in volgende hoofdstukken aan bod.

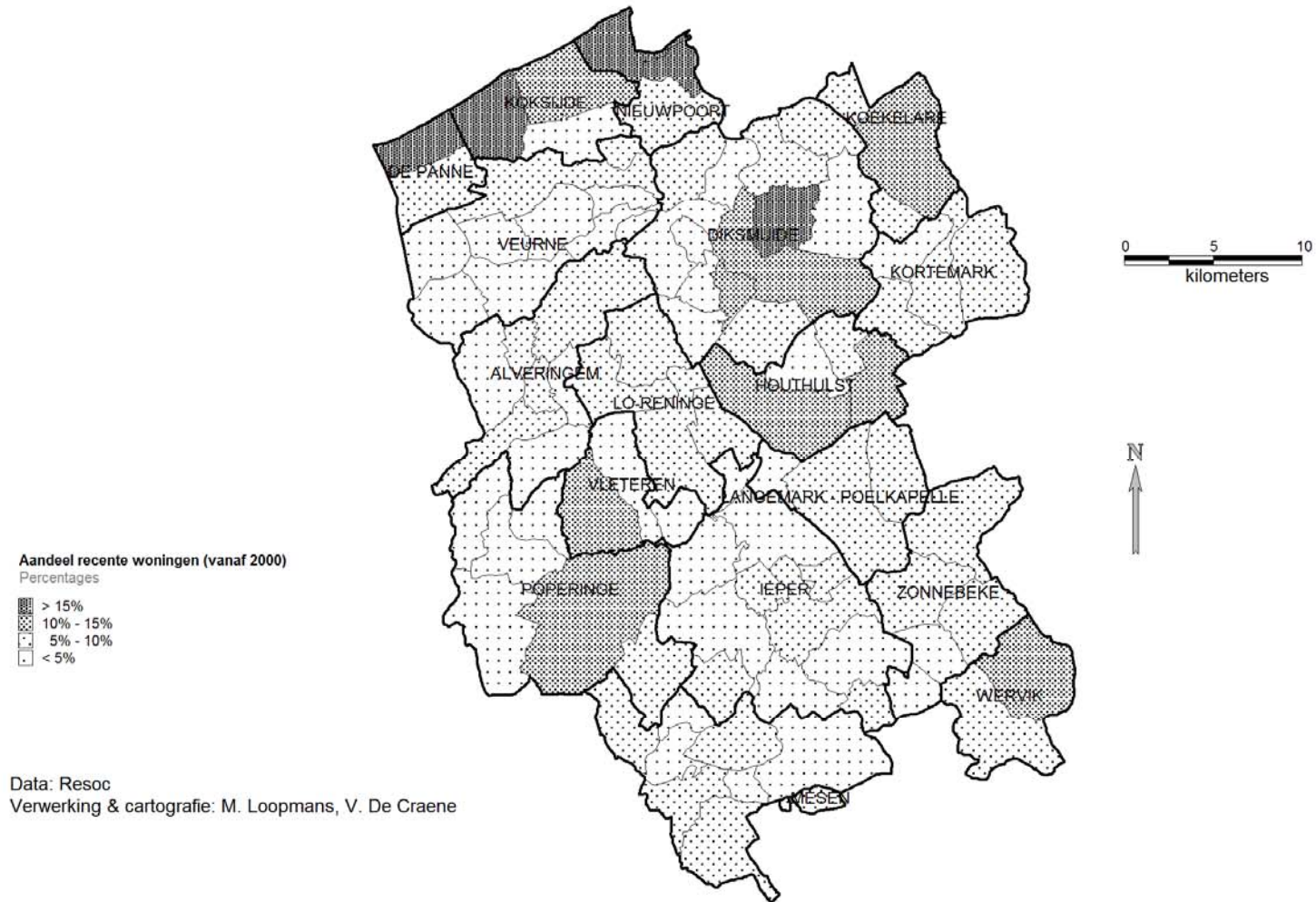
Aandeel woningen met bouwjaar voor 1945 per deelgemeente in de Westhoek

Copyright: Departement Aard- en Omgevingswetenschappen - Afdeling Geografie, K.U.Leuven

Kaart 3: Aandeel woningen met bouwjaar voor 1945 per deelgemeente in de Westhoek

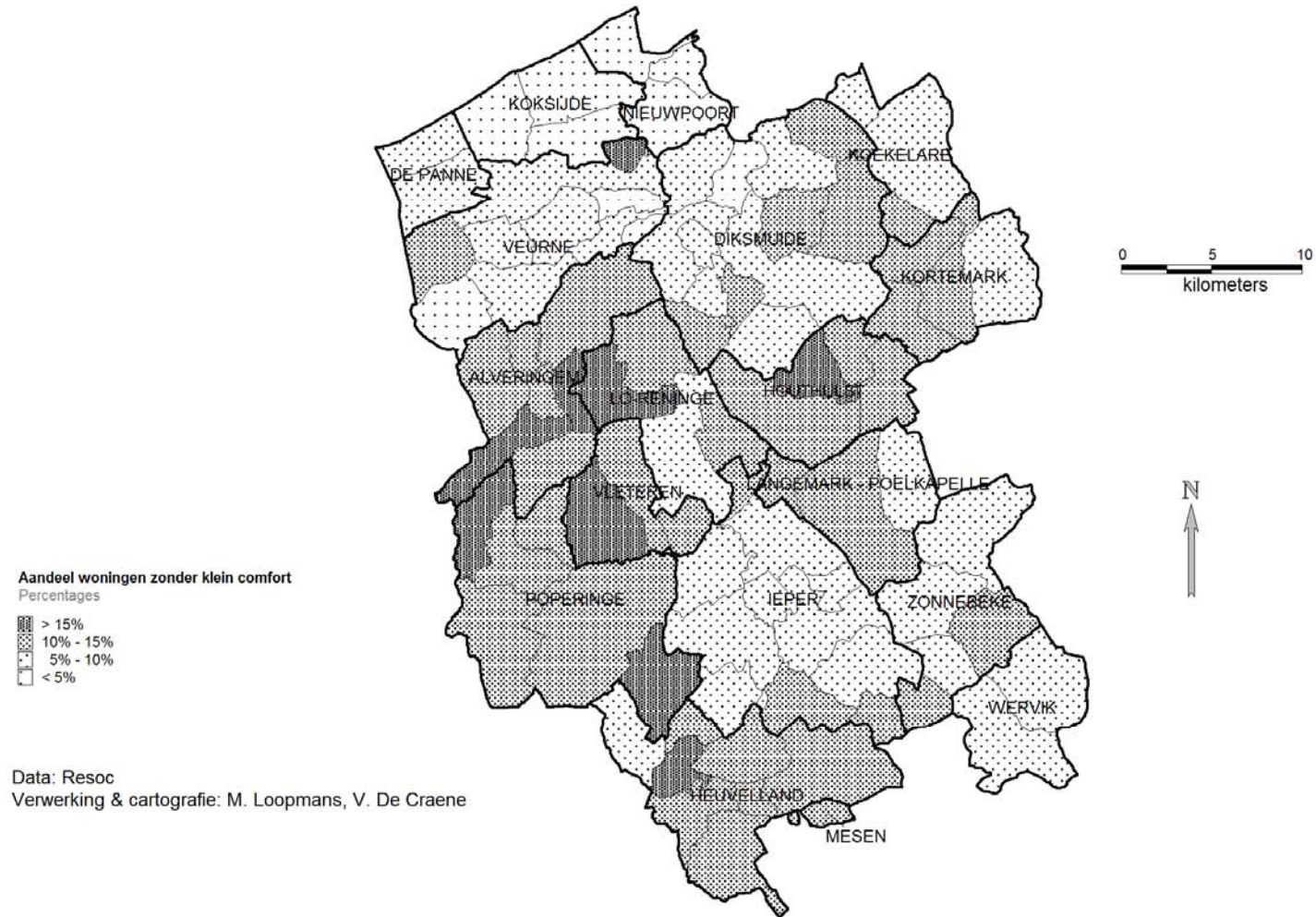
Aandeel recente woningen (vanaf 2000) per deelgemeente in de Westhoek

Copyright: Departement Aard- en Omgevingswetenschappen - Afdeling Geografie, K.U. Leuven

Kaart 4: Aandeel recente woningen (vanaf 2000) per deelgemeente in de Westhoek

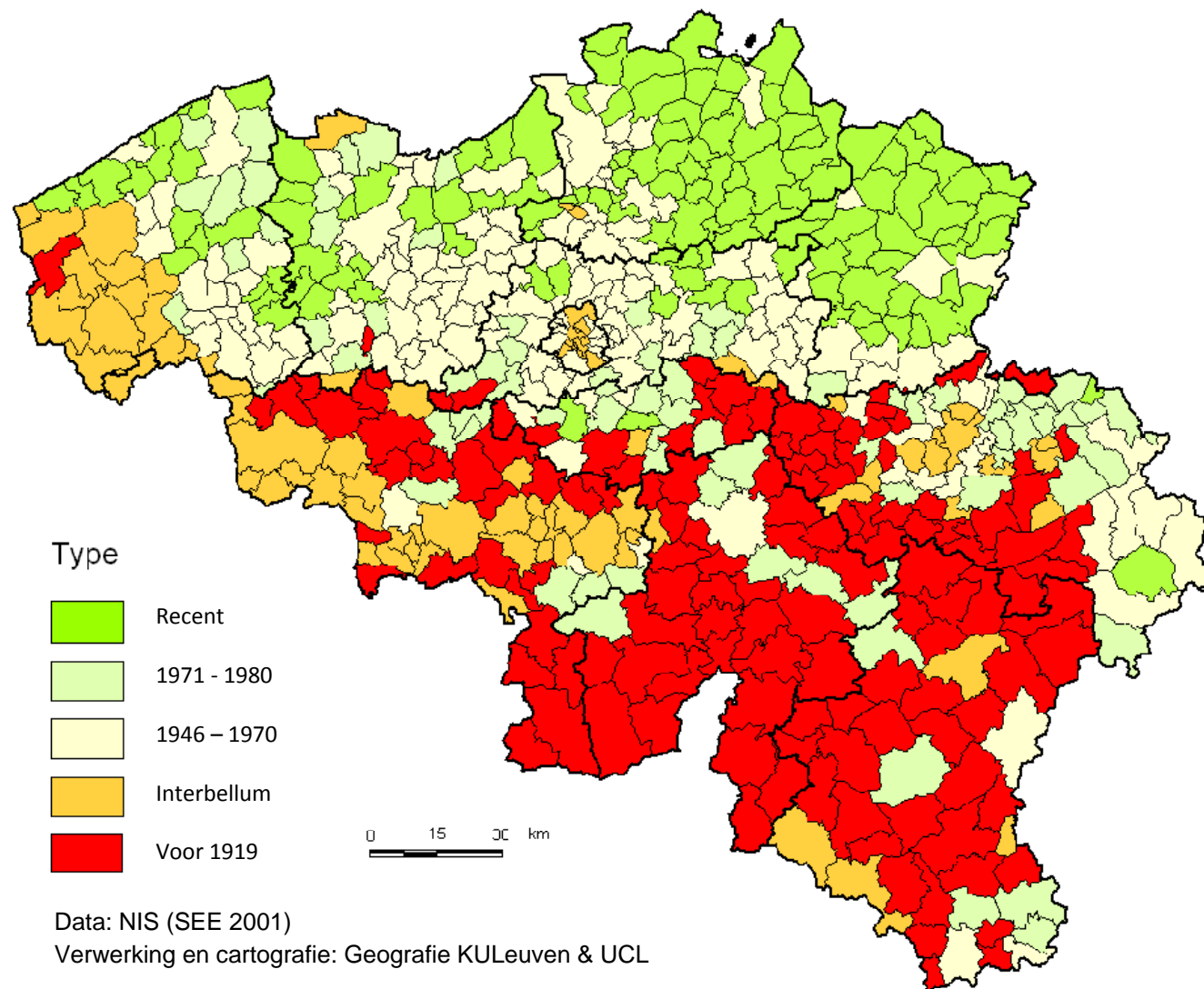
Aandeel woningen zonder klein comfort per deelgemeente in de Westhoek

Copyright: Departement Aard- en Omgevingswetenschappen - Afdeling Geografie, K.U.Leuven

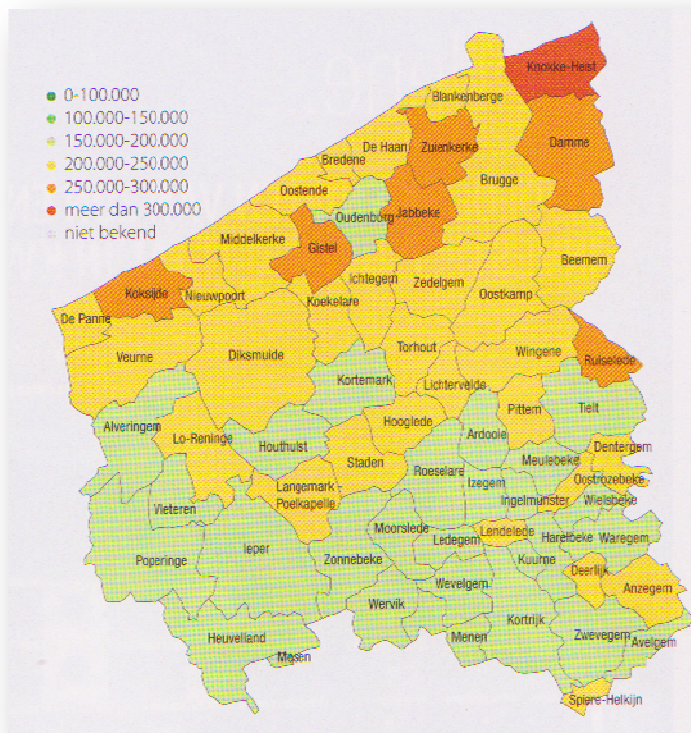
Kaart 5: Aandeel woningen zonder klein comfort per deelgemeente in de Westhoek

Synthesekaart bouwperiodes en verbouwingen per Belgische gemeente

Kaart 6: Synthesekaart bouwperiodes en verbouwingen per Belgische gemeente.

b. Relatief lage prijzen

Het woningpatrimonium heeft in grote mate invloed op de gemiddelde verkoopprijzen. Hoe recenter en hoe hoger het comfort van een woning, hoe hoger de marktprijs van een huis/appartement/... zal zijn. Ondanks de relatief weinig verkoopcijfers (zie verder “woonstabiliteit”) en dus beperkte analysemogelijkheden, kan toch gesteld worden dat de gemiddelde verkoopprijzen per vastgoed in de Westhoek relatief laag zijn (zie Kaart 7, Trends, 2010). Het gemiddelde van Vlaanderen bedraagt 227 000€, het Belgisch gemiddelde ligt op 215 000€. Uitzonderingen zijn ook hier weer de kustgemeenten, maar ook de steden Veurne en Diksmuide kennen iets hogere prijzen dan de andere gemeenten in de Westhoek. Gemeenten zoals Poperinge, Alveringem en Vleteren, maar ook Heuvelland, Mesen en Zonnebeke kennen relatief lage prijzen, wat in grote mate bepaald is door het oude woningpatrimonium met een vrij laag gemiddeld comfortniveau. Het percentage appartementen ligt onder het Vlaams gemiddelde, maar horen dan wel bij de duurste van Vlaanderen (West-Vlaams gemiddelde ligt op 253 000€, in Koksijde zelfs 275 000€ gemiddeld) (Trends, 2010), terwijl het percentage huurwoningen boven het Vlaams gemiddelde ligt (Arts, 2010).

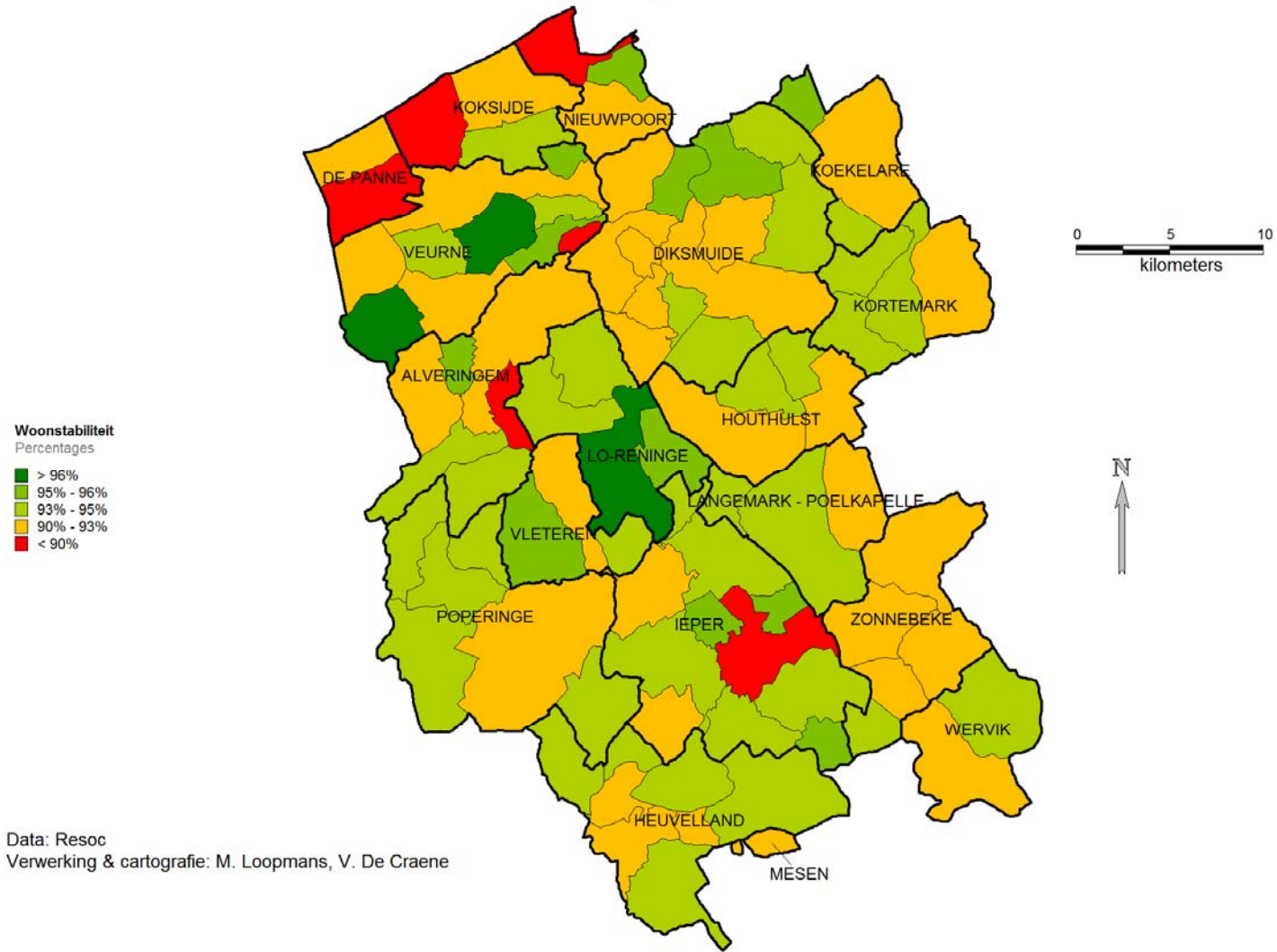

Kaart 7: Gemiddelde woningprijzen per gemeente in West-Vlaanderen (uit: Trends, 2010)

Aan de kust komen vooral ouderen wonen die hun appartement destijds in eerste instantie als tweede verblijf hebben gekocht. Op termijn wordt de stap om hier een permanente verblijfplaats van te maken kleiner, waardoor heel wat ouderen zich aan de kust komen vestigen. Dit heeft als gevolg dat de prijzen voor appartementen en woningen aan de kust de hoogte worden ingeduwd, waardoor jongeren elders moeten trekken om betaalbare woningen te vinden. Bovendien hebben ouderen door deze dubbele woonst geen haast om hun vorige woning te verkopen, waardoor ook daar de prijzen de hoogte in gaan. Jonge mensen uit de kustgemeente komen daardoor vaak landinwaarts terecht, op een straal van ongeveer 15 km van de kust. Vaak komen ze in steden zoals bijvoorbeeld Diksmuide terecht, maar ook kleine plattelandsgemeenten waar vaak oude en bijgevolg goedkope

woningen te vinden zijn, zijn hierdoor in trek. Voor de vastgoedprijzen heeft dit als gevolg dat een “doorsnee woning” eerder duur is omdat er veel vraag naar is, daar waar de villa’s relatief goedkoper zijn door het hoge aanbod van mensen die gebouwd hebben in de jaren zestig en nu hun huizen verkopen. Deze woningen vallen echter zelden binnen het budget van een gemiddeld gezin (Trends, 2010; Vanneste *e.a.*, 2007), zowel door de grootte van de woning als door de eventuele renovatiekosten.

Woonstabiliteit per deelgemeente in de Westhoek

Data: Resoc
Verwerking & cartografie: M. Loopmans, V. De Craene

Copyright: Departement Aard- en Omgevingswetenschappen - Afdeling Geografie, K.U.Leuven

Kaart 8: Woonstabiliteit per deelgemeente in de Westhoek

III. Een stabiele maar veranderende woonbevolking

Zoals al blijkt uit voorgaande paragrafen, hangt het woningpatrimonium heel nauw samen met de woonbevolking. Demografie en woningpatrimonium zijn zowel oorzaak als gevolg van elkaar. Een bepaalde bevolking heeft nood aan specifieke woonbehoeften, waardoor de woningmarkt de demografische ontwikkelingen zullen volgen. Omgekeerd geldt ook dat vastgoedprijzen, die op zich gekoppeld zijn aan het woningpatrimonium, een aantrekkingskracht uitoefenen op bepaalde leeftijdsgroepen en inkomens. Demografische veranderingen sturen én volgen dus het woningpatrimonium. In wat volgt zal de woonbevolking dan ook verder onder de loep worden genomen, waarna de wisselwerking met het woonpatrimonium wordt bekeken.

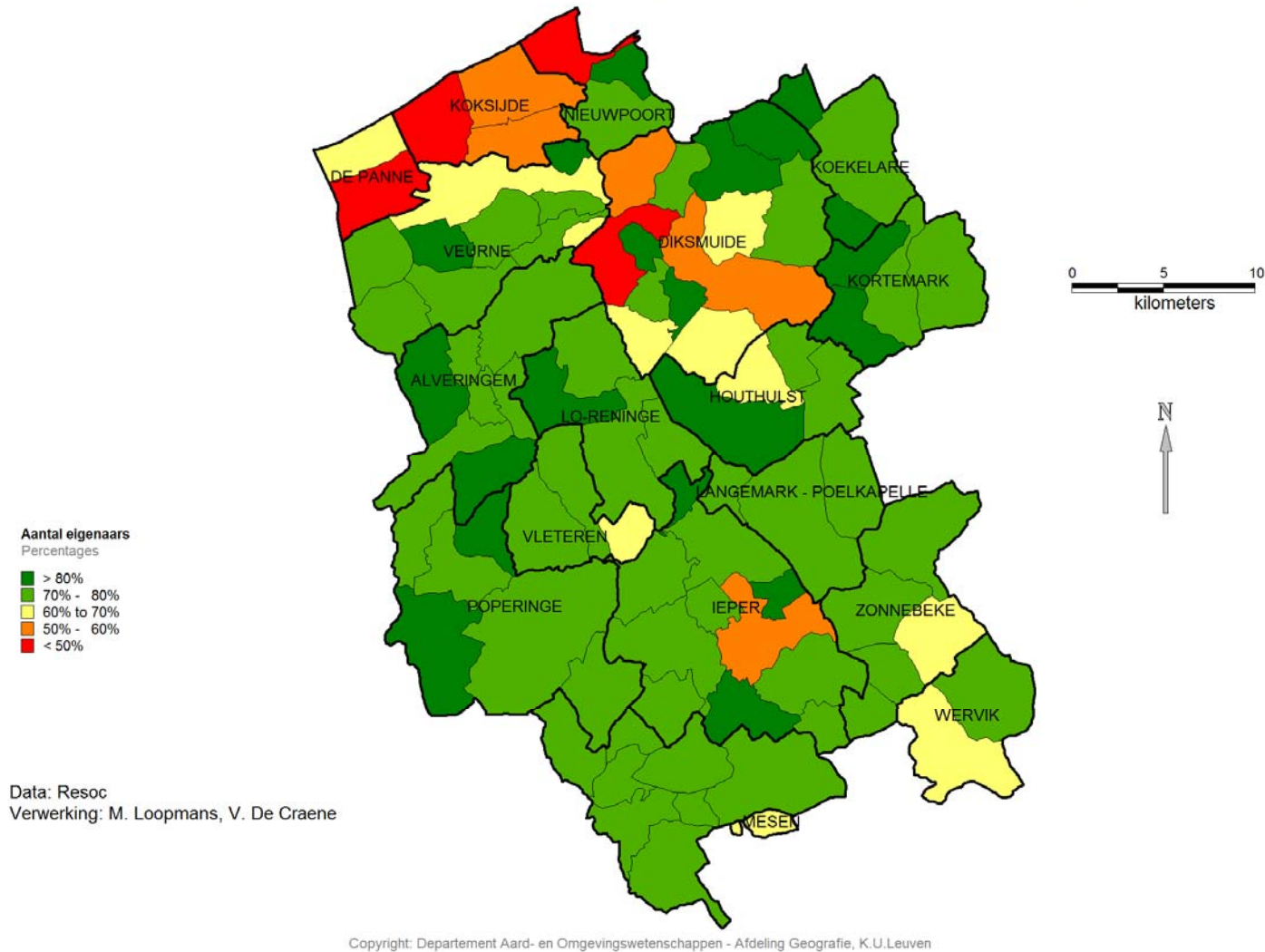
a. Een stabiele woonbevolking

Op Kaart 8 wordt de woonstabiliteit⁴ weergegeven. In het algemeen kan gesteld worden dat er weinig verloop is in eigenaars. Slechts 10% is in de periode tussen 2002 en 2009 verhuisd waarbij er een domicilieverandering was (zowel eigenaars als huurders). Ter vergelijking: in steden zoals Antwerpen schommelt dit percentage in sommige wijken rond 50%. Het mag duidelijk zijn dat de Westhoek dan ook een stabiele woonbevolking kent. Zoals gezegd heeft dit voor deze studie als gevolg dat er minder analysemogelijkheden zijn aangezien het aantal verkopen bijgevolg laag liggen.

Het is daarnaast ook interessant om te kijken hoeveel woningen door de eigenaar bewoond worden, en bijgevolg hoeveel woningen op de huurmarkt terechtkomen. Op Kaart 9 is het percentage woningen bewoond door eigenaar weergegeven ten opzichte van het West-Vlaams gemiddelde (dat 65,19% bedraagt). Wat onmiddellijk in het oog springt is de kustregio. Vastgoed in de gemeenten De Panne, Koksijde en Nieuwpoort wordt gemiddeld slechts voor de helft door de eigenaars bewoond. Dit is het gevolg van het kusttoerisme, daar enerzijds vele appartementen en huizen verhuurd worden, terwijl anderzijds ook vele appartementen of woningen dienen als tweede verblijf, terwijl de domicilie op de eerste eigendom staat. Naast de kustregio kennen ook de steden, op Poperinge na, buurten met een lager percentage woningen bewoond door de eigenaars. Dit is een typisch stedelijk fenomeen, daar de druk op de huizenmarkt in stedelijke gebieden hoger is. De rest van de Westhoek ligt boven tot ver boven het West-Vlaams gemiddelde, wat in combinatie met de hoge cijfers qua woonstabiliteit wijst op een al bij al stabiele woonbevolking. Vooral Bachten de Kupe komt hier heel prominent naar voor.

⁴ Woonstabiliteit is het percentage domicilies die niet veranderd zijn van eigenaar tussen 2002 en 2009 ten opzichte van het totaal aantal domicilies.

Percentage vastgoed bewoond door eigenaar (2008) ten opzichte van het West-Vlaams gemiddelde

Kaart 9: Percentage vastgoed bewoond door eigenaars ten opzichte van het West-Vlaams gemiddelde per deelgemeente in de Westhoek

b. Patronen van groei en krimp

De demografie van de Westhoek is een onderwerp dat vaak terugkomt in studies, omdat patronen van groei of krimp hun impact hebben op de toekomst van de regio, en niet alleen op economisch vlak. Daarbij is niet enkel van belang hoeveel groei of krimp er in een bepaalde regio is, maar ook wie de mensen zijn die er wonen, en welke leeftijdsgroepen boven- of ondermaats vertegenwoordigd zijn. Net zoals de woningmarkt gediversifieerd is in de Westhoek, is de demografie in de streek ook genuanceerd. Volgende variabelen worden meegenomen om de demografie zo volledig mogelijk te analyseren:

- Bevolkingsaantal en –groei
- Gezinsaan-tal en –groei
- Gemiddelde gezinsgrootte
- Leeftijdsverdeling
- Afhankelijkheidsindex
- Veroudering⁵

Inwonersaantal en verloop

Als de Westhoek in zijn geheel bekeken wordt, dan is het inwonersaantal tussen 2002 en 2009 gestegen met 2%, of dus een toename van 5191 mensen. Er lijkt dus sprake van een groei voor de regio, maar de onderlinge verschillen binnen de regio zijn groot. De verandering van de bevolking verloopt immers aan twee snelheden in de Westhoek (zie Kaart 10): in Bachten de Kupe is er in het algemeen een matige tot sterke krimp in vergelijking met 2002. Ook de noordostrand rond Koekelare en Kortemark kent een afname van de bevolking. Daar staat tegenover dat zowel de kuststreek als de kanten rond Wervik en Zonnebeke een groei kennen. Als de evolutie van de gezinnen van naderbij wordt bekeken (Kaart 11), blijkt dat er bijna in de hele Westhoek een toename van het aantal gezinnen heeft plaatsgevonden in de afgelopen jaren. In combinatie met het bevolkingsaantal wijst dit echter niet op een toename van de bevolking, maar een afname van de gemiddelde gezinsgrootte (Kaart 12). Nochtans blijft de Westhoek hierin hoog scoren: de gemiddelde gezinsgrootte ligt zo goed als overal boven 2,5, terwijl het gemiddelde voor Vlaanderen de afgelopen jaren altijd rond of net onder 2 schommelde. Het is bovendien opvallend dat net in Bachten de Kupe de grootste gezinnen wonen, terwijl er net daar sprake is van een bevolkingskrimp.

Leeftijdsverdeling

Een groei of krimp in bevolking of in gezinnen zegt wel al iets, maar zeker niet alles over de demografie in een streek. Als er een bevolkingstoename is in een bepaald gebied, moet men ook weten welke mensen die groei bepalen. Gaat het om migratie van jongeren naar de streek, is het geboortecijfer gestegen, of zijn het net ouderen die zich op hun oude dag in de streek komen vestigen?

Voor de streek als geheel ziet de leeftijdsverdeling er als volgt uit: zowel jongeren tot 18 jaar als de groep jongvolwassenen (18-35 jaar) bedraagt elk een kleine 20% van de totale bevolking. De grootste groep zijn echter de 35 tot 60-jarigen, die net geen 35% van de bevolking uitmaken. Iets meer dan

⁵ Veroudering (of vergrijzing): het aantal zestigplussers ten opzichte van de totale bevolking.

27% van de bevolking is ouder dan 60 jaar, waarvan slechts 6% ouder is dan 80 jaar. Dat de grootste leeftijdsgroepen zich situeren tussen 35 en 80 jaar is geen toeval, aangezien hierin ook de zogenaamde babyboomgeneratie zit, die verdeeld worden over deze twee groepen. Deze generatie is immers de naoorlogse generatie die nu een leeftijd heeft tussen 45 à 50 en 70 jaar. Deze komen, net zoals in de rest van het land, ook in de Westhoek tot uiting. Ook nu blijken er echter grote verschillen binnen de streek.

Kaart 13 toont de leeftijdsverdeling per deelgemeente. Deze kaart geeft gedetailleerdere informatie over het percentage mensen in een bepaalde leeftijdsgroep. Er zijn een aantal gemeenten met een duidelijk hoger percentage aan ouderen (60-plussers) en mensen tussen 35 en 59 jaar. Vooral het Noordoosten, met gemeenten zoals Kortemark, Koekelare en Diksmuide vertonen deze hoge percentages. Ook de kustregio met uitzondering van De Panne toont een hoog percentage ouderen. Daartegenover staan gemeenten uit Bachten de Kupe, die een iets hoger dan het gemiddeld percentage jongeren onder 18 jaar herbergen. Er zijn dus duidelijke ruimtelijke verschillen wat betreft leeftijdsverdeling, maar er zijn ook een aantal opvallende gelijkenissen voor alle gemeenten van de Westhoek. Zo heeft iedere gemeente op een uitzondering na een hoger percentage jongeren onder de 18 jaar dan jongvolwassenen tussen 18 en 35 jaar. Dit is deels te verklaren doordat studenten vaak enkele jaren naar een stad buiten de Westhoek trekken om daar hogere studies te volgen, maar de vraag is of en zo ja op welke leeftijd deze studenten al dan niet terugkomen. De groep tussen 35 en 59 jaar is immers in alle gemeenten de grootste groep. Hierin komt deels de babyboomgeneratie naar boven (zie ook supra), maar deze is toch wel beduidend meer vertegenwoordigd dan alle andere leeftijdsgroepen. Een interessante vraag blijft dus: is er sprake van het wegtrekken van jongeren uit de streek, en indien dit zo is, komen zij op latere leeftijd terug of niet? Om een antwoord te kunnen geven op deze vraag, wordt gekeken naar de instroom van het aantal jonge gezinnen⁶ in de periode 2002 – 2009 (Kaart 14). Het gaat om de netto in- of uitstroom, wat inhoudt dat een percentage van 100% betekent dat er evenveel jonge gezinnen vertrekken als toekomen. Percentages die hoger liggen, wijzen op een instroom van jonge gezinnen, daar waar percentages onder 100% wijzen op een uitstroom van jonge gezinnen. De kaart toont ook nu weer een gedifferentieerd beeld: de kustregio kent een duidelijke uitstroom van jonge gezinnen. Landinwaarts is daarentegen een strook met een instroom van jonge gezinnen, die zich voornamelijk situeert in de gemeenten Diksmuide, Alveringem, Vleteren, Kortemark en deels ook Houthulst.

Gevolgen voor de toekomst

De verdeling van de leeftijd in combinatie met de instroom van jonge gezinnen geeft ons ook meer informatie over de afhankelijkheid naar de toekomst toe. Uit Kaart 15 waarop de afhankelijkheidsindex wordt getoond, blijkt een duidelijke zone afgebakend te kunnen worden, namelijk de zone net achter de kuststrook. Ook Kaart 16 waarop de veroudering wordt weergegeven, toont ditzelfde patroon. De kuststrook heeft een veel hogere afhankelijkheidsindex en een grotere veroudering dan de rest van de Westhoek, daar waar de strook net achter de kuststrook een jongere

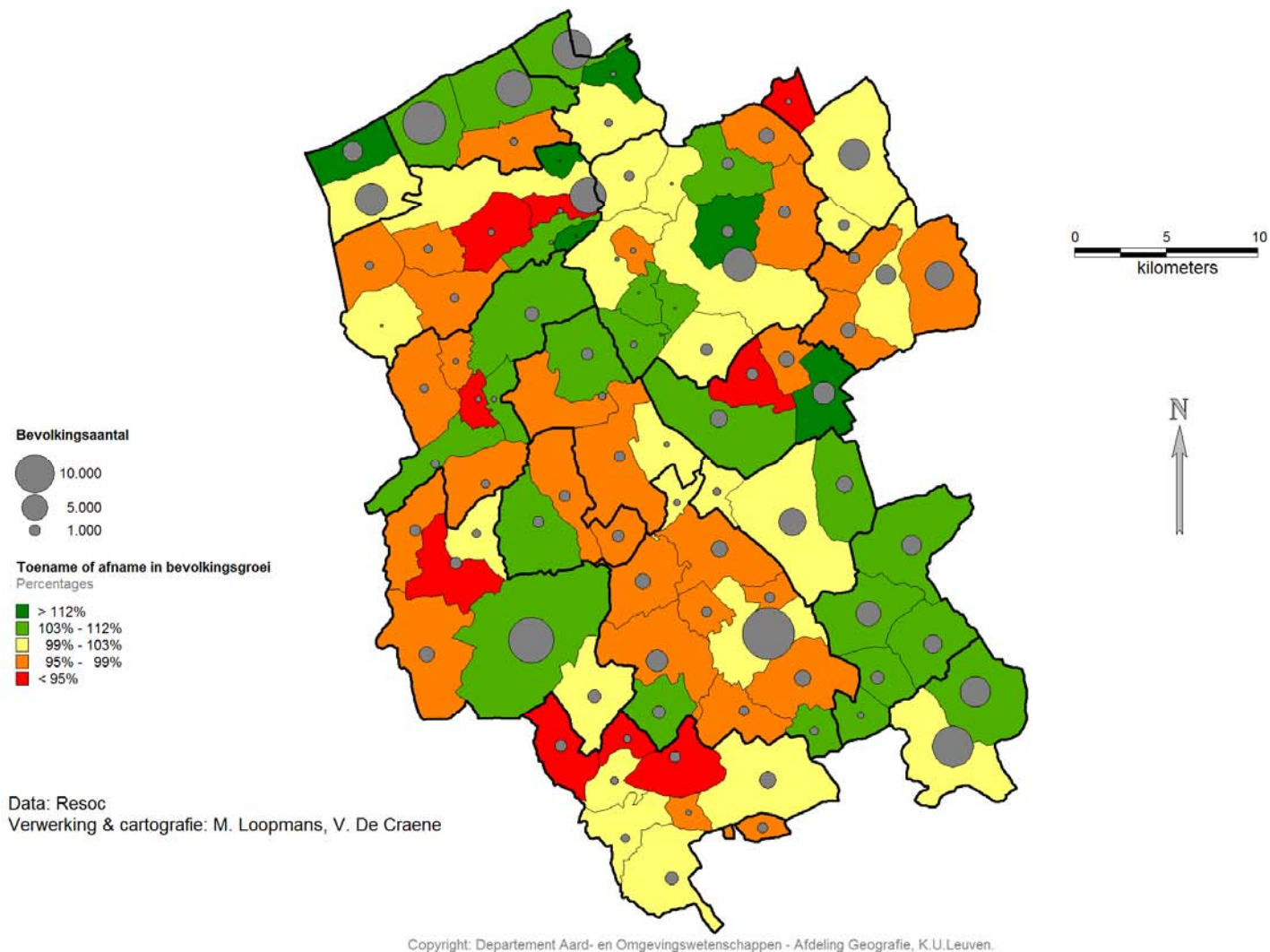
⁶ Jonge gezinnen worden gedefinieerd als gezinnen waarvan het gezinshoofd minimum 20 en maximum 24 jaar oud is. Het gaat bijgevolg om “starters op de woningmarkt”. Het gaat hier om de combinatie van migratie en demografische evolutie, d.w.z. dat de instroom het aantal “nieuwe gezinshoofden tussen 20 en 24 jaar” zijn, onafhankelijk of het gaat om een gezin dat verhuist naar de streek of dat het gezinshoofd net 20 is geworden. Op congruente wijze wordt de uitstroom bepaald. Het verschil van instroom en uitstroom geeft de variabele “Instroom jonge gezinnen” (Steunpunt Sociale Planning).

bevolking toont met een lage afhankelijkheid. Dit is een fenomeen dat moet gelinkt worden aan het woningpatrimonium, en dat al eerder aan bod kwam. Veel ouderen hadden al een tweede verblijf en/of willen hun oude dag doorbrengen aan de kust. Doordat het hier vooral gaat om de rijkere middenklasse, zijn de vastgoedprijzen hier hoger waardoor ze vaak ook buiten het budget vallen van jonge gezinnen. Zij worden daardoor gedwongen om verder van de kust te gaan wonen, en komen daardoor voornamelijk terecht in de strook net achter de kuststrook, waar de vastgoedprijzen beduidend lager zijn, maar de kust nog steeds op een overbrugbare afstand ligt. Daardoor is er aan de kust een hoger percentage ouderen, terwijl de strook achter de kuststrook relatief meer twintigers en dertigers telt. De rest van de Westhoek heeft een afhankelijkheidsindex die overeenstemt met het Vlaams gemiddelde (0,91).

De veroudering (Kaart 16) geeft een vergelijkbaar patroon. Het gemiddelde voor de Westhoek ligt op zich al een stuk hoger dan het Vlaamse gemiddelde (1,43 ten opzichte van 1,09), maar er zijn zoals verwacht grote interne verschillen. De kuststrook kent pieken tot boven 3, terwijl de strook net achter de kuststrook dalen kent met waarden zoals 0,66 voor Steenkerke of zelfs 0,48 in Bootshoeke, beiden in Veurne. De rest van de Westhoek kent waarden rond maar vooral boven het Vlaams gemiddelde.

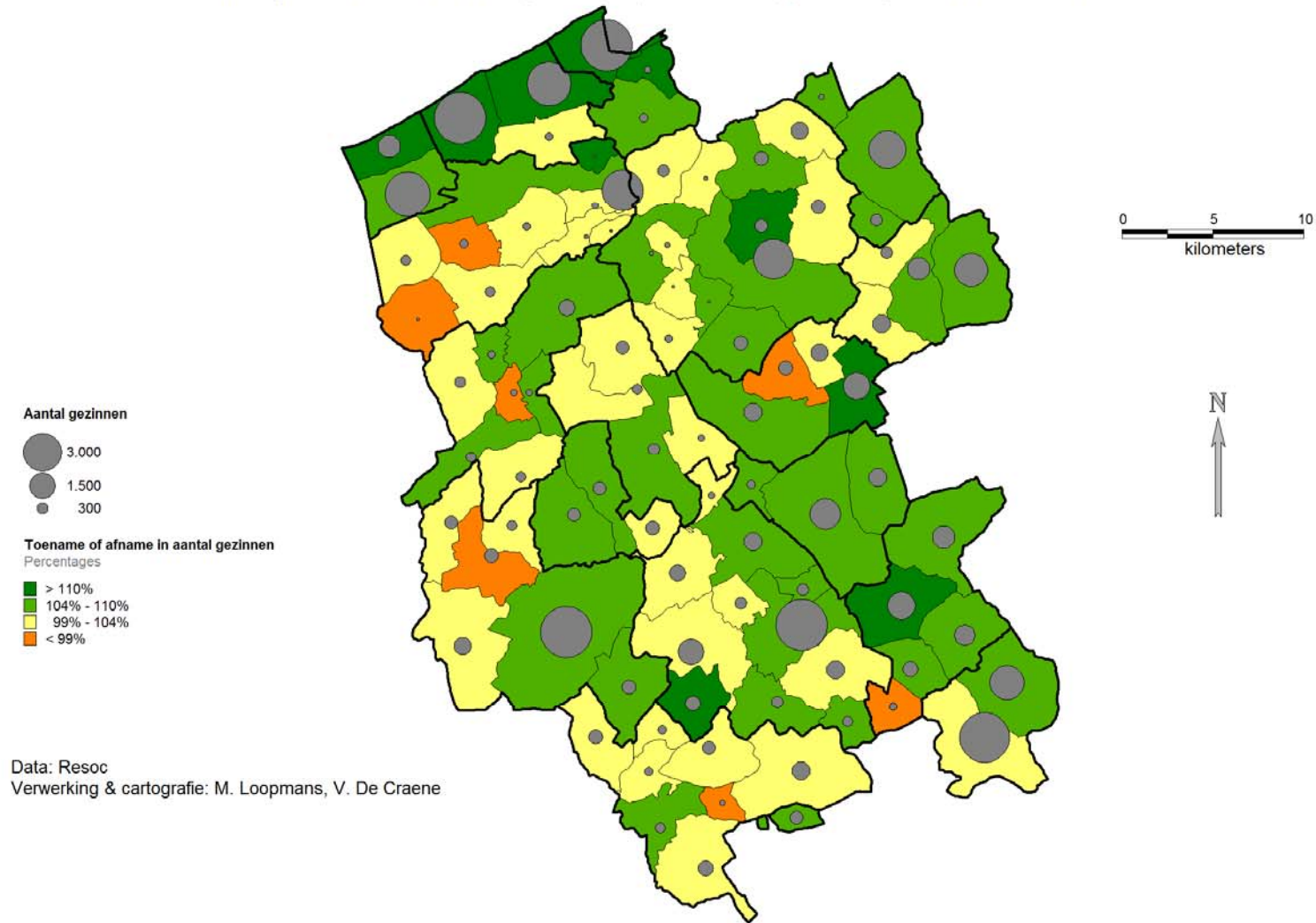
Deze ruimtelijke verdeling is een belangrijke vaststelling naar toekomstperspectieven: de kust zal immers een hoog percentage zorgbehoevenden tellen, terwijl er weinig dragende schouders zijn om deze zorg van te betalen.

Bevolkingsaantal en bevolkingsgroei per deelgemeente van de Westhoek

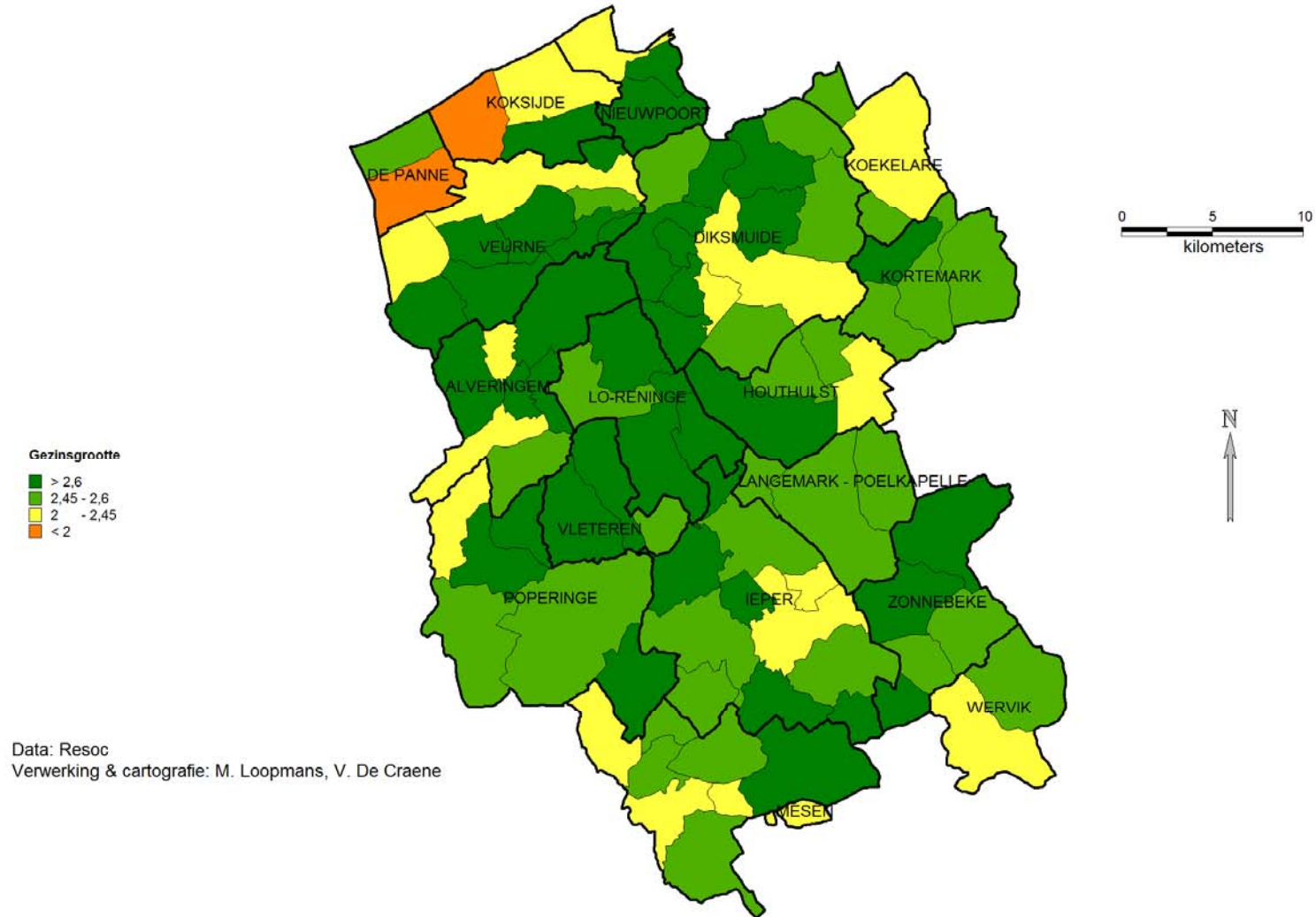
Kaart 10: Bevolkingsaantal en bevolkingsgroei per deelgemeente in de Westhoek

Aantal gezinnen en toename gezinnen (2002 - 2009) per deelgemeente in de Westhoek

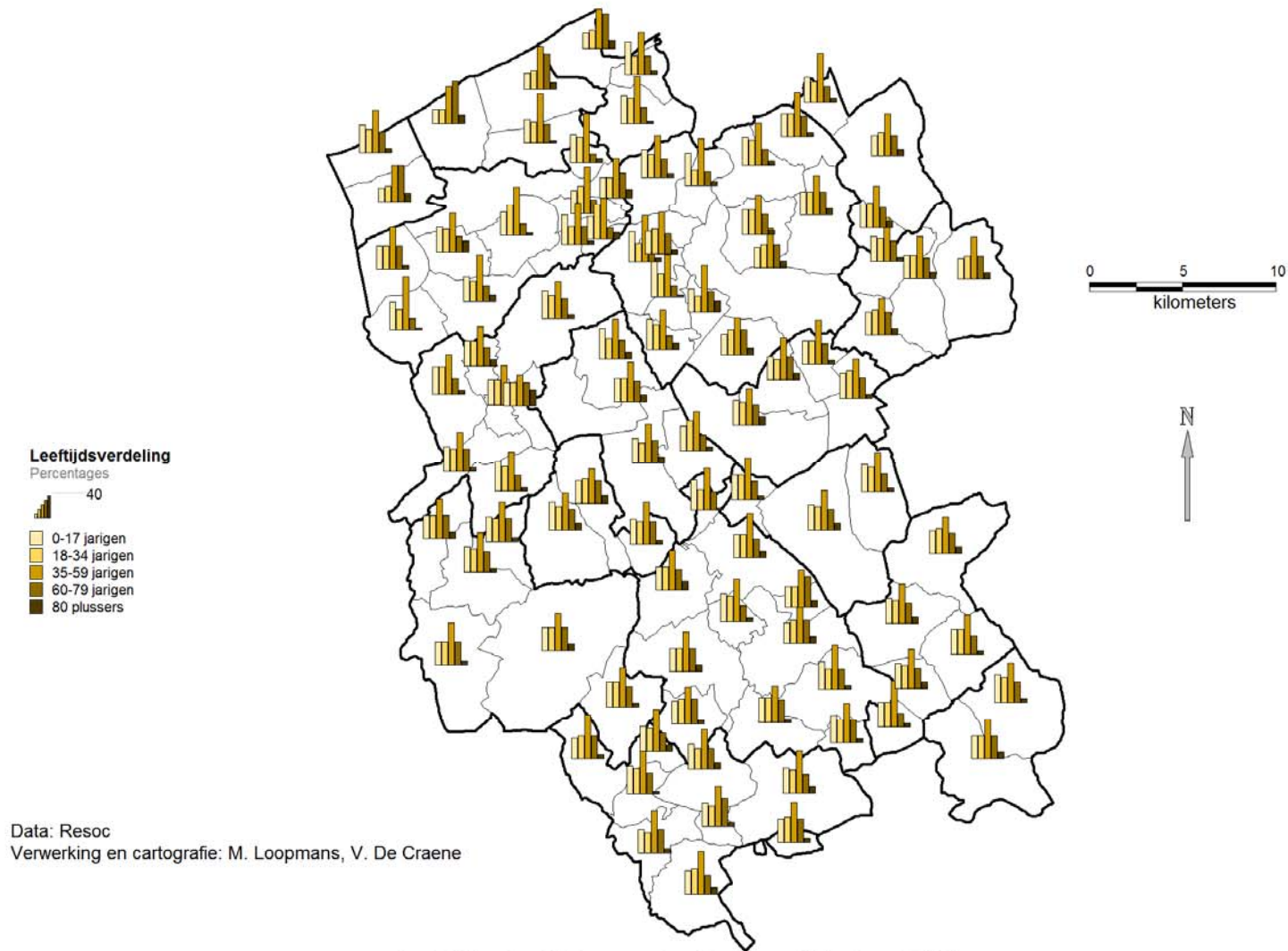
Kaart 11: Aantal gezinnen en toename gezinnen per deelgemeente in de Westhoek

Gemiddelde gezinsgrootte per deelgemeente in de Westhoek

Kaart 12: Gemiddelde gezinsgrootte per deelgemeente in de Westhoek

Leeftijdsverdeling per deelgemeente in de Westhoek

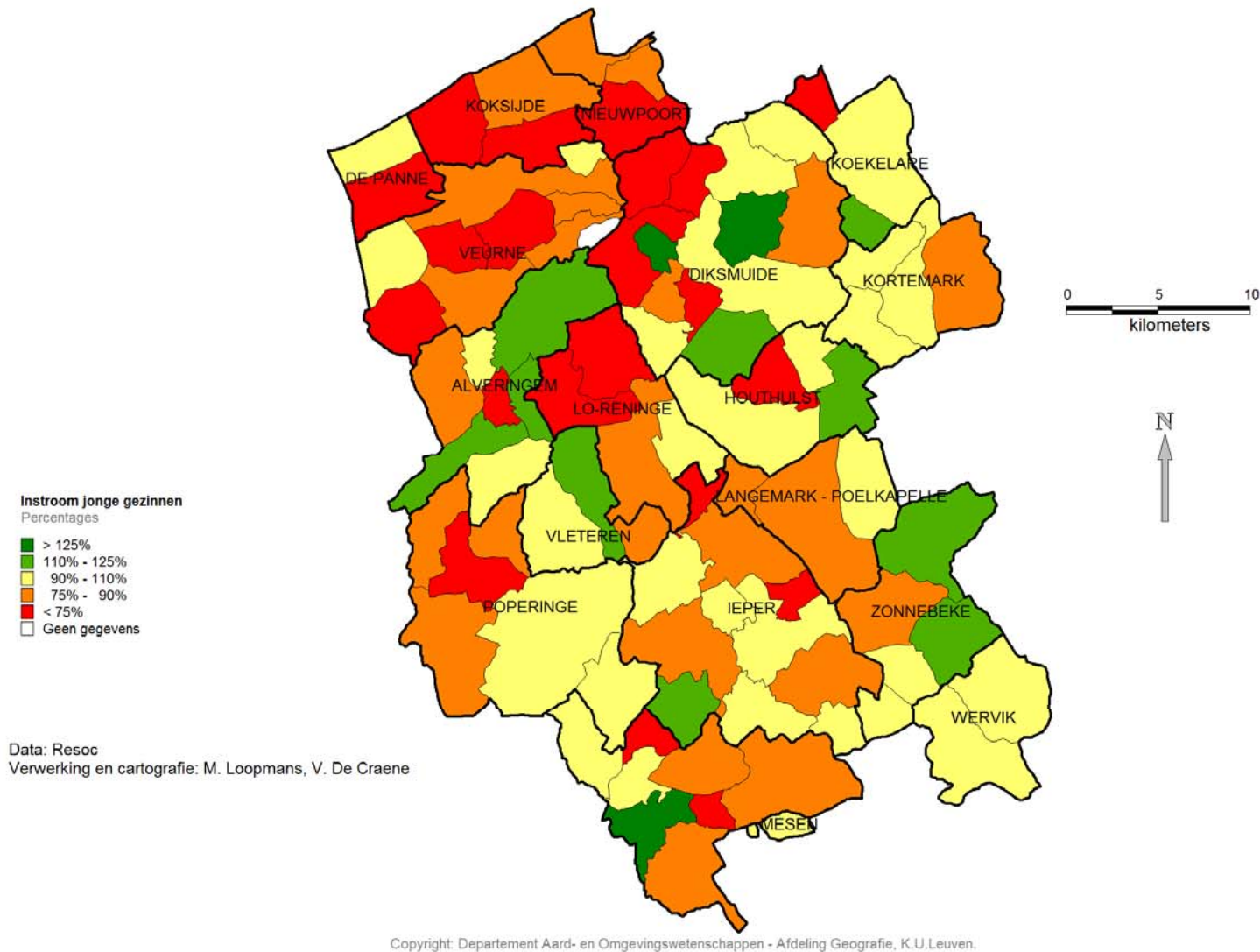

Data: Resoc
Verwerking en cartografie: M. Loopmans, V. De Craene

Copyright: Departement Aard- en Omgevingswetenschappen - Afdeling Geografie, K.U.Leuven.

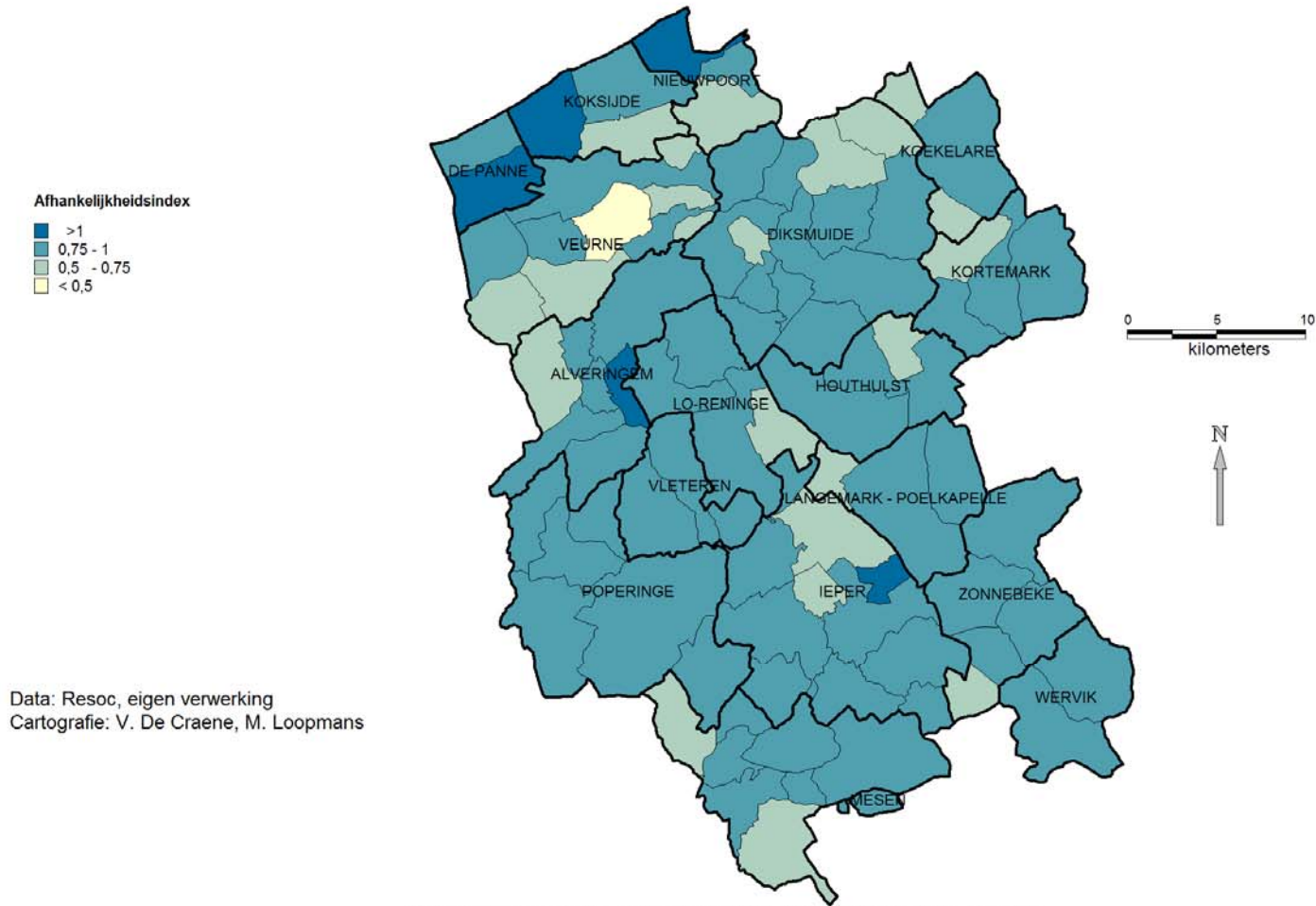
Kaart 13: Leeftijdsverdeling per deelgemeente in de Westhoek

Instroom van jonge gezinnen (in percentages) tussen 2002 en 2009 in de Westhoek

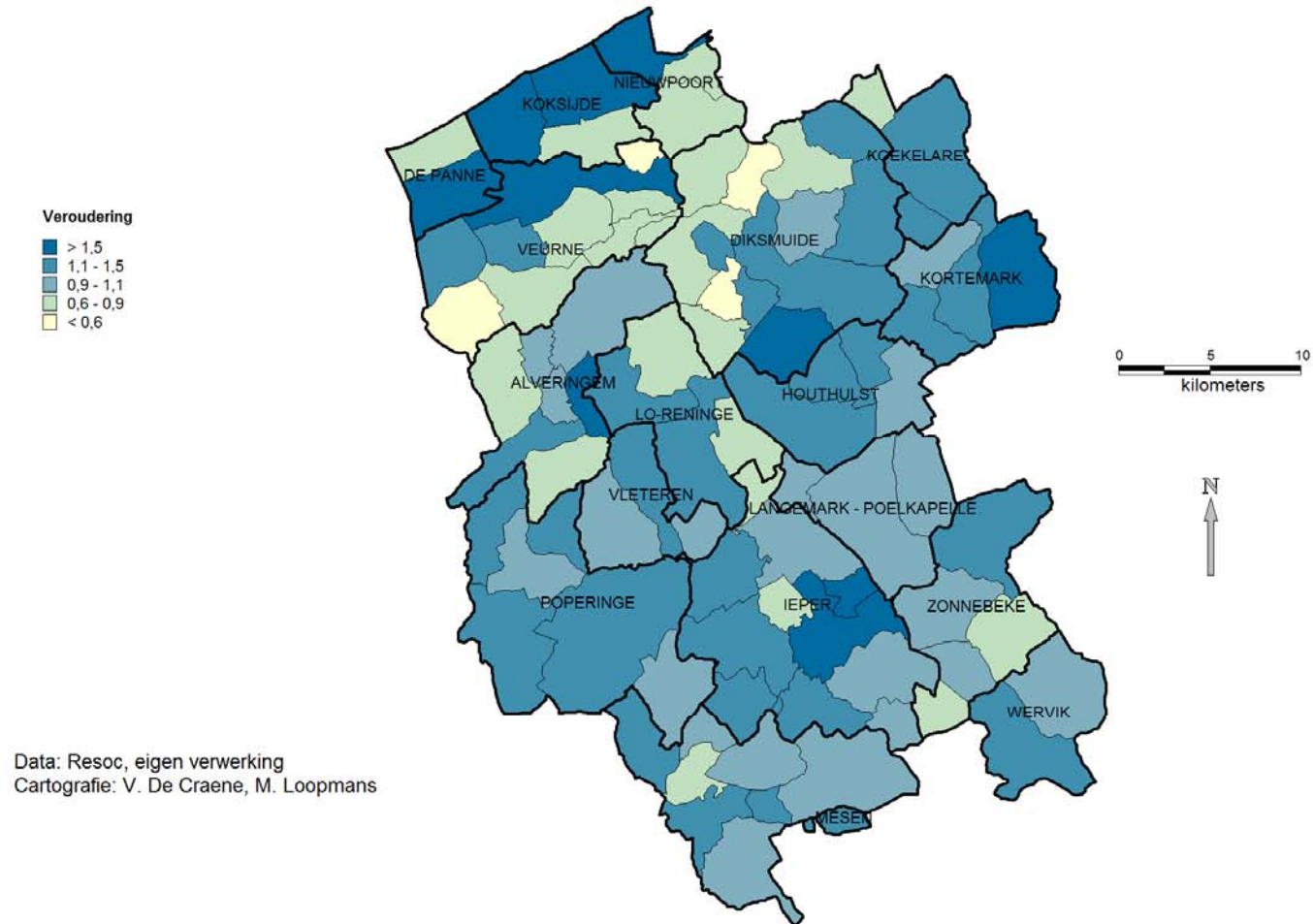
Kaart 14: Instroom jonge gezinnen (%) tussen 2002 en 2009 per deelgemeente van de Westhoek

Afhankelijkheidsindex: aantal 60-plussers en jongeren (0-17 jaar) ten opzichte van het aantal actieven (18-59 jaar) per deelgemeente van de Westhoek

Kaart 15: Afhankelijkheidsindex: aantal 60-plussers en jongeren (0-17 jaar) t.o.v. het aantal actieven (18-59 jaar) per deelgemeente in de Westhoek

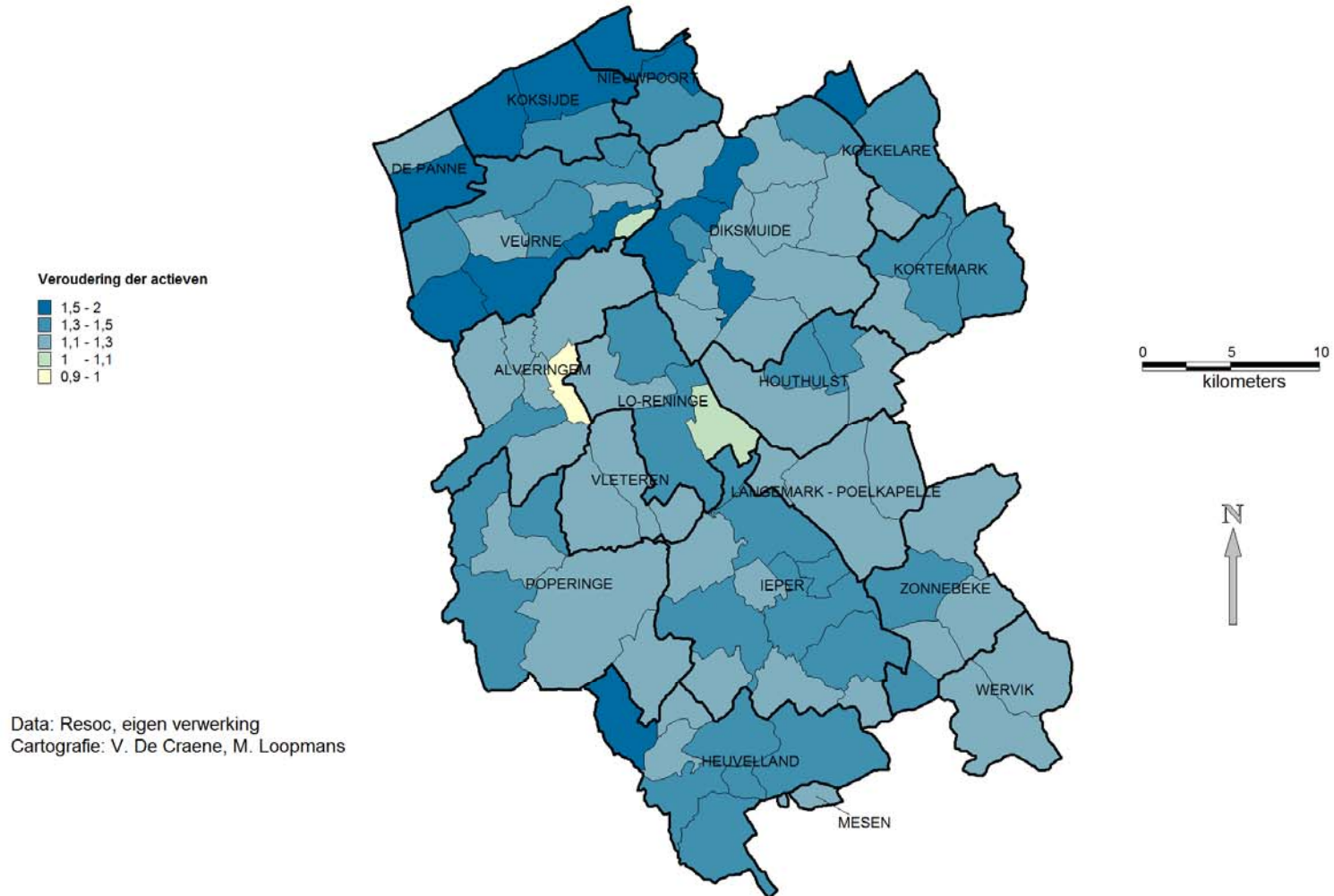
Veroudering: 60-plussers ten opzichte van 0-17-jarigen per deelgemeente van de Westhoek

Copyright: Departement Aard- en Omgevingswetenschappen - Afdeling Geografie, K.U.Leuven

Kaart 16: Veroudering: 60-plussers ten opzichte van het aantal 0-17-jarigen per deelgemeente in de Westhoek

Veroudering der actieven: 35-59-jarigen ten opzichte van 13-34-jarigen per deelgemeente van de Westhoek

Copyright: Departement Aard- en Omgevingswetenschappen - Afdeling Geografie, K.U. Leuven

Kaart 17: Veroudering der actieven: het aantal 35-59-jarigen ten opzichte van het aantal 13-34-jarigen per deelgemeente in de Westhoek

IV. Werkgelegenheid en economische structuren

De economie en de daaruit voortvloeiende economische structuren zullen hier op twee manieren worden bekeken: enerzijds zal de vraagzijde van naderbij bekeken worden, anderzijds de aanbodzijde. Onder vraagzijde verstaan we hier de consumptie, die zal onderzocht worden aan de hand van een hiërarchie van gemeenten en een koopstromenonderzoek. Hierbij vertrekken we in beide gevallen van de consument. Het is immers de consument die bepaalt wat men nodig heeft en waar men deze behoeften gaat invullen. In tweede instantie wordt gekeken naar het aanbod, in dit geval de productie. Ook de tewerkstelling wordt onderzocht, aangezien die op zijn beurt een invloed heeft op de consument en diens behoeften. Tenslotte wordt ook de fiscaliteit in kaart gebracht.

a. Consumptie: hiërarchie en koopstromen

Hiërarchie van kernen

Onafhankelijk van waar mensen wonen, hebben zij allemaal bepaalde behoeften aan goederen en diensten die moeten worden ingelost. Mensen hebben nood aan eten, maar ook aan dokters, een job, meubels, een (hoge)school, een hobbyclub, een politiekantoor, ... Voor sommige behoeften is men bereid een grotere afstand af te leggen (bv. een ziekenhuis) dan voor anderen (een brood kopen). Aan deze behoeften van bewoners van elke gemeente wordt voldaan door centra van een bepaald functioneel belang. Aan de hand van vragenlijsten en analyses van de uitrusting van steden wordt het mogelijk om centra van een steeds hoger niveau te identificeren, waarmee de inwoners van een gemeente relaties onderhouden voor hun aankopen, vrijetijdsbesteding, gezondheidszorg en onderwijs. Op die manier is het mogelijk een hiërarchie van stedelijke centra op te stellen in functies van diensten die er worden aangeboden. Immers, een stad zal meer diensten met bovendien een hogere kwaliteit aanbieden naarmate zij hoger op de hiërarchische ladder staat. Bovendien zal een stad die hoger staat in de stedelijke hiërarchie, naast meer gespecialiseerde diensten (eigen aan de hiërarchische positie) ook alle 'gewonere' diensten aanbieden (die een stad met een lagere orde aanbiedt). Zo zal een stad met een ziekenhuis met minstens 500 bedden tegelijk een (groot) aantal huisartsen tellen, of om het in de onderwijssector te houden: een stad met een universiteit zal tevens hogescholen, middelbare scholen, lagere scholen en kleuterscholen bieden. Langs de "aanbodkant" ziet men dus een kwalitatieve en kwantitatieve verhoging van diensten naarmate de stad een hogere hiërarchie kent, en dus een hogere aantrekkingskracht. Langs de "vraagzijde" is een consument uit een bepaalde (woon)gemeente bereid om een grotere afstand af te leggen naarmate hij/zij één of meerdere hogere diensten nodig heeft (Van Hecke, 1998).

Deze hiërarchie is opgesteld aan de hand van 8 categorieën van diensten. Deze zijn:

- medische, maatschappelijke en sociale zorg,
- sport, recreatie en horeca,
- verkeersfunctie,
- diensten met loketfunctie,
- overheidsfuncties,
- cultuur,
- onderwijs,
- detailhandel.

Op basis daarvan zijn er vijf verschillende hiërarchische niveaus bepaald. Het op een na laagste voorziet enkel in de dagelijkse behoeften ('dorp'), daar waar het laagste niveau ook deze voorzieningen niet aanbiedt (vaak aangeduid met 'gehucht'). Daarboven wordt het kleinstedelijke niveau geplaatst, dat beantwoordt aan de vraag: "Welk is het centrum of de kleine stad waarheen de inwoners van een gemeente zich verplaatsen om (betere) voldoening te bekomen voor niet alledaagse aankopen, meer gevarieerde ontspanning, gezondheidszorg en secundair onderwijs?" en dit zonder dat het om een 'gespecialiseerd' niveau gaat. Er wordt vaak binnenin dit niveau nog een extra onderscheid gemaakt tussen kleine steden met een matige uitrusting, kleine steden met een goede uitrusting en kleine steden met een zeer goede uitrusting. Daarboven komt het regionaalstedelijke niveau dat beantwoordt wordt door de vraag "Welke is de belangrijkste stad (desnoods buiten de landsgrenzen gelegen) waarheen de inwoners zich begeven voor 'belangrijke aangelegenheden' (speciale aankopen, grote sportgebeurtenissen, theaters, gespecialiseerde klinieken, ...)?" Dit is in ieder geval een gespecialiseerd niveau dat daarom een grote invloedssfeer heeft. Tenslotte is er het grootstedelijk gebied dat gedefinieerd wordt als "Welke is de grote stad waarvan de inwoners zich afhankelijk voelen en waar men naartoe gaat in *uitzonderlijke* omstandigheden?". Zoals aangegeven wordt dit stedelijk niveau gekenmerkt door 'uitzonderlijke' (d.i. dure, zeldzame en/of erg gespecialiseerde) goederen of diensten, wat niet belet dat ze ook de courante goederen en diensten aanbiedt. Dit kwantitatief en kwalitatief uitgebreid aanbod trekt niet alleen veel consumenten aan, maar stimuleert de stad om zijn city-marketing te verzorgen en de stad aantrekkelijk te maken (bv. via aanleg van het openbaar domein) (Van Hecke, 1998).

De hiërarchie van kernen is opgesteld volgens een methode die toelaat om de functies die een gemeente aanbiedt te meten, en dit naar hoeveelheid, maar ook naar kwaliteit van de functies. Een volledige uitleg over de gehanteerde methodologie van het gevoerde onderzoek zou ons te ver leiden, maar kort samengevat komt het hierop neer. Een gemeente die een functie van een hogere kwaliteit aanbiedt, zal bij de "gemengd kwalitatief/kwantitatieve score" hoger scoren dan een gemeente met een functie van een lagere kwaliteit. Zo zal een universiteit een hogere score toegewezen krijgen dan een kleuterschool, onafhankelijk van het aantal universiteiten of kleuterscholen er aanwezig zijn in de gemeente. Bij de kwantitatieve score telt dit aantal net wel mee, maar telt de 'kwaliteit' van de functie niet mee. Zo zal een gemeente met drie sporthallen meer punten krijgen dan een gemeente met één sporthal, onafhankelijk van de grootte of de faciliteiten van de sporthallen. Beide scores zijn nodig en moeten naast elkaar gelegd worden om de hiërarchie van gemeenten op een correcte manier te bepalen. Bovendien wordt gecorrigeerd naar zeven functies (terwijl er acht werden onderzocht): een gemeente is geen kleine of regionale stad omdat het op 1 van de 8 functies hoog scoort, maar bij de anderen laag scoort. Zo heeft Diepenbeek een hogere score als alle acht functies worden meegenomen, daar de universiteit van Hasselt zich in Diepenbeek bevindt, terwijl Diepenbeek geen andere stedelijke functies vervult. Daarom wordt voor alle gemeenten de scores van de zeven laagste functies samengeteld.

Dit onderzoek werd door Van Hecke een eerste maal onderzocht in 1997 (1), en werd in 2010 geactualiseerd (2). Door deze combinatie van studies mee te nemen voor dit onderzoek, kan zowel de huidige situatie als de evolutie in die dertien jaar in beschouwing genomen worden.

Koopstromenonderzoek

Een koopstromenonderzoek heeft eenzelfde theoretische basis, maar beperkt zich tot de commerciële diensten en vertrekt vanuit de consument en niet vanuit de diensten die een bepaalde kern aanbiedt. Bijgevolg kan aan de hand van een koopstromenonderzoek onderzocht worden tot waar de (commerciële) invloedssfeer van een bepaalde kern reikt. Men krijgt dan het antwoord op de vraag vanaf waar consumenten bereid zijn te komen om een bepaald goed te verkrijgen.

Het onderzoek dat hier nader wordt bekeken (3), is een koopstromenonderzoek dat in opdracht van WES de EU-regio Scheldemond heeft onderzocht, en dit in 2006. Deze informatie kan als het complement worden gezien voor de hiërarchie van kernen (1 en 2), daar het informatie geeft over de invloedssfeer van een kern, zij het dan enkel de commerciële invloedssfeer. Er werden zeven activiteiten onderzocht om de koopstromen in kaart te brengen. Deze zijn:

- Bezoek aan de wekelijkse markt
- Sporten
- Bezoek aan bioscoop, theater of museum
- Fiets- of wandeltocht
- Stadsbezoek of stadswandeling
- Activiteit met de kinderen
- Bezoek aan café of restaurant

Merk op dat deze zeven activiteiten slaan op het koopstromenonderzoek, en dus niet te verwarren zijn met de opstelling van de stedelijke hiërarchie en de daarvoor gebruikte functies (studie 1 en 2).

Voorzieningen en koopstromen in de Westhoek

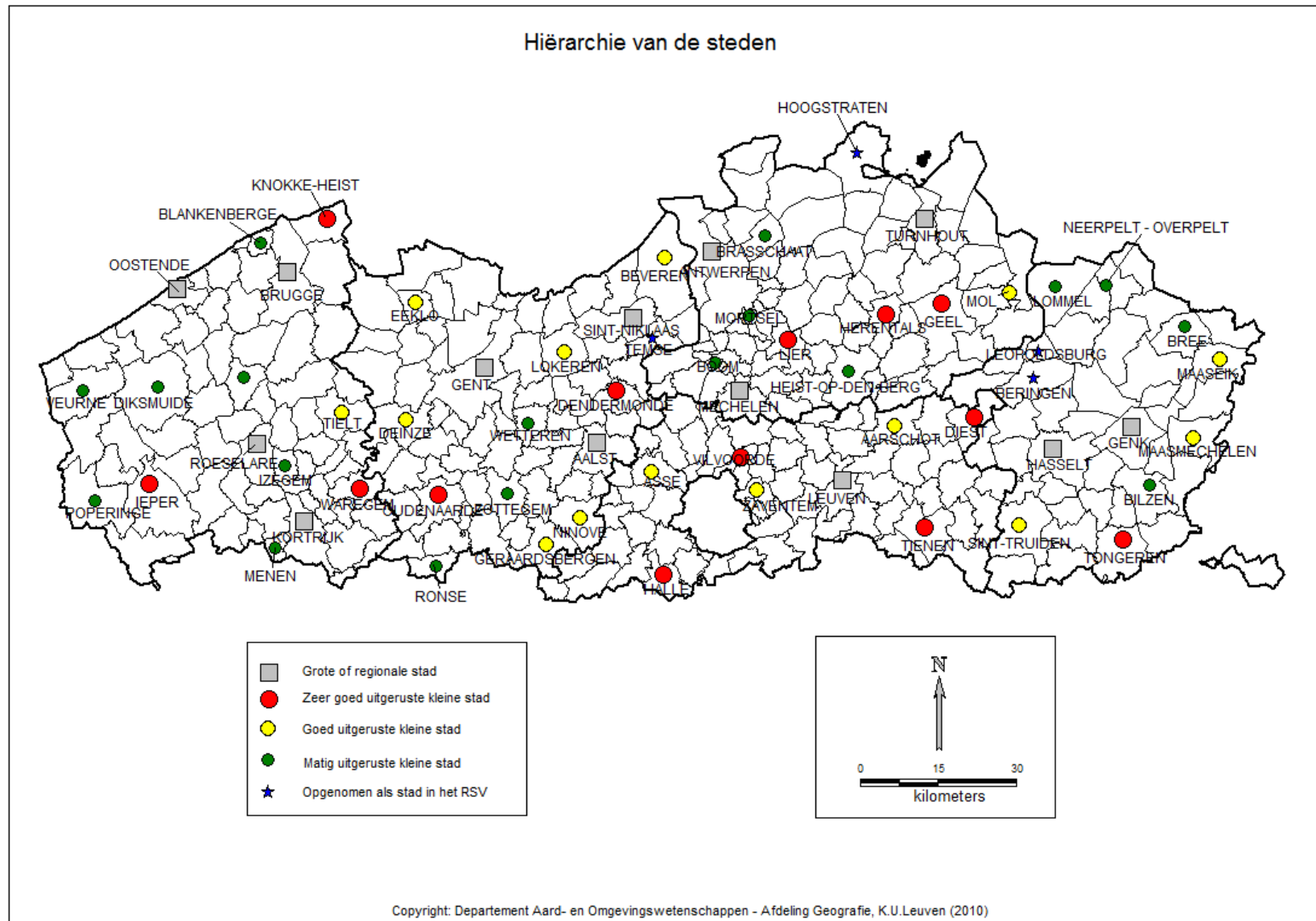
De resultaten van eerder genoemde onderzoeken worden in deze alinea samengelegd. Uit onderstaande kaarten blijkt dat de vier centrumsteden (Veurne, Poperinge, Diksmuide en Ieper) allen als “kleine stad” kunnen worden bestempeld. Toch zijn ze niet allen gelijk in uitrustingscore⁷ (zie Tabel 1): Ieper biedt beduidend meer diensten aan dan de andere drie steden, en de invloedssfeer reikt ook een stuk verder, zowel voor de commerciële functies als de sociale functies. Ieper is bijgevolg de enige belangrijke kern, die de functies heeft van een zeer goed uitgeruste kleine stad. Een deel van haar oostelijke invloedssfeer wordt echter afgesnoept door Kortrijk. De andere steden bieden de diensten aan van een matig uitgeruste kleine stad. Het koopstromenonderzoek maakt duidelijk dat stadjes als Diksmuide en Poperinge hun bewoners niet het volledige gamma aan niet-dagelijkse goederen aanbieden; hiervoor gaan bewoners uit hun invloedssfeer voor dagelijkse goederen naar Ieper of (voor Diksmuide) Roeselare of Torhout. Diksmuide en Poperinge hebben bovendien deels overlappende invloedssferen, wat betekent dat bewoners uit deze invloedssfeer soms in Diksmuide, soms in Poperinge gaan winkelen. Veurne daarentegen ligt wat meer geïsoleerd en heeft een relatief onafhankelijke invloedssfeer, die enkel met Ieper en Koksijde, een kustgemeente met een hoog voorzieningenniveau deels overlapt.

⁷ De uitrustingscores zijn hier meegegeven, maar het is belangrijk om te weten dat de scores in de eerste plaats moeten vergeleken worden met de grote steden, en in de tweede plaats moet gekeken worden naar de uitrustingscore zelf, maar niet naar de rangorde. Immers: hoe lager de score, hoe minder differentiatie er optreedt. Een miniem verschil in uitrustingscore kan bijgevolg grote sprongen in rangorde teweegbrengen, zonder dat dit een wetenschappelijke betekenis heeft.

Als er wordt ingezoomd op de verschillende categorieën (kaarten zie Appendix 3: Hiërarchie van de steden), dan blijkt duidelijk dat de Westhoek vooral hoog scoort op kleinhandel en sport. De overheidsfunctie is eerder geografisch gewijzigd: de kleinere gemeenten bieden stelselmatig minder overheidsfuncties aan, daar waar de vier centrumsteden evenveel of meer overheidsfuncties aanbiedt ten opzichte van 1997.

Er zijn echter drie categorieën waar de Westhoek matig tot zwak scoort, namelijk de loketfunctie, de onderwijsfunctie en de vervoersfunctie. Wat betreft loketfunctie en onderwijsfunctie is er wel een verbetering merkbaar ten opzichte van 1997, daar waar de vervoersfunctie er net nog meer op achteruit is gegaan. De kustgemeenten zijn door het kusttoerisme logischerwijze beter uitgerust dan de andere gemeenten in de Westhoek, maar er is duidelijk een achterstand ten opzichte van de rest van Vlaanderen.

De structuur van de Westhoek wat betreft stedelijke gebieden en hun ommeland, evenals koopstromen zijn op dit moment duidelijk binnen het grensgebied, maar in deze paragraaf wordt ook de link gelegd met de grensoverschrijdende stromen naar Noord-Frankrijk toe. Deze blijken echter heel miniem te zijn als het gaat over diensten of niet dagelijkse aankopen. Stromen tussen Westhoek en de Côte d'Opale beperken zich tot toerisme (kustregio), "grens-shopper" in grote warenhuizen net over de grens en in heel beperkte mate pendel. Zowel de landsgrens als de taalbarrière vormen een weerstand om over de grens bepaalde (overheids)diensten te bekomen (N.N., 2006).

Kaart 18: Hiërarchie van de steden volgens methodologie van E. Van Hecke (2010)

Kaart 19: Hiërarchie van de West-Vlaamse steden volgens methodologie van E. Van Hecke met aanduiding van Westhoek en synthese van koopstromen onderzoek (pijlen) (2010)

Tabel 1: Kleinstedelijke hiërarchie: Scores voor kwalitatief en kwantitatief (totaal en naar bevolking) naar 7 functies⁸ voor alle gemeenten in Vlaanderen

Rang-schikking	Gemeente	Gemengd kwalitatief / kwantitatief 7 functies	Kwantitatief 7 functies	
		TOTAAL (Vlaanderen = 1000)	TOTAAL (Vlaanderen = 1000)	Totaal naar bevolking
1	Antwerpen	66,39	96,86	1,26
2	Gent	58,74	64,40	1,67
3	Leuven	34,39	36,35	2,42
4	Brugge	32,59	35,92	1,89
5	Hasselt	27,50	28,70	2,47
6	Kortrijk	21,88	22,79	1,90
7	Oostende	18,74	19,63	1,75
8	Mechelen	18,45	21,15	1,64
9	Sint-Niklaas	18,43	19,86	1,74
10	Aalst	18,35	19,20	1,51
11	Turnhout	16,26	17,33	2,67
12	Roeselare	15,66	15,20	1,66
13	Genk	13,98	13,73	1,32
14	Ieper	10,86	10,89	1,93
15	Dendermonde	10,46	10,08	1,42
16	Lier	10,27	10,97	2,02
17	Geel	10,26	10,03	1,72
18	Tongeren	9,09	8,30	1,71
19	Herentals	8,82	7,84	1,84
20	Oudenaarde	8,75	8,46	1,80
21	Diest	8,71	8,09	2,16
22	Tienen	8,66	7,66	1,47
23	Waregem	8,51	8,20	1,41
24	Vilvoorde	8,12	7,65	1,22
25	Knokke-Heist	8,06	7,46	1,35
26	Halle	8,04	11,62	2,03
27	Sint-Truiden	7,31	7,18	1,14
28	Aarschot	7,30	6,90	1,51
29	Mol	7,29	7,37	1,36
30	Eeklo	6,93	6,69	2,08
31	Maaseik	6,90	6,04	1,54
32	Tielt	6,65	6,29	1,99
33	Lokeren	6,58	6,07	0,97
34	Beveren	6,45	5,99	0,80

⁸ Uitleg over de gevoerde methodologie kan u kort samengevat vinden in paragraaf "Hiërarchie van kernen". Toch willen we hierbij nogmaals benadrukken dat voor deze olijsting niet de rangorde, maar wel de scores op zich en de scores ten opzichte van de grootsteden van belang zijn. Immers, hoe lager de scores, hoe minder differentiatie tussen de gemeenten. Een kleine verandering kan bijgevolg grote veranderingen in rangorde teweegbrengen, terwijl de absolute score slechts miniem veranderd is. De scores zijn dus wel onderling vergelijkbaar, en moeten in ieder geval vergeleken worden ten opzichte van de grootsteden.

35	Deinze	6,21	6,16	1,32
36	Geraardsbergen	6,20	5,28	1,03
37	Veurne	6,10	5,21	2,73
38	Asse	5,90	7,10	1,48
39	Zottegem	5,86	4,91	1,23
40	Brasschaat	5,79	5,59	0,93
41	Menen	5,72	5,20	0,99
42	Ninove	5,63	5,83	0,99
43	Maasmechelen	5,46	5,79	0,97
44	Mortsel	5,46	5,22	1,32
45	Wetteren	5,39	5,07	1,34
46	Torhout	5,34	4,64	1,45
47	Lommel	5,32	5,45	1,04
48	Bilzen	5,25	4,35	0,88
49	Beringen	5,20	5,15	0,76
50	Blankenberge	4,93	4,38	1,46
51	Ronse	4,91	4,33	1,08
52	Boom	4,89	4,43	1,66
53	Izegem	4,79	4,49	1,03
54	Koksijde	4,62	4,11	1,18
55	Zaventem	4,46	6,03	1,26
56	Diksmuide	4,44	3,97	1,53
57	Dilbeek	4,09	4,79	0,74
58	Heist-op-den-Berg	4,05	4,17	0,66
59	Houthalen-Helchteren	4,04	3,83	0,79
60	Bree	3,93	3,80	1,59
61	Temse	3,91	3,38	0,76
62	Grimbergen	3,88	3,39	0,60
63	Poperinge	3,83	3,84	1,19
64	Harelbeke	3,73	3,02	0,71
65	Overijse	3,68	3,52	0,89
66	Heusden-Zolder	3,65	3,45	0,68
67	Neerpelt	3,64	3,18	1,21
68	Lanaken	3,38	3,14	0,78
69	Westerlo	3,37	2,82	0,74
70	Londerzeel	3,19	2,99	1,05
71	Overpelt	3,11	2,76	1,24
72	Bornem	3,09	2,83	0,86
73	Puurs	3,09	2,85	1,07
74	Schoten	3,05	3,30	0,61
75	Willebroek	2,98	2,97	0,77
76	Kapellen	2,97	2,79	0,66
77	Malle	2,95	2,50	1,08
78	Kontich	2,92	3,15	0,96
79	Aalter	2,91	2,61	0,84
80	Lennik	2,87	2,39	1,68
81	Maldegem	2,87	2,51	0,69
82	Tervuren	2,85	3,24	0,95
83	Merelbeke	2,85	3,20	0,87

84	Hamme	2,82	2,70	0,71
85	Hoogstraten	2,75	2,48	0,80
86	Evergem	2,68	2,48	0,47
87	Middelkerke	2,64	2,09	0,70
88	Zelzate	2,62	2,19	1,10
89	Sint-Genesius-Rode	2,58	2,29	0,78
90	Beersel	2,53	2,48	0,65
91	Tessenderlo	2,52	2,22	0,80
92	Sint-Pieters-Leeuw	2,47	2,00	0,40
93	Wevelgem	2,47	2,21	0,44
94	Sint-Katelijne-Waver	2,45	2,57	0,79
95	Kortenberg	2,34	1,57	0,52
96	Meise	2,34	1,97	0,66
97	Haacht	2,32	2,11	0,94
98	Landen	2,31	1,89	0,77
99	Diepenbeek	2,28	1,99	0,68
100	Wervik	2,27	1,60	0,55
101	Nieuwpoort	2,21	2,05	1,14
102	Herk-de-Stad	2,17	2,02	1,04
103	Leopoldsburg	2,16	1,85	0,78
104	Zele	2,13	1,82	0,55
105	Edegem	2,08	2,19	0,63
106	Peer	2,07	1,93	0,74
107	Nijlen	2,05	1,82	0,53
108	Oostkamp	2,05	1,73	0,48
109	Dilsen	2,03	1,90	0,61
110	Zwijndrecht	1,99	1,89	0,63
111	Lede	1,94	1,85	0,65
112	Machelen	1,91	3,02	1,44
113	Brecht	1,91	2,10	0,48
114	Schilde	1,91	1,87	0,59
115	Lummen	1,86	1,58	0,70
116	De Haan	1,84	1,61	0,81
117	Zedelgem	1,83	1,54	0,43
118	Ternat	1,82	1,55	0,65
119	Kuurne	1,82	1,40	0,68
120	Kalmthout	1,79	1,87	0,65
121	Wemmel	1,79	1,64	0,68
122	Essen	1,76	1,45	0,51
123	Wuustwezel	1,76	1,69	0,55
124	Brakel	1,74	1,43	0,64
125	Nazareth	1,74	2,07	1,15
126	Bierbeek	1,72	1,48	0,98
127	Melle	1,72	1,45	0,84
128	Gistel	1,71	1,49	0,81
129	Liedekerke	1,70	1,49	0,75
130	De Panne	1,69	1,67	1,00
131	Lebbeke	1,62	1,64	0,57
132	Borgloon	1,62	1,14	0,68

133	Kortemark	1,60	1,38	0,71
134	Bredene	1,60	1,43	0,57
135	Sint-Gillis-Waas	1,60	1,54	0,52
136	Denderleeuw	1,60	1,29	0,44
137	Kasterlee	1,59	1,28	0,44
138	Lichtervelde	1,59	1,13	0,82
139	Zoersel	1,57	1,48	0,43
140	Lochristi	1,53	1,39	0,41
141	Zoutleeuw	1,53	1,06	0,82
142	Herzele	1,49	1,23	0,45
143	Avelgem	1,48	1,17	0,75
144	Aartselaar	1,47	1,22	0,53
145	Duffel	1,45	1,18	0,45
146	Wijnegem	1,45	1,54	1,07
147	Buggenhout	1,44	1,27	0,56
148	Zonhoven	1,43	1,36	0,41
149	Arendonk	1,43	1,32	0,65
150	Hamont-Achel	1,43	1,23	0,55
151	Steenokkerzeel	1,43	1,29	0,71
152	Beernem	1,42	1,22	0,51
153	Wezembeek-Oppem	1,39	1,18	0,54
154	Zonnebeke	1,39	0,62	0,31
155	Borsbeek	1,37	1,25	0,76
156	Voeren	1,37	0,92	1,35
157	Herent	1,36	1,22	0,38
158	Wommelgem	1,35	1,32	0,67
159	Zwevegem	1,33	1,02	0,26
160	Gavere	1,33	1,16	0,59
161	Rumst	1,32	1,39	0,58
162	Erpe-Mere	1,29	1,09	0,35
163	Hooglede	1,28	0,67	0,41
164	Beerse	1,27	1,15	0,42
165	Zemst	1,27	1,35	0,38
166	Schelle	1,27	0,88	0,67
167	Hemiksem	1,24	1,24	0,78
168	Meeuwen-Gruitrode	1,24	0,96	0,47
169	Heuvelland	1,23	1,02	0,77
170	Anzegem	1,21	0,93	0,41
171	Zandhoven	1,21	0,96	0,48
172	Boechout	1,20	1,20	0,60
173	Zomergem	1,19	0,66	0,51
174	Riemst	1,18	1,12	0,43
175	Haaltert	1,17	1,06	0,37
176	Moorslede	1,17	0,98	0,56
177	Oosterzele	1,17	0,94	0,44
178	Damme	1,16	0,91	0,51
179	Kruike	1,15	1,13	0,45
180	Balen	1,15	1,08	0,32
181	Sint-Martens-Latem	1,14	1,29	0,96

182	Berlaar	1,13	1,16	0,67
183	Kapelle-op-den-Bos	1,12	0,95	0,66
184	Bocholt	1,12	0,98	0,48
185	Merchtem	1,11	0,94	0,38
186	Opwijk	1,11	0,80	0,39
187	Grobbendonk	1,10	0,95	0,54
188	Rotselaar	1,10	0,85	0,34
189	Galmaarden	1,05	0,60	0,45
190	Keerbergen	1,03	0,99	0,48
191	Hove	1,03	0,87	0,64
192	Oud-Turnhout	1,03	1,04	0,50
193	Scherpenheuvel-Zichem	1,02	0,97	0,27
194	Ingelmunster	1,00	0,78	0,45
195	Ranst	1,00	0,99	0,34
196	Jabbeke	0,99	0,89	0,40
197	Bonheiden	0,99	0,79	0,34
198	Drogenbos	0,99	0,87	1,10
199	Gooik	0,98	0,85	0,58
200	Hechtel-Eksel	0,97	0,80	0,42
201	Kampenhout	0,96	0,84	0,47
202	Oud-Heverlee	0,95	0,82	0,46
203	Lubbeek	0,95	0,81	0,36
204	Laakdal	0,95	0,75	0,31
205	Alken	0,95	0,92	0,51
206	Opglabbeek	0,92	0,78	0,49
207	Lille	0,92	0,86	0,34
208	Roosdaal	0,90	0,73	0,41
209	Berlare	0,89	0,87	0,37
210	Nevele	0,89	0,74	0,40
211	Stekene	0,88	0,81	0,29
212	Ardoorie	0,87	0,56	0,38
213	Zulte	0,87	0,76	0,32
214	Halen	0,86	0,61	0,43
215	Zutendaal	0,86	0,59	0,52
216	Meulebeke	0,85	0,65	0,36
217	Ichtegem	0,85	0,55	0,25
218	Kraainem	0,84	0,84	0,40
219	Kortesseem	0,83	0,65	0,49
220	Tielt-Winge	0,82	0,72	0,43
221	Zwalm	0,82	0,80	0,62
222	Waasmunster	0,81	0,65	0,39
223	Wingene	0,80	0,67	0,31
224	Hoeilaart	0,79	0,78	0,47
225	Kaprijke	0,79	0,58	0,58
226	Kinrooi	0,78	0,58	0,30
227	Hoeselt	0,78	0,54	0,36
228	Linkebeek	0,78	0,61	0,80
229	De Pinte	0,77	0,55	0,33
230	Baarle-Hertog	0,77	0,48	1,25

231	Herenthout	0,76	0,77	0,56
232	Wachtebeke	0,74	0,47	0,42
233	Assenede	0,74	0,58	0,26
234	Stabroek	0,73	0,71	0,25
235	Oostrozebeke	0,73	0,47	0,38
236	Koekelare	0,73	0,56	0,41
237	Begijnendijk	0,73	0,51	0,33
238	Vorselaar	0,72	0,59	0,49
239	Vosselaar	0,71	0,62	0,38
240	Destelbergen	0,70	0,67	0,24
241	Niel	0,70	0,41	0,28
242	Ruiselede	0,69	0,46	0,55
243	Langemark-Poelkapelle	0,69	0,57	0,45
244	Retie	0,68	0,55	0,32
245	Ham	0,67	0,64	0,39
246	Rijkevorsel	0,66	0,69	0,39
247	Hoegaarden	0,66	0,38	0,37
248	Staden	0,66	0,47	0,26
249	Huldenberg	0,65	0,60	0,39
250	Lovendegem	0,65	0,59	0,39
251	Moerbeke	0,64	0,18	0,19
252	Meerhout	0,63	0,52	0,34
253	Sint-Amands	0,63	0,47	0,37
254	Olen	0,62	0,50	0,27
255	Lendelede	0,62	0,31	0,35
256	Lierde	0,62	0,54	0,52
257	Tremelo	0,62	0,62	0,27
258	Oudenburg	0,62	0,50	0,34
259	Waarschoot	0,62	0,35	0,28
260	Deerlijk	0,60	0,60	0,32
261	Herne	0,60	0,49	0,46
262	Kruishoutem	0,59	0,54	0,41
263	Houthulst	0,58	0,42	0,28
264	Sint-Laureins	0,58	0,34	0,31
265	Wellen	0,57	0,34	0,30
266	Kluisbergen	0,57	0,40	0,38
267	Herselt	0,56	0,46	0,20
268	Lint	0,56	0,46	0,35
269	Merksplas	0,54	0,58	0,43
270	Boortmeerbeek	0,54	0,45	0,24
271	Holsbeek	0,54	0,41	0,27
272	Nieuwerkerken	0,53	0,39	0,36
273	Sint-Lievens-Houtem	0,53	0,45	0,29
274	Boutersem	0,53	0,21	0,17
275	Wichelen	0,53	0,28	0,16
276	Alveringem	0,52	0,34	0,42
277	Bekkevoort	0,52	0,37	0,38
278	Ledegem	0,50	0,46	0,30
279	Pittem	0,49	0,35	0,32

280	Affligem	0,49	0,45	0,23
281	As	0,49	0,43	0,35
282	Ravels	0,48	0,50	0,22
283	Horebeke	0,47	0,23	0,70
284	Pepingen	0,45	0,44	0,61
285	Linter	0,45	0,19	0,16
286	Hulshout	0,45	0,43	0,27
287	Knesselare	0,44	0,35	0,27
288	Putte	0,44	0,43	0,17
289	Zingem	0,43	0,26	0,23
290	Laarne	0,43	0,39	0,20
291	Dentergem	0,43	0,29	0,22
292	Dessel	0,42	0,33	0,23
293	Kortenaken	0,42	0,22	0,18
294	Bertem	0,41	0,21	0,14
295	Heers	0,40	0,33	0,29
296	Wortegem-Petegem	0,38	0,30	0,30
297	Geetbets	0,37	0,33	0,35
298	Gingelom	0,35	0,28	0,22
299	Wielsbeke	0,34	0,37	0,25
300	Maarkedal	0,34	0,21	0,20
301	Glabbeek-Zuurbemde	0,33	0,17	0,20
302	Spiere-Helkijn	0,32	0,30	0,90
303	Lo-Reninge	0,32	0,25	0,47
304	Vleteren	0,25	0,19	0,33
305	Zuienkerke	0,21	0,15	0,33
306	Mesen	0,14	0,11	0,68
307	Bever	0,13	0,12	0,35
308	Herstappe	0,12	0,12	8,90
	TOTAAL	1000	1000	1

Westhoek

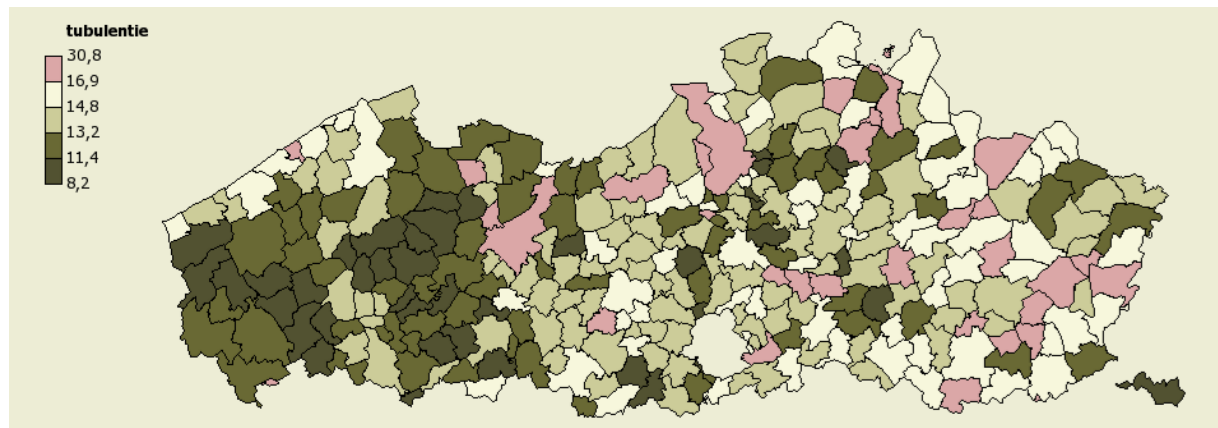
Aangrenzende gemeenten aan de Westhoek en grote West-Vlaamse gemeenten

Overige West-Vlaamse gemeenten

b. Productie: Sectorale structuren

In het algemeen kan gesteld worden dat er een stabiele economische structuur is in de Westhoek. Op Kaart 20 is de turbulentieratio weergegeven (lokale statistieken, 2010). Deze geeft het aantal verdwenen of nieuw opgerichte bedrijven weer ten opzichte van het aantal actieve ondernemingen. Daaruit blijkt dat West-Vlaanderen en dan meer specifiek de Westhoek een heel lage turbulentiegraad heeft in vergelijking met de rest van Vlaanderen. De Westhoek heeft een stabiele economische structuur die gebaseerd is op KMO's.

Kaart 20: Turbulentieratio: (aantal verdwenen ondernemingen + aantal opgerichte ondernemingen) / aantal actieve ondernemingen X 100 (uit 2005). Bron data: Ecodata. Verwerking: SVR Data- & Webteam

De sectorale verdeling van de economie (Kaart 21) toont echter een sterk gediversifieerd beeld (NIS - FOD Economie, 2010). 'Bachten de Kupe' blijkt het 'Groene Hart'⁹ van de Westhoek te zijn, waar er beperkte tewerkstellingsmogelijkheden zijn. De economie is hier vooral gericht op landbouw, maar de economische activiteit is hier eerder laag. Het gaat voornamelijk om de gemeenten Alveringem, Lo-Reninge en Vleteren. Rondom dit groene hart liggen de vier centrumsteden. Deze vertonen een eerder gediversifieerde economie, die samen het grootste deel van de economische activiteit van de Westhoek voor hun rekening nemen. Ieper is daarbij van beduidend groter belang, en kan als het ware als het economische centrum van de Westhoek worden beschouwd.

De randen van de Westhoek vertonen evenmin een eenduidig patroon. Zowel de kust als Heuvelland (in mindere mate) hebben een economie die gericht is op toerisme. Nieuwpoort en Koksijde kennen bovendien een relatief grote overheidstewerkstelling (leger). Zij vormen, samen met de centrumsteden, dan ook de economische basis van de streek. De noordoostrand (met onder andere Koekelare en Kortemark) heeft een economie die gebaseerd is op logistiek, met veel groot-, klein- en detailhandel. Wervik en Zonnebeke vormen samen de industriële zuidostrand, aangezien de economie van beide gemeenten voor meer dan 40% uit industrie bestaat.

Net over de grens in Noord-Frankrijk bestaat de economie, in tegenstelling tot de Westhoek met zijn KMO's, veeleer uit grote ondernemingen die vooral in de secundaire en tertiaire sector actief zijn. De

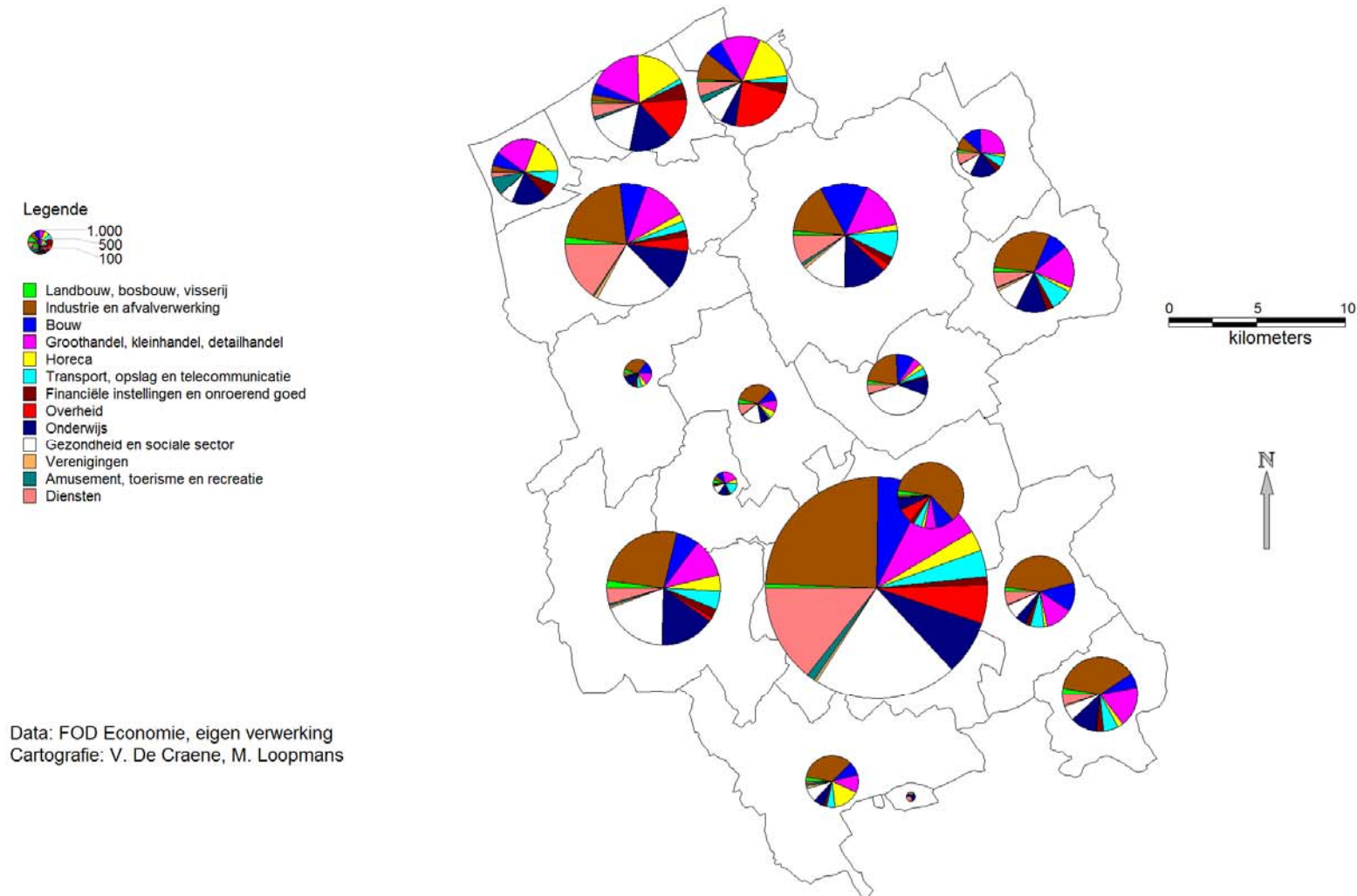
⁹ Groene Hart: deel van de Westhoek waar het landelijk karakter heel sterk tot uiting komt, de economie een hoger percentage aan landbouw bevat en de stedelijke functies heel laag zijn. Het gaat om de gemeenten Alveringem, Lo-Reninge en Vleteren. Soms wordt ook een gedeelte van Houthulst erbij betrokken. Het Groene Hart wordt soms ook aangeduid met de term 'Groene Driehoek', en zal in dit onderzoek als synoniemen worden gebruikt.

Westhoek staat sterker in de primaire sector (“Groene Hart”) en de quataire sector¹⁰. Bovendien heeft de Westhoek een vrij stabiele structuur door de combinatie van KMO’s met een hoog percentage zelfstandigen.

De economische structuur is heel erg gediversifieerd, en staat relatief los van de woningmarkt en demografie. Er is een sterkere correlatie met zowel het infrastructuurnetwerk, als met stedelijkheid en ‘lokale hulpbronnen’.

¹⁰ Quataire sector: is die sector binnen de dienstensector die geen winst beoogt en die niet-commercieel is. In de praktijk gaat het hierbij grotendeels over de overheid (administratie, brandweer, defensie, justitie, sociaal werk, ...), maar ook gesubsidieerde diensten (zoals bijvoorbeeld ziekenhuizen en scholen) vallen hieronder.

Werkgelegenheid verdeeld volgens economische sectoren per gemeente in de Westhoek

Copyright: Departement Aard- en Omgevingswetenschappen - Afdeling Geografie, K.U.Leuven

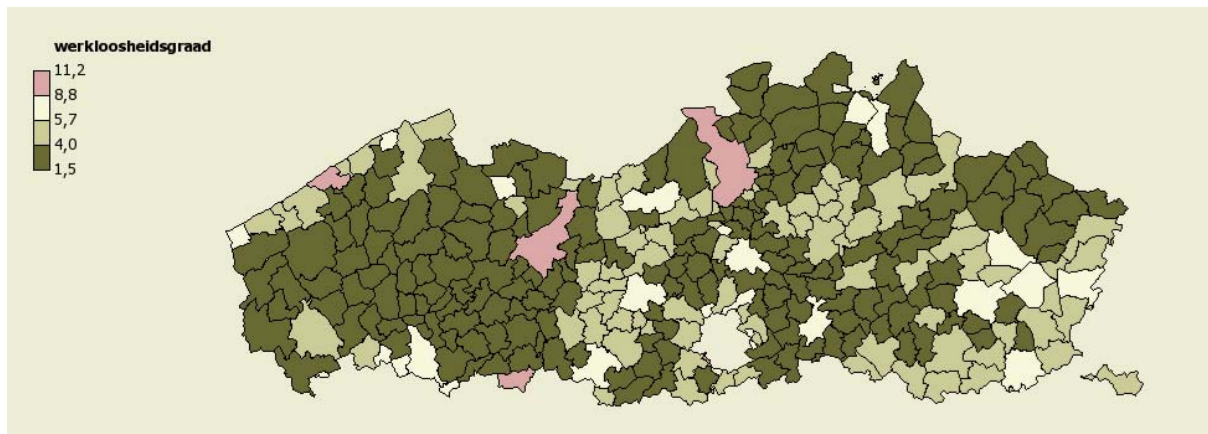
Kaart 21: Werkgelegenheid verdeeld volgens economische sectoren per gemeente in de Westhoek

c. Tewerkstelling: lage werkloosheid, lage lonen

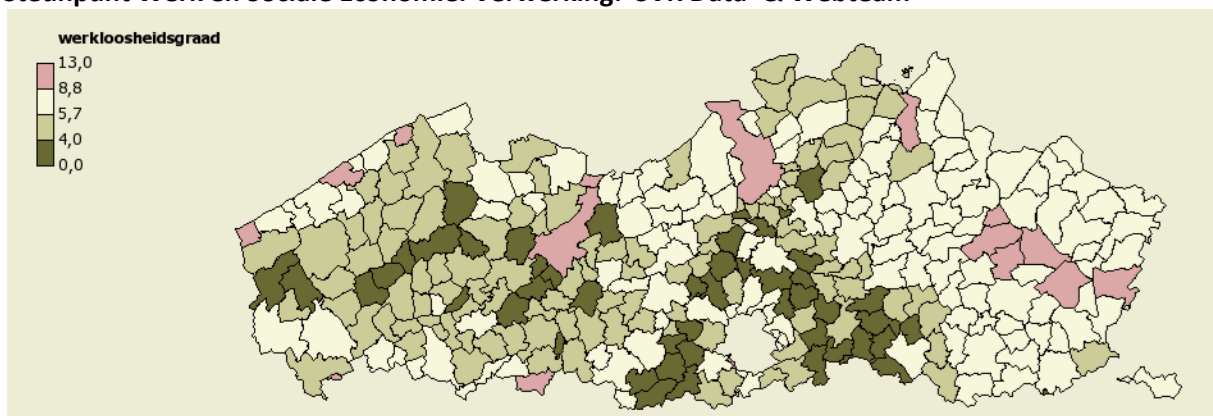
Om de tewerkstelling in kaart te brengen, wordt gewerkt met een aantal werkgelegenheidsindicatoren, in combinatie met gegevens rond pendel en fiscaliteit. Volgende indicatoren komen aan bod:

- Werkloosheidsgraad op beroepsactieve leeftijd mannen (lokale statistieken, 2010)
- Werkloosheidsgraad op beroepsactieve leeftijd vrouwen (lokale statistieken, 2010)
- Gemiddeld netto jaarinkomen per persoon (Steunpunt Sociale Planning, 2010)
- Sectorale verdeling (NIS – FOD Economie, 2010)
- Pendelafstand, -tijd en –intensiteit (Verhetsel *e.a.*, 2007)

De kaarten rond werkloosheidsgraad (Kaart 22 en Kaart 23) tonen aan dat in het algemeen de werkloosheidsgraad in de Westhoek laag is. Bij de mannen ligt hij lager dan bij de vrouwen, maar dat geldt voor heel Vlaanderen. Bovendien zijn er geen grote verschillen binnen de regio, al is de differentiatie ook nu weer kleiner bij de mannen dan bij de vrouwen, net zoals dit voor heel Vlaanderen is.

Kaart 22: Werkloosheidsgraad op beroepsactieve leeftijd mannen (18-64 jaar) (uit 2008). Bron: Steunpunt Werk en Sociale Economie. Verwerking: SVR Data- & Webteam

Kaart 23: Werkloosheidsgraad op beroepsactieve leeftijd vrouwen (18-64 jaar) (uit 2008). Bron: Steunpunt Werk en Sociale Economie. Verwerking: SVR Data- & Webteam

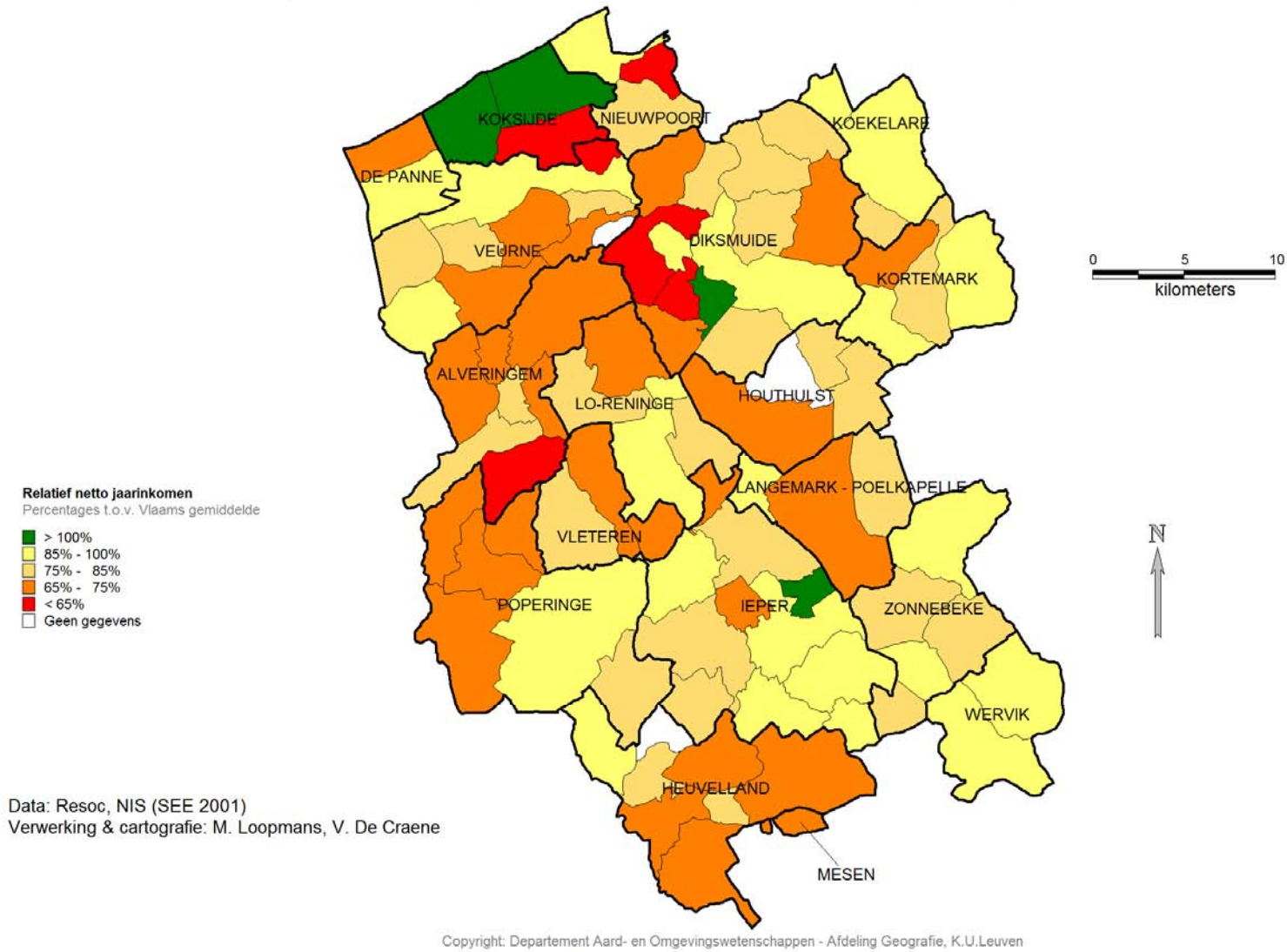
Tegenover dit positieve cijfer staat dat de lonen echter ook aan de lage kant zijn. Uit Kaart 24 blijkt dat het gemiddelde netto jaarinkomen in de Westhoek overall (ver) onder het Vlaams gemiddelde blijft, op Koksijde na. Bovendien zijn er interne verschillen binnen de Westhoek: 'Bachten de Kupe'

en Heuvelland hebben gemiddeld een lager netto inkomen dan andere gemeenten in de Westhoek. Deze delen komen deels overeen met de gebieden waar de economie vooral op landbouw is gericht (het zogenaamde Groene Hart), maar nog belangrijker is de vaststelling dat het patroon eigenlijk meer overeenstemt met de woningmarktstructuur dan met de economische structuur. Dit wijst er op dat de mobiliteit een grote rol speelt, en dit wordt ook bevestigd door enkele gegevens rond pendel.

In eerste instantie blijkt dat een groot deel van de werknemers werkzaam is in de eigen gemeente (Verhetsel *e.a.*, 2007). Uiteraard geldt dit het meest voor de steden, maar ook de kleinere gemeenten tonen relatief hoge percentages (zie Kaart 25). Pendelaars die buiten de eigen gemeente werken, blijken hoofdzakelijk naar Kortrijk te gaan (zeker vanuit het arrondissement Diksmuide), Brugge (vanuit arrondissement Veurne) en gedeeltelijk Noord-Frankrijk (vooral vanuit Heuvelland en Mesen). Pendelaars die binnen de Westhoek blijven, gaan hoofdzakelijk naar Veurne en Ieper, de enige gemeenten die een aantrekkingspool zijn. Bovendien blijkt de gemiddelde pendelafstand aan de lage kant: slechts 15km wordt gemiddeld afgelegd tussen woonplaats en werkgemeente. Samengevat kan dus gesteld worden dat men hoofdzakelijk binnen de eigen streek blijft werken, en dat mobiliteit een heel grote rol speelt in het tewerkstellingspatroon. Bijgevolg blijkt tewerkstelling dus sterk gecorreleerd te zijn met het woningpatrimonium en demografie.

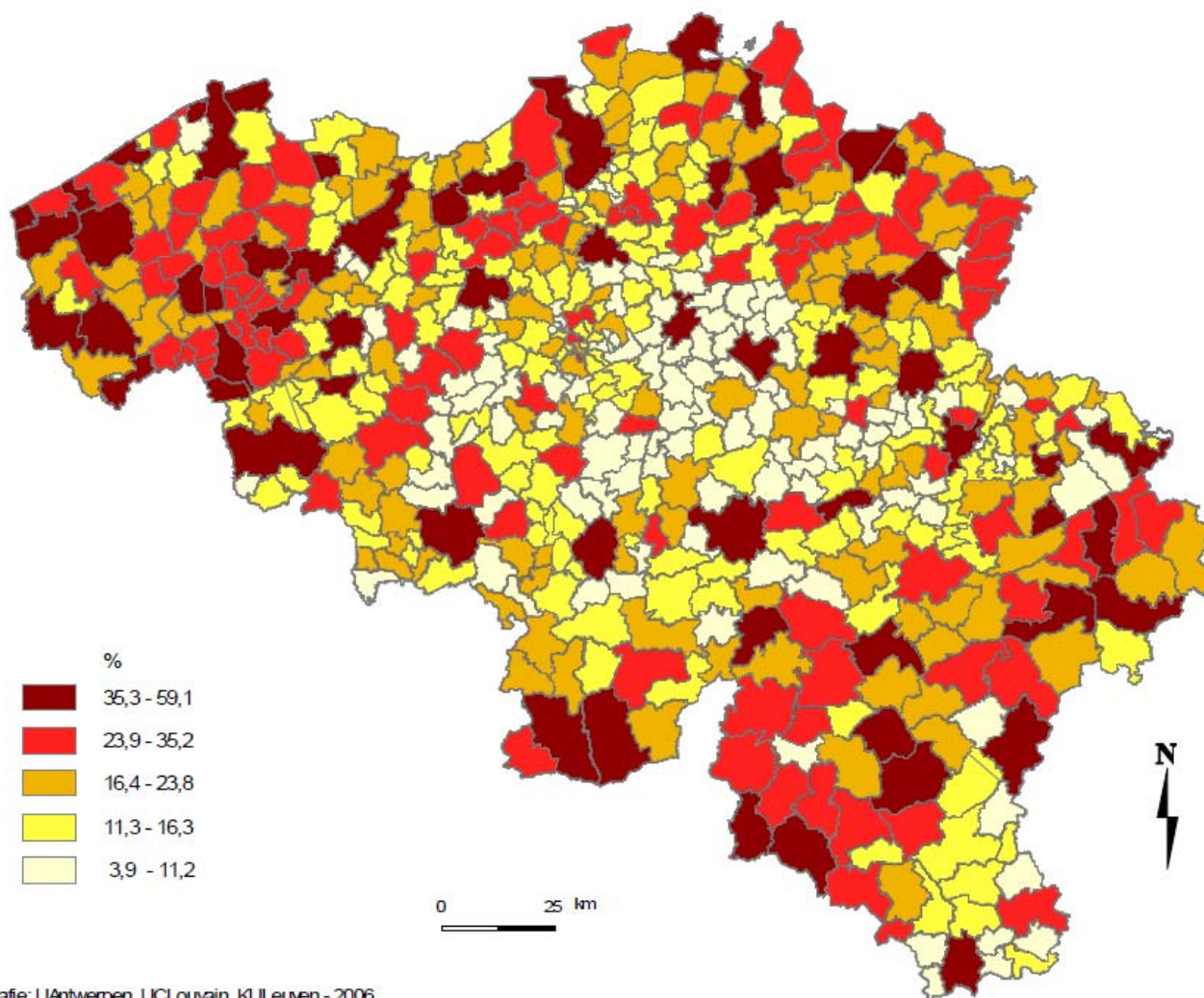
Kort wordt ook nog vermeld dat er in beperkte mate ook pendel is tussen enkele Franse grensgemeenten en de Westhoek. Het gaat echter om kleine pendelstromen, die voornamelijk vanuit de grensgemeenten naar De Panne en Veurne en in mindere mate naar Ieper en Poperinge gaan. Deze pendelaars komen vooral in de fabrieksindustrie (voedingsnijverheid en textiel), bouw en horeca terecht. Bedienden doen deze pendelbeweging amper tot niet, daar de taalbarrière een grote rol speelt (N.N., 2006).

Gemiddeld netto jaarinkomen per persoon t.o.v. het Vlaams gemiddelde per deelgemeente in de Westhoek

Kaart 24: Gemiddeld netto jaar inkomen in percentages ten opzichte van het Vlaams gemiddelde.

Aantal mensen werkzaam in de eigen gemeenten per Belgische gemeente

Analyse en cartografie: UAntwerpen, UCLouvain, KULeuven - 2006
Bron: NIS, SEE/ESE-2001

Kaart 25: Aantal mensen werkzaam in de eigen gemeente per Belgische gemeente

d. Fiscaliteit

Om de fiscaliteit in de Westhoek te onderzoeken, worden drie factoren in kaart gebracht: het gemiddelde netto jaarinkomen per persoon, fiscale rijkdom naar personenbelasting en fiscale rijkdom naar kadastraal inkomen (Steunpunt Sociale Planning, 2010; NIS – FOD Economie, 2010). Er wordt telkens vergeleken met het Vlaams gemiddelde. Groentinten geven bijgevolg scores aan die hoger liggen dan het Vlaams gemiddelde, daar waar roodtinten een tekort ten opzichte van het Vlaams gemiddelde weergeven. Een gele kleur duidt aan dat de score voor de desbetreffende (deel)gemeente gelijk loopt met het Vlaams gemiddelde.

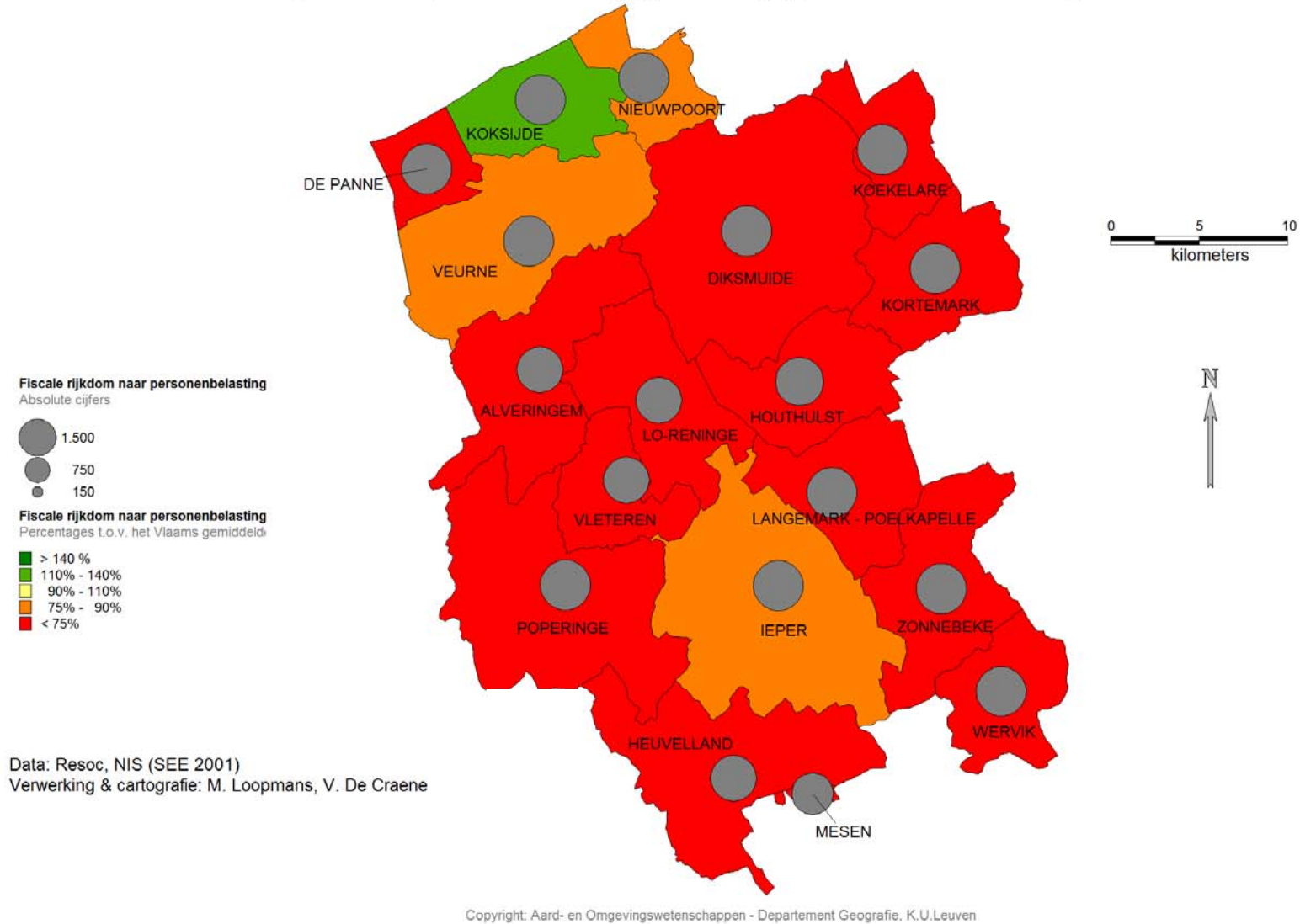
In het algemeen kan gesteld worden dat de Westhoek als regio relatief gezien laag scoort in vergelijking met Vlaanderen. Zowel naar kadastraal inkomen (Kaart 27), maar zeker ook naar personenbelasting (Kaart 26) en gemiddeld inkomen (Kaart 24) zitten de gemeenten van de Westhoek (veel) lager dan het Vlaams gemiddelde. Echter, er zijn grote verschillen binnen de Westhoek als regio.

Als de drie kaarten naast elkaar worden gelegd, valt op dat er drie zones kunnen worden afgebakend. De eerste zone is de kuststreek, die in positieve zin verschilt van de andere gemeenten in de Westhoek. Een tweede zone is 'Bachten de Kupe', die op alle onderzochte variabelen beduidend laag scoort. De laatste zone is tenslotte de zone rond Heuvelland, die ook lagere waarden dan de Vlaamse gemiddelden laat optekenen. Opvallend is dat dit patroon overeenkomt met de geografische verschillen inzake demografie en woningpatrimonium, en relatief onafhankelijk lijkt van de economische structuren. Zowel Heuvelland als Bachten de Kupe blijken de oudste woningen te bezitten, het minste comfort te hebben in de woningen en de laagste inkomens te huisvesten. De kaart van fiscale rijkdom naar kadastraal inkomen bevestigt deze stelling. Andermaal blijkt ook nu de kustzone een aparte zone te zijn: de aantrekkingskracht van de kust werkt vooral in op de rijkere klasse die zich al dan niet als tweede verblijf een huis of appartement aanschaft vlakbij de zee. Dat De Panne en Nieuwpoort eerder laag scoren op inkomen en personenbelasting, heeft te maken met de domicilies van de eigenaars van de woningen of appartementen die vaak gevestigd zijn in hun eerste woning, en daardoor gemiddeld lager uitvallen. Het kadastraal inkomen geeft hiervoor een beter beeld, aangezien dit vastgoedafhankelijk en niet eigenaarafhankelijk is. In ieder geval bevestigen ze het beeld dat ook al verkregen werd bij de afhankelijkheidsindex: rijkere ouderen vestigen zich aan de kust, al dan niet als tweede verblijf, en drijven daardoor jonge gezinnen het binnenland in.

Als men kijkt naar de steden, dan valt op dat Veurne en Ieper al bij al goede scores kunnen neerleggen, zeker wat betreft kadastraal inkomen. Ook naar inkomen en personenbelasting scoren deze twee steden evenveel of net minder dan het Vlaams gemiddelde.

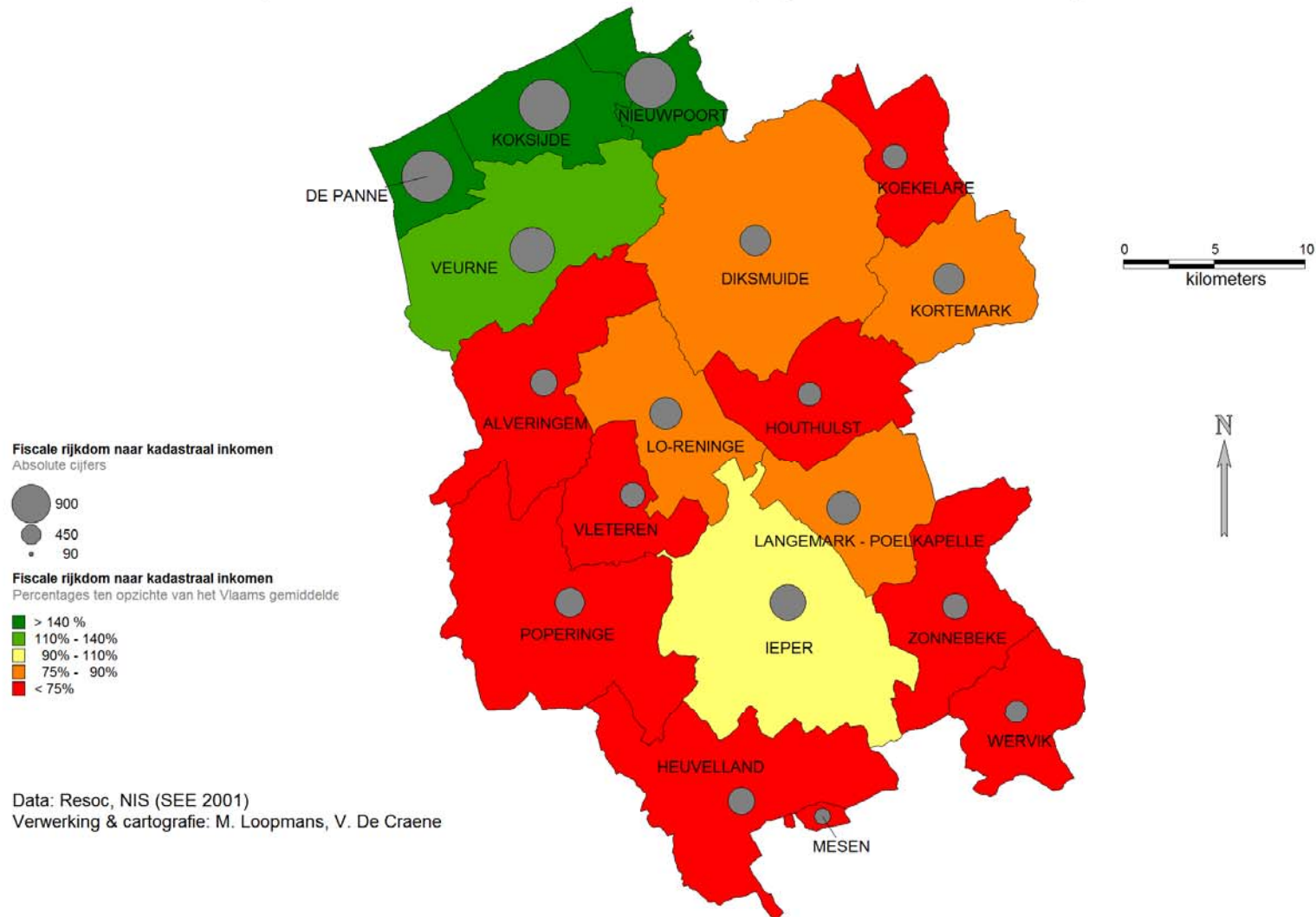
Samengevat blijkt dat de Westhoek als regio fiscaal een stuk onder het Vlaams gemiddelde zit, maar de interne verschillen zijn zeer groot. Het patroon komt duidelijk overeen met demografie en woningmarkt.

Fiscale rijkdom naar personenbelasting: gemeentelijk gemiddelde t.o.v. Vlaams gemiddelde

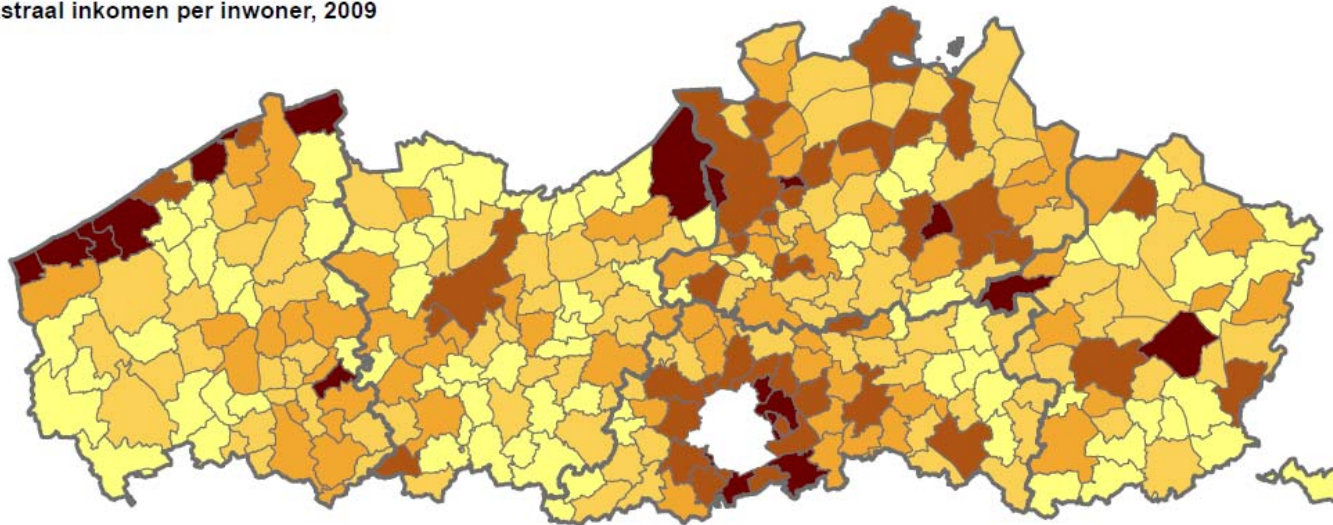
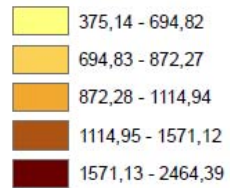
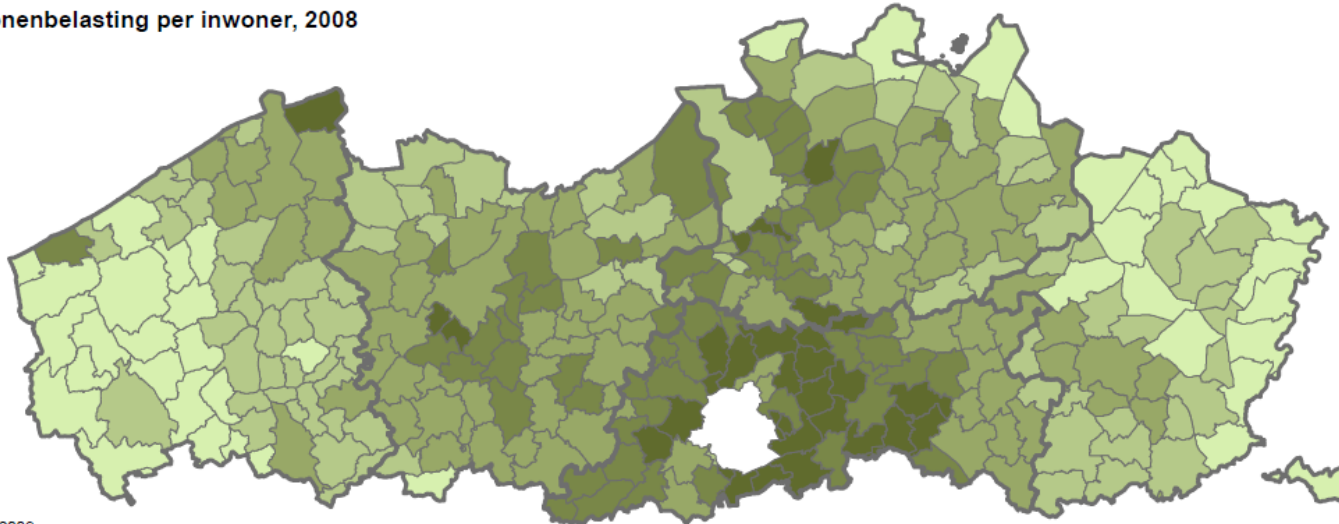
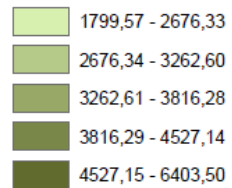
Kaart 26: Fiscale rijkdom naar personenbelasting in absolute cijfers en relatief t.o.v. het Vlaams gemiddelde per gemeente in de Westhoek

Fiscale rijkdom naar kadastraal inkomen: gemeentelijk gemiddelde t.o.v. Vlaams gemiddelde

Copyright: Departement Aard- en Omgevingswetenschappen - Afdeling Geografie, K.U.Leuven

Kaart 27: Fiscale rijkdom naar kadastraal inkomen in absolute cijfers en relatief t.o.v. het West-Vlaams gemiddelde per gemeente in de Westhoek

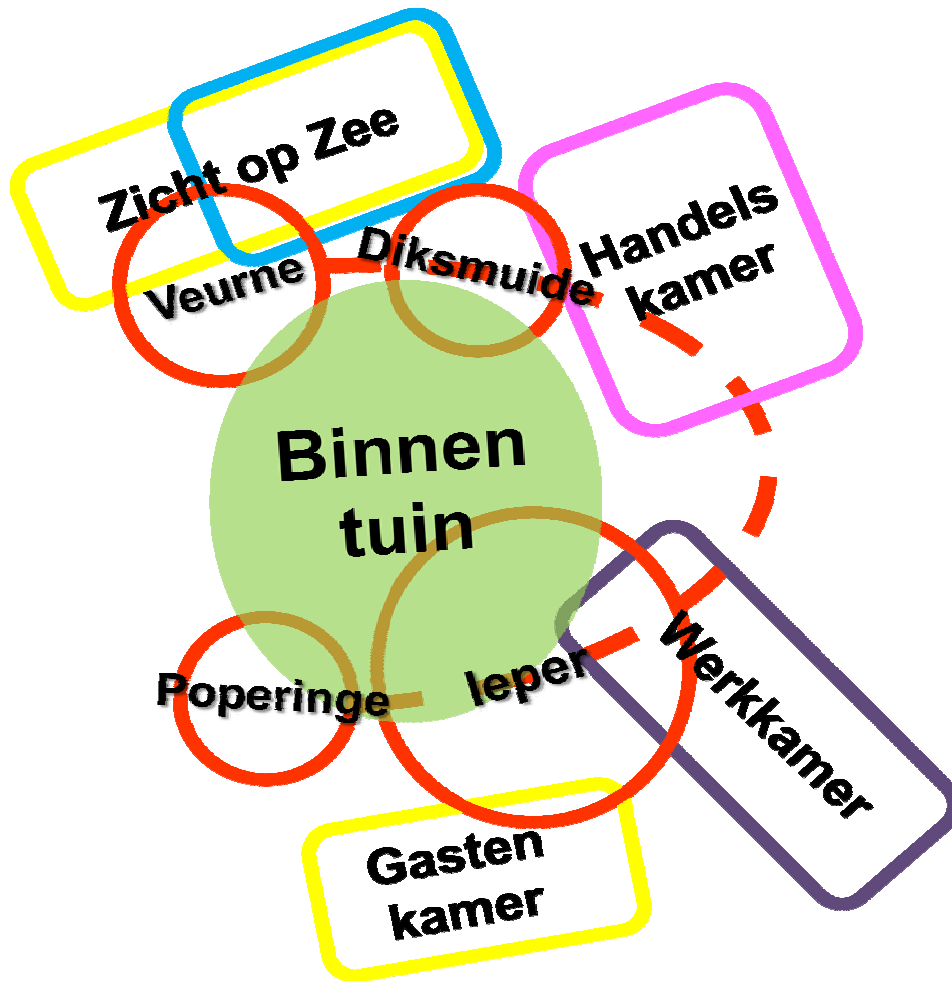
Fiscale rijkdom - Kadastraal inkomen per inwoner, 2009**K109****Fiscale rijkdom - Personenbelasting per inwoner, 2008****PB08**

op basis van gegevens GF, 2009

Kaart 28: Fiscale rijkdom naar kadastraal inkomen en personenbelasting per gemeente in Vlaanderen, 2008. (gegevens en cartografie: WVI)

V. Besluit: strategische visie op de Westhoek

a. De Westhoek, een huis met veel kamers

Figuur 1: syntheseschets ruimtelijke structuur: Westhoek, een huis met veel kamers

De Westhoek heeft sinds lang een duidelijke streekidentiteit. Zowel binnen als buiten de streek klinkt 'de Westhoek' als een sterk merk. De naam roept bijna automatisch associaties op met 'Bachten de Kupe', het open landschap, WOI. Maar die eenduidige identiteit wordt teveel eenheidsworst wanneer men aandacht krijgt voor de sterke interne diversiteit van de regio.

In dit werkstuk zijn we op die interne diversiteit dieper ingegaan, hebben we de ruimtelijke structuur van de Westhoek verder ontrafeld. Niet om de merknaam Westhoek te ondermijnen, die staat nog als een huis. Het eigen karakter van de Westhoek is door onze studie alleen nog maar bevestigd. Wel om aandacht te vragen voor de vele gezichten van de Westhoek; een oefening die om twee redenen van belang is.

Om te beginnen laat onze studie zien dat het huis Westhoek uit vele kamers is opgebouwd, die elkaar bijna symbiotisch aanvullen. Elke kamer heeft zijn eigen karakter en draagt zijn eigen steentje bij aan het geheel Westhoek. Aandacht voor die eigen bijdrage is belangrijk om 'het systeem Westhoek' goed te begrijpen, en kan alleen maar bijdragen tot het integrale karakter van streekontwikkeling.

Tegelijk kent elke kamer ook haar eigen uitdagingen, en beschikt ze over eigen troeven om het hoofd te bieden aan de problemen van morgen. Die eigen problematiek mag niet over het hoofd worden gezien bij de uitwerking van een generiek beleid voor de ganse streek. Enkel door het geheel en de delen gelijkwaardig aandacht te schenken, kan een integraal streekbeleid ook een integrerend streekbeleid zijn.

In wat volgt bespreken we het huis Westhoek kamer per kamer, maar eerst bekijken we kort de globale architectuur (zie figuur 1). Het Westhoek-huis heeft immers een bijzondere structuur. Als een Romeinse villa is dit huis gegroepeerd rond een grote open 'Binnentuin': het open, landelijke hart van de Westhoek. Rond de tuin ligt een arcade van steden, die als zuilen het gebouw stutten: Veurne, Diksmuide, Ieper en Poperinge. Dit zijn kernen met een divers aanbod aan werk en voorzieningen, en een gemengd woningaanbod. Aan de buitenkant van het gebouw bevinden zich de 4 kamers, elk met hun eigen karakter: Zicht-op-Zee, de Handelskamer, de Werkkamer en de Gastenkamer. De kamers zijn minder stedelijk: de werkgelegenheidsstructuur wordt gedomineerd door een of enkele sectoren (waarmee ze zich ook onderscheiden van elkaar), het aanbod is ook iets beperkter, en wat voorzieningen betreft zijn ze eerder aangewezen op de stedelijke kernen binnen of buiten de Westhoek. De open ruimte staat hier iets meer onder druk, al blijft het landelijke karakter (met uitzondering van de kuststrook 'Zicht-op-Zee') nog steeds relatief goed bewaard.

De **Binnentuin**, die grotendeels samenvalt met 'Bachten de Kupe', vormt het overbekende gezicht van de Westhoek. Met Alveringem, Lo-Reninge, Vleteren, Houthulst, maar ook de landelijke delen van Veurne, Diksmuide en Poperinge vormt zich hier een in het volgebouwde verstedelijkte Vlaanderen uniek open, landelijk gebied dat zich in het westen tot ver over de Franse grens heen uitstrekt. In dit gebied domineert de landbouw als belangrijkste landgebruiker, maar ook heel wat recreanten en toeristen vinden hun weg naar de Binnentuin.

Ook binnen de Westhoek zelf is de Binnentuin een belangrijke structuur. Het vormt in feite het 'Groene Hart' voor de relatief meer verstedelijkte rand van de Westhoek, een vanzelfsprekende rustplek en recreatiegebied.

De Binnentuin heeft echter maar een beperkt aanbod aan werkgelegenheid en voorzieningen, en opvallend veel oudere en minder goed uitgeruste woningen. Dit heeft lange tijd de leefbaarheid van de kernen ondergraven. Recent zien we echter dat jonge gezinnen de mogelijkheden van de Binnentuin herontdekken, vooral vanuit de kuststrook, omdat de woningmarkt daar onder druk komt te staan. De open ruimte maakt de streek ook aantrekkelijk als woonplek voor jonge gezinnen; de meeste deelgemeenten in de binnentuin hebben dan ook een eerder jonge leeftijdsstructuur en kennen relatief grote gezinnen, en de sluipende ontvolking van de afgelopen decennia lijkt stilaan te worden gekeerd.

Omheen de binnentuin ligt als een **Arcade** of zuilengalerij die het Westhoek-huis ondersteunt, een krans van kleine steden. Deze kennen een gediversifieerde werkgelegenheidsstructuur, die ook werk biedt aan bewoners van omliggende gemeenten, en centraliseren voorzieningskernen waarmee de ganse Westhoek wordt bediend. Hun woningaanbod is gevarieerder dan in de omgevende gemeenten, waardoor ook niet-traditionele gezinnen hier hun plaats vinden. Mooi gelijkmatig verdeeld over het gebied vormen ze als het ware de ruggengraat voor de leefbaarheid van de streek.

Ook deze steden kennen hun eigen problemen. Niet elke stad is immers even sterk uitgerust: Ieper is goed uitgerust en bedient zowat de hele zuidelijke Westhoek, terwijl Veurne (samen met Koksijde) eveneens een belangrijk voorzieningenapparaat kent. Diksmuide en Poperinge liggen echter te dicht bij andere, grotere steden om een goed ontwikkeld, zelfstandig functionerend voorzieningenaanbod te kunnen dragen.

De Arcade geeft uit op de verschillende kamers rondom de Westhoek. Elk van deze kamers heeft een duidelijk eigen karakter. De kamer met '**Zicht-op-Zee**' omvat de kustgemeenten De Panne, Koksijde en Nieuwpoort, en de achterliggende deelgemeenten van Veurne. Deze deelregio wordt gedomineerd door 1 specifieke activiteit: het kusttoerisme. Typisch voor de Westkust is de belangrijke overheidstewerkstelling, die voor een zekere diversiteit van de werkgelegenheid zorgen.

De toevloed van grote aantallen toeristen heeft de draagkracht voor voorzieningen in deze gemeenten behoorlijk doen toenemen waardoor de kuststreek een relatief hoog voorzieningenaanbod kent. Dit kusttoerisme, dat de laatste decennia geëvolueerd is naar een focus op tweede verblijven voor vooral ouderen, heeft echter niet alleen invloed op het voorzieningenaanbod. De stormloop van kapitaalkrachtige kopers op tweede verblijven maakt de kuststrook een gebied waar de woningprijzen de koopkracht van vele lokale jonge gezinnen te boven gaat. Deze druk op de woningmarkt met Zicht-op-Zee verklaart met andere woorden waarom zeker de noordelijke Binnentuin, waar de woningprijzen nog binnen de perken blijven, aan populariteit wint bij gezinnen met kinderen. Tenslotte stelt de toevloed aan oudere gepensioneerden, voor wie het tweede verblijf met het verstrijken van de tijd steeds vaker het eerste of enige verblijf wordt deze kamer voor een belangrijke uitdaging in de toekomst: Op dit moment zorgt de toestroom voor relatief hoge fiscale inkomsten, maar wie zal in de toekomst de kosten van de toenemende zorgvraag dragen?

Koekelare en Kortemark vormen samen met Diksmuide de **Handelskamer**, waar transport, groot- en detailhandel een belangrijk deel van de werkgelegenheid uitmaken. Deze gemeenten liggen relatief centraal ten opzichte van de provincie en sluiten aan bij de Noord-Zuid lopende N33 die de E403 met de E40, en Oostende met Roeselare verbindt. De dynamiek in deze regio, gestimuleerd door de gunstige ligging binnen de provincie, wordt echter enigszins gehypothekeerd door de relatief oudere bevolking. De bevolkingsevolutie is hier eerder negatief, al belooft een toenemend aantal (jonge) gezinnen toch voor vervanging te zorgen.

De gemeenten ten Zuidoosten van Ieper, onderweg naar Kortrijk, vormen de **Werkkamer** van de Westhoek. Langemark-Poelkapelle, Zonnebeke en Wervik hebben allen een sterke industriële traditie en de werkgelegenheid in deze gemeenten situeert zich merendeels in deze sector. Zeker Wervik is bovendien een sterk verstedelijkte gemeente die de brug vormt tussen Kortrijk-Moeskroen-Tourcoing en de eigenlijke Westhoek. Vooral deze regio kent een positieve bevolkingsevolutie.

Tenslotte vormen Heuvelland en Mesen, samen met de zuidelijke deelgemeenten van Poperinge en Ieper de **Gastenkamer**. Net als de binnentuin is dit een grotendeels landelijk gebied, dat op dezelfde manier geplaagd wordt door een verouderd woningbestand met beperkte kwaliteit. Het is echter een gebied met een aanzienlijke economische activiteit, vooral in het toerisme; het vormt als het ware de inlandse tegenpool van de kamer met 'Zicht-op-Zee'. Anders dan in de noordelijke Binnentuin of de Kuststrook heeft het toerisme hier geen positief effect op de bevolkingsevolutie; het aantal gezinnen

blijft hooguit stabiel of neemt zelfs af en jonge gezinnen lijken de weg naar deze deelregio nog niet te hebben ontdekt.

b. 6 strategische keuzes voor de Westhoek

1. Meer diversiteit in de eenheid?

De Westhoek is een sterk merk. Voor de buitenwereld heeft de regio een duidelijke identiteit en is de grens scherp. In de realiteit is deze grens echter minder helder, en kent de Westhoek een grote interne diversiteit. De sterkte van de onderscheiden Kamers van de Westhoek zit hem net in hun eigenheid en de bruggen die ze daarvoor slaan met de buitenwereld. Economische ontwikkeling betekent immers in de eerste plaats in het binnenhalen van externe marktvraag. **Een eerste belangrijke strategische uitdaging voor de hele Westhoek ligt erin om gericht te investeren in de sterktes of specialisaties van elke kamer, zonder afbreuk te doen aan de heldere identiteit van het geheel.**

2. Zicht-op-Zorg in Zicht-op-Zee?

De kamer met Zicht-op-Zee is erg in trek bij pensioentoeeristen. Tweede verblijven rijzen nog steeds als paddestoelen uit de grond, en worden mettertijd vaak eerste verblijven. Op dit moment zorgt dit voor de instroom van hoge pensioenen die elders in het land werden verdiend; de kustgemeenten zitten er qua belastinginkomsten dan ook relatief warmpjes in. Maar na de eerste pensioensjaren komen de jaren van zorg.

Een tweede belangrijke strategische uitdaging is waar en hoe men zal investeren in het zorgaanbod. Meer nog dan de rest van de Westhoek zal Zicht-op-Zee stilaan ook Zicht-op-Zorg moeten bieden.

3. Wonen, wandelen of werken in de Binnentuin en de gastenkamer?

De Binnentuin, het open landelijk gebied dat het hart vormt van de Westhoek, staat in het noorden onder druk. De kamer met Zicht-op-Zee is stilaan volzet, en gezinnen uit de Westhoek zoeken een betaalbaar alternatief in de nabijheid. De goedkopere woon- en bouwgrondvoorraad in de Binnentuin biedt hier mogelijkheden. Hier moet echter een evenwicht worden gevonden tussen het behoud van het agrarisch en aantrekkelijk open karakter en het voorzien aan kwalitatieve gezinswoningen. De uitdaging stelt zich iets minder in de Gastenkamer, waar de aangrenzende stedelijke gebieden in het zuiden momenteel minder druk uitoefenen op de woningmarkt, maar het gebied kampt evengoed met een verouderd woningpatrimonium. Een duurzaam woonbeleid zou zich kunnen enten op het bestaande verouderde en laagkwalitatief aanbod. Het bestaande instrumentarium voor woonbeleid (woonwinkel, woonoverleg,...) zou zich kunnen richten op het ondersteunen van renovaties van het bestaande patrimonium.

Door renovaties het aanbod aan kwalitatieve gezinswoningen verhogen en tegelijk het agrarisch en open karakter vrijwaren, vormt een derde belangrijke strategische uitdaging.

4. Een toegangspoort voor de Arcade?

De Arcade aan kleine steden rond de Binnentuin vormt de ruggegraat van de Westhoek. Het voorzieningenniveau en de werkgelegenheid in elk van deze steden is echter, met uitzondering van Ieper, eerder laag. Omdat de Westhoek, en vooral de gemeenten uit de Binnentuin erg afhankelijk zijn van deze steden, is dit niet bevorderlijk voor de leefbaarheid. Op dit moment biedt elke stad

afzonderlijk een relatief laag niveau aan (publieke en private) voorzieningen. De vraag stelt zich of de steden, in navolging van de kamers, niet meer zouden kunnen specialiseren om zo voor de gehele Westhoek een aanbod aan voorzieningen te doen dat bovengemiddeld is. Veurne kan zich, met haar kustnabije ligging, bv. meer specialiseren in luxewinkels; Diksmuide zou zich als onderwijsstad kunnen gaan profileren. In de Arcade springt Ieper eruit als enige stad met een goede uitrustingsgraad; Bovendien vormt ze een hoekpunt van de Werkkamer die haar verbindt met de hoogdynamische regio Kortrijk-Roubaix-Tourcoing. Een alternatieve strategie zou dus kunnen zijn om als regio sterker in te zetten op de uitbouw van Ieper als toegangspoort tot de regio, door haar uit te bouwen tot 14de Vlaamse centrumstad.

Een vierde belangrijke strategische keuze dient zich dus aan: kiezen voor een netwerk aan complementaire steden die samen boven de middenmoot trachten uit te stijgen, of kiezen voor een sterker Ieper als springplank voor de hele regio?

5. Betere verbindingen, binnen of buiten?

Mobiliteit is al lange tijd een heikel punt in de regio dat in deze studie niet expliciet werd behandeld. Toch duikt de kwestie op verschillende momenten op. Zo is het duidelijk dat de beperkte bereikbaarheid ervoor zorgt dat slechts weinig mensen (ver) buiten de eigen streek werken. Dit is zeker een ecologisch gunstige situatie die het aantal kilometers naar het werk beperkt, maar verhoogt wel de noodzaak aan een gediversifieerde economische structuur die tegen een stootje kan, om een stabiele werkgelegenheid te blijven garanderen. Het maakt het ook moeilijk om externe vraag het gebied binnen te halen. Ook nu bevinden de meeste jobs zich aan de rand van het gebied in de regio's met een relatief goede ontsluiting naar buiten: de Handelskamer en de Werkkamer. Strategisch investeren in het verbeteren of behouden van deze toegang tot de buitenwereld kan, gezien de aard van de activiteiten, zeker in deze gebieden van belang zijn.

Tegelijk merken we dat het voor de leefbaarheid van de Binnentuin belangrijk is dat de Arcade aan stedelijke kernen voldoende bereikbaar is. Zeker als men inzet in een verdere specialisatie van de steden, moet ook aan de interne onderlinge ontsluiting en bereikbaarheid worden gedacht.

Dit is met andere woorden een vijfde belangrijke strategische keuze: Inzetten op selectieve verbindingen naar buiten vanuit de kamers, waarvoor die aansluiting met de buitenwereld van groot economisch belang is, of inzetten op een verbeterde interne mobiliteit en bereikbaarheid van voorzieningen om de leefbaarheid te vergroten?

6. Over koken en geld

Het is duidelijk dat de Westhoek, met uitzondering van de kamer met Zicht-op-Zee, een huis is met een zwakke fiscale fundering. De lokale belastinginkomsten zijn beperkt door het verouderd woningpatrimonium (laag kadastraal inkomen) en de relatief lage lonen (personenbelasting). Bestuurskracht versterken zal in de Westhoek nog gedurende enige tijd ook financiële ondersteuning moeten betekenen. Maar zelfs met steun van hogere overheden (Europa, gemeentefonds,...) moeten lokale bestuurders de tering naar de nering zetten en zal meer samenwerking en solidariteit nodig zijn. Uitdagingen en kansen in de Westhoek zijn ongelijk verdeeld. Waar sommige deelgebieden er mits het strategisch inzetten van middelen in de toekomst op vooruit zullen gaan, lopen andere deelgebieden het risico met grotere problemen te worden geconfronteerd. De uitdagingen die

gepaard gaan met demografische (vergrijzing/vergroening) en economische cycli zijn ongelijk verspreid over het gebied.

Een zesde en laatste strategische uitdaging ligt hem erin om de uitdagingen samen aan te gaan en, ongeacht de interne diversiteit de onderlinge concurrentie niet de overhand te laten nemen op de noodzakelijke samenwerking en solidariteit om de concurrentie met de rest van de wereld aan te gaan.

VI. Referenties

- Arts, P. (2010) *Actualisering woningbehoefte studie stad Ieper*. Soresma NV, Waregem, 38 p.
- Booghmans, M., Cortese, V., Desmarez, P., Hamzaoui, M., Loyen, R., Stevens, E., Van der Hallen, P., Valkeneers, A., Veinstein, M., Vermandere, C. (2009) *Monografie 7: Scholarisatie en arbeid*. FOD Economie, Brussel, 203 p.
- DCNoise (2010) *Bevolkingsprognoses 2007 – 2025*. V.U.B., Brussel.
- De Lijn (2010) *Mobiliteitsvisie De Lijn 2020*. 73 p.
- Kesteloot, C, Meys, S. (2007) *Atlas van achtergestelde buurten*. Instituut voor Sociale en Economische Geografie K.U.Leuven, Leuven, 153 p.
- Lokale statistieken – Studiedienst Vlaamse regering:
http://aps.vlaanderen.be/lokaal/lokale_statistieken.htm
- Loopmans, M., Van Hecke, E., De Craene, V., Martens, M., Schreurs, J., Oosterlynck, S. (2010) *Selectie van kleinstedelijke gebieden*. Leuven, 206 p.
- Marissal, P., Medina Lockhart, P., Vandermotten, C., Van Hamme, G. (2006) *Monografie werkgelegenheid: De socio-economische structuren van België*. FOD Economie, Brussel, 134 p.
- Messely, L., Desein, J. (2010) *Betekenis en mogelijkheden van streekidentiteit als mobiliserende factor in de Westhoek*. Instituut voor Landbouw- en Visserijonderzoek, Merelbeke, 49 p.
- Nelson Places & Strategy (2010) *De strategische positionering van de Westhoek als economisch sterke regio*. Nelson Inspires, Leuven, 87 p.
- NIS – FOD economie: <http://statbel.fgov.be/nl/statistieken/cijfers/index.jsp>
- N.N. (2006) *Grensoverschrijdende atlas Côte d'Opale – West-Vlaanderen – Van Berck tot Brugge: Één grens, twee gebieden, één gezamenlijke horizon*. AGUR & Provincie West-Vlaanderen, Dunkerque, 147 p.
- N.N. (2010) *Vlaamse interne staatshervorming: een methodologisch kader voor de regioscreening*. Vlabest, Brussel, 47 p.
- Provinciaal Ruimtelijk Structuurplan (PRS) West-Vlaanderen (2002) *Ruimte voor verscheidenheid*. Deel 1 – Tekst, deel 2 – Kaarten.
- Resoc Westhoek (2008) *Op naar 2020 – Streekpact Westhoek 2008-2012*. Diksmuide, 66 p.
- Resoc Westhoek (2010) *De Westhoek: Streek met karakter... en ambitie*. Diksmuide, 47 p.
- Statistieken en tabellen aangeleverd door Steunpunt Sociale Planning
- Trends (2010) *Vastgoedgids 2010 – Heropleving van de huizenmarkt, de trends per provincie*. Roularta Media Group, Brussel, 122 p.

Van Hecke, E. (1998) *Actualisering van de stedelijke hiërarchie in België*. Overdruk uit het Tijdschrift van het Gemeentekrediet, nr. 205, vol. 3. 76 p.

Vanneste, D., Thomas, I., Goossens, L. (2007) *Monografie huisvesting en leefomgeving: Woning en woonomgeving in België*. FOD Economie, Brussel, 213 p.

Verhetsel, A., Thomas, I., Van Hecke, E., Beelen, M. (2007) *Monografie van de pendel: De woon- en werkverplaatsingen in België*. FOD Economie, Brussel, 170 p.

Wes (2006) *Onderzoek naar de grensoverschrijdende bezoekersstromen in de Euregio Scheldemond*. Finaal rapport. Brugge.

WES (2008) *Evaluatiestudie van de impact van 20 jaar Europese steun voor de economie van de Westhoek*. Eindrapport. Brugge, 152 p.

Westhoek online (1998) *Beleidsvisie: Executive summary*. Maastricht & Diksmuide, 8 + 7 p.

VII. Appendices

a. Appendix 1: Kleinstedelijke gebieden

De variabelen zoals gebruikt voor de opstelling van de hiërarchie van kernen wordt hieronder opgelijst. Er wordt een onderscheid gemaakt tussen gevolgde benadering (gemengd kwalitatief/kwantitatief) en kwantitatieve benadering.

Medische en sociale functie

Gemengde kwalitatieve/kwantitatieve benadering

Ziekenhuizen: beddenaantal: op basis van klassen, met degressief aantal punten (alleen hoogste klasse in elke gemeente)	250 punten
Ziekenhuizen: op basis van tewerkstellingsklassen, met degressief aantal punten (alleen hoogste klasse in elke gemeente)	250 punten
Medische centra van artsen-specialisten: op basis van tewerkstellingsklassen, met degressief aantal punten (alleen hoogste klasse in elke gemeente)	250 punten
Maatschappelijke dienstverlening met huisvesting: op basis van tewerkstellingsklassen, met degressief aantal punten (aantallen in elke tewerkstellingsklasse)	125 punten
Beschutte werkplaatsen (alleen gemeenten met)	125 punten

Kwantitatieve benadering

Ziekenhuizen: beddenaantal: totaal	250 punten
Ziekenhuizen: op basis van tewerkstelling (tewerkstelling in elke gemeente)	250 punten
Medische centra van artsen-specialisten: op basis van inrichtingen (aantal in elke gemeente)	125 punten
Medische centra van artsen-specialisten : op basis van tewerkstelling (aantal in elke gemeente)	125 punten
Maatschappelijke dienstverlening met huisvesting: op basis van inrichtingen (aantal in elke gemeente)	45 punten
Maatschappelijke dienstverlening met huisvesting: op basis van tewerkstelling (tewerkstelling in elke gemeente)	80 punten
Beschutte werkplaatsen	125 punten

Sport, recreatie en horeca

Gemengde kwalitatieve/kwantitatieve benadering

Sporthal (alleen gemeenten met)	70 punten
Overdekt zwembad: op basis van lengte ($\geq 25m$, $< 25m$) (alleen gemeente met)	70 punten
Beheer en exploitatie van sportcentra: op basis van tewerkstellingsklassen met degressief aantal punten (alleen hoogste klasse in elke gemeente)	260 punten
Casino's	20 punten
Hotels volgens federatie: op basis van klassen met degressief aantal punten: aantal hotels (alleen hoogste klasse in elke gemeente)	50 punten
Hotels volgens federatie: op basis van klassen met degressief aantal punten: aantal hotelkamers (alleen hoogste klasse in elke gemeente)	50 punten
Hotels volgens R.S.Z.: op basis van tewerkstellingsklassen met degressief aantal punten (alleen hoogste klasse in elke gemeente)	100 punten
Restaurants: op basis van tewerkstellingsklassen met degressief aantal punten (alleen hoogste klasse in elke gemeente)	200 punten
Toeristische kantoren (alleen gemeenten met)	180 punten

Kwantitatieve benadering

Sporthal (aantal in elke gemeente)	45 punten
Overdekt zwembad: op basis van lengte ($\geq 25m$, $< 25m$) (aantal in elke gemeente)	45 punten
Beheer en exploitatie van sportcentra op basis van inrichtingen (aantal in elke gemeente)	45 punten
Beheer en exploitatie van sportcentra op basis van tewerkstelling (tewerkstelling in elke gemeente)	265 punten
Casino's	20 punten
Hotels volgens federatie: (aantal kamers in elke gemeente)	35 punten
Hotels volgens R.S.Z.: op basis van inrichtingen (aantal in elke gemeente)	35 punten
Hotels volgens R.S.Z.: op basis van tewerkstelling (tewerkstelling in elke gemeente)	130 punten
Restaurants: op basis van inrichtingen (aantal in elke gemeente)	70 punten
Restaurants: op basis van tewerkstelling (tewerkstelling in elke gemeente)	130 punten
Toeristische kantoren (aantal in elke gemeente)	180 punten

Diensten met loketfunctie

Gemengde kwalitatieve/kwantitatieve benadering

Bankzetel en succursale (aantal in elke gemeente)	125 punten
R.V.A./VDAB: Gewestelijke bureaus (alleen gemeente met)	125 punten
Werkwinkels (alleen gemeente met)	125 punten
Interim-kantoren: op basis van tewerkstellingsklassen met degressief aantal punten (alleen hoogste klasse in elke gemeente)	125 punten
Interim-kantoren: op basis van tewerkstellingsklassen (aantal inrichtingen per klasse in elke gemeente)	125 punten
Ontvangkantoor belastingen (gemeente met)	250 punten
Post: industriële sorteercentra en hypercentra masspost (alleen gemeente met) en centra masspost directies (alleen gemeente met)	41 punten
Post: operationele platformen (alleen gemeenten met)	42 punten
Post: logistieke platformen (alleen gemeenten met)	42 punten

Kwantitatieve benadering

Bankzetel en succursale (aantal in elke gemeente)	75 punten
Banken (tewerkstelling)	150 punten
R.V.A./VDAB: Gewestelijke bureaus (alleen gemeente met)	112 punten
Werkwinkels (alleen gemeente met)	113 punten
Interim-kantoren: op basis van inrichtingen	75 punten
Interim-kantoren: op basis van tewerkstelling	150 punten
Ontvangkantoor belastingen (aantal in elke gemeente)	100 punten
Post: industriële sorteercentra en hypercentra masspost (alleen gemeente met) en centra masspost directies (alleen gemeente met)	25 punten
Post: operationele platformen (alleen gemeenten met)	25 punten
Post: logistieke platformen (alleen gemeenten met)	25 punten
Postdiensten (tewerkstelling)	150 punten

Overheidsfunctie

Gemengde kwalitatieve/kwantitatieve benadering

Bestuurscentra: provinciehoofdplaats	125 punten
Bestuurscentra: arrondissementshoofdplaats	125 punten
Hoofdplaats gerechtelijk arrondissement	125 punten
Vrederecht (alleen gemeenten met)	125 punten
Politiezone (hoofcontactpunt)	80 punten
Politiezones: aard contactpunt	80 punten
Politie: contactpunten, aard personeel	41 punten
Politie: permanent open kantoor	41 punten
Niet getelde politierechtbank + Asse	8 punten
Brandweer: X- of Y-kazerne (alleen gemeente met)	90 punten
Brandweer: Z-kazerne (alleen gemeente met)	90 punten
Decanaat	90 punten

Kwantitatieve benadering

Bestuurscentra: provinciehoofdplaats	125 punten
Bestuurscentra: arrondissementshoofdplaats	125 punten
Hoofdplaats gerechtelijk arrondissement	125 punten
Vrederecht : (alleen gemeenten met)	125 punten
Politiezone (hoofcontactpunt)	80 punten
Politiezones: aard contactpunt	80 punten
Politie;contactpunten; aard personeel	41 punten
Politie: permanent open kantoor	41 punten
Niet getelde politierechtbank + Asse	8 punten
Brandweer: X- of Y-kazerne (alleen gemeente met)	60 punten
Brandweer: Z-kazerne (alleen gemeente met)	60 punten
Brandweer: tewerkstelling	60 punten
Decanaat	70 punten

Culturele functie

Gemengde kwalitatieve/kwantitatieve benadering

Culturele centra en schouwburgen R.S.Z.: klassen op basis van aantal inrichtingen met degressief aantal punten in functie van afnemende grootteklasse (alleen hoogste klasse in elke gemeente)	50 punten
Culturele centra en schouwburgen R.S.Z.: op basis van tewerkstellingsklassen met degressief aantal punten (alleen hoogste klasse in elke gemeente)	100 punten
Schouwburgen en concertzalen: op basis van klassen (alleen hoogste klasse in elke gemeente)	50 punten
Culturele centra (alleen gemeenten met)	100 punten
Musea R.S.Z.: klassen op basis van aantal inrichtingen met afnemend aantal punten in functie van afnemende grootteklasse (alleen hoogste klasse in elke gemeente)	100 punten
Musea R.S.Z.: op basis van tewerkstellingsklassen met degressief aantal punten in functie van afnemende grootteklasse (alleen hoogste klasse in elke gemeente)	100 punten
Musea: op basis van klassen	100 punten
Bioscoop R.S.Z.: klassen op basis van aantal inrichtingen met degressief aantal punten naar afnemende grootteklasse (alleen hoogste klasse in elke gemeente)	100 punten
Bioscoop R.S.Z.: op basis van tewerkstellingsklassen met degressief aantal punten naar afnemende grootteklasse (alleen hoogste klasse in elke gemeente)	100 punten
Bioscoop: klassen op basis van het aantal zalen	100 punten
Academies: op basis van klassen	100 punten

Kwantitatieve benadering

Culturele centra en Schouwburgen R.S.Z.: op basis van inrichtingen (aantal in elke gemeente)	50 punten
Culturele centra en Schouwburgen R.S.Z.: op basis van tewerkstelling (aantal in elke gemeente)	100 punten
Schouwburgen en Concertzalen: (aantal in elke gemeente)	50 punten
Culturele centra	100 punten
Musea R.S.Z.: op basis van inrichtingen (aantal in elke gemeente)	100 punten
Musea R.S.Z.: op basis van tewerkstelling (aantal in elke gemeente)	100 punten
Musea: (aantal in elke gemeente)	100 punten
Bioscoop R.S.Z.: op basis van inrichtingen (aantal in elke gemeente)	100 punten

Bioscoop R.S.Z.: op basis van tewerkstelling (aantal in elke gemeente)	100 punten
Bioscoop: (aantal zalen in elke gemeente)	100 punten
Academies: (aantal in elke gemeente)	50 punten
Cultureel onderwijs	50 punten

Onderwijsfunctie

Gemengde kwalitatieve/kwantitatieve benadering

Secundair onderwijs: aantal scholen: op basis van klassen met afnemend aantal punten in functie van afnemende grootteklassen (alleen hoogste klasse in elke gemeente)	220 punten
Secundair onderwijs: ASO: op basis van tewerkstellingsklassen (aantal inrichtingen in elke tewerkstellingsklasse)	115 punten
Secundair onderwijs: TSO+BSO: op basis van tewerkstellingsklassen (aantal inrichtingen in elke tewerkstellingsklasse)	115 punten
Hoger onderwijs: Universiteit (aantal in elke gemeente)	75 punten
Hoger onderwijs: Niet-universitair (aantal inrichtingen in elke gemeente)	150 punten
Hoger onderwijs: op basis van tewerkstellingsklassen (aantal inrichtingen in elke tewerkstellingsklasse)	225 punten
C.L.B. (alleen gemeenten met)	100 punten

Kwantitatieve benadering

Secundair onderwijs: (aantal in elke gemeente)	50 punten
Secundair onderwijs: ASO: op basis van inrichtingen (aantal in elke gemeente)	50 punten
Secundair onderwijs: TSO+BSO: op basis van inrichtingen (aantal in elke gemeente)	50 punten
Secundair onderwijs: ASO+TSO+BSO: op basis van tewerkstelling (totale tewerkstelling in elke gemeente)	150 punten
Secundair onderwijs: aantal leerlingen	150 punten
Hoger onderwijs: Universiteit (aantal in elke gemeente)	75 punten
Hoger onderwijs (aantal in elke gemeente)	75 punten
Hoger onderwijs: op basis van tewerkstelling (aantal in elke gemeente)	150 punten
Hoger onderwijs: aantal leerlingen	150 punten
C.L.B. (aantal in elke gemeente)	50 punten
C.L.B. op basis van tewerkstelling	50 punten

Verkeersfunctie

Gemengde kwalitatieve/kwantitatieve benadering

Treinlijnen (aantal in elke gemeente)	222 punten
Treinfrequentie (station met de hoogste frequentie)	112 punten
Buslijnen (aantal in elke gemeente)	333 punten
Busfrequentie: stop met de hoogste frequentie	333 punten

Verkeersfunctie (kwantitatieve benadering) NIEUW (1000 punten)

Treinlijnen (aantal in elke gemeente)	133,4 punten
Treinactiviteit (frequentie*stops in elke gemeente)	133,4 punten
Treinfrequentie (station met de hoogste frequentie)	66,6 punten
Buslijnen (aantal in elke gemeente)	266,6 punten
Totale activiteit: frequentie*stops in elke gemeente	266,6 punten
Busfrequentie: stop met de hoogste frequentie	133,4 punten

Detailhandelsfunctie

Gemengde kwalitatieve/kwantitatieve benadering

Detailhandel R.S.Z.: op basis van inrichtingen (aantal per branche in elke gemeente)	300 punten
Detailhandel R.S.Z.: op basis van inrichtingen (totaal aantal inrichtingen in elke gemeente)	200 punten
Detailhandel R.S.Z.: op basis van inrichtingen (totaal aantal verschillende branches in elke gemeente)	300 punten
Reisbureaus R.S.Z.: op basis van tewerkstellingsklassen (alleen hoogste klasse in elke gemeente)	100 punten
Markten: op basis van klassen (alleen hoogste klasse in elke gemeente)	100 punten

Kwantitatieve benadering

Detailhandel RSVZ op basis van aangeslotenen in hoofdberoep (totaal aantal elke gemeente)	300 punten
Detailhandel R.S.Z.: op basis van inrichtingen (aantal per branche in elke gemeente met differentieel gewicht naar branche)	150 punten
Detailhandel R.S.Z.: op basis van inrichtingen (totaal aantal inrichtingen in elke gemeente)	150 punten
Detailhandel R.S.Z.: op basis van tewerkstelling (tewerkstelling in elke gemeente)	300 punten
Reisbureaus R.S.Z.: op basis van inrichtingen (aantal in elke gemeente)	25 punten
Reisbureaus R.S.Z.: op basis van tewerkstelling (tewerkstelling in elke gemeente)	25 punten
Markten (aantal in elke gemeente)	50 punten

b. Appendix 2: Koopstromenonderzoek

Kaart 29: Koopattractie van dagelijkse goederen voor Diksmuide

Kaart 30: Koopattractie voor periodieke goederen voor Diksmuide

Kaart 31: Koopattractie van uitzonderlijke goederen voor Diksmuide

Kaart 32: Koopattractie van dagelijkse goederen voor Ieper

Kaart 33: Koopattractie van periodieke goederen voor Ieper

Kaart 34: Koopattractie van uitzonderlijke goederen voor Ieper

Kaart 35: Koopattractie van dagelijkse goederen voor Poperinge

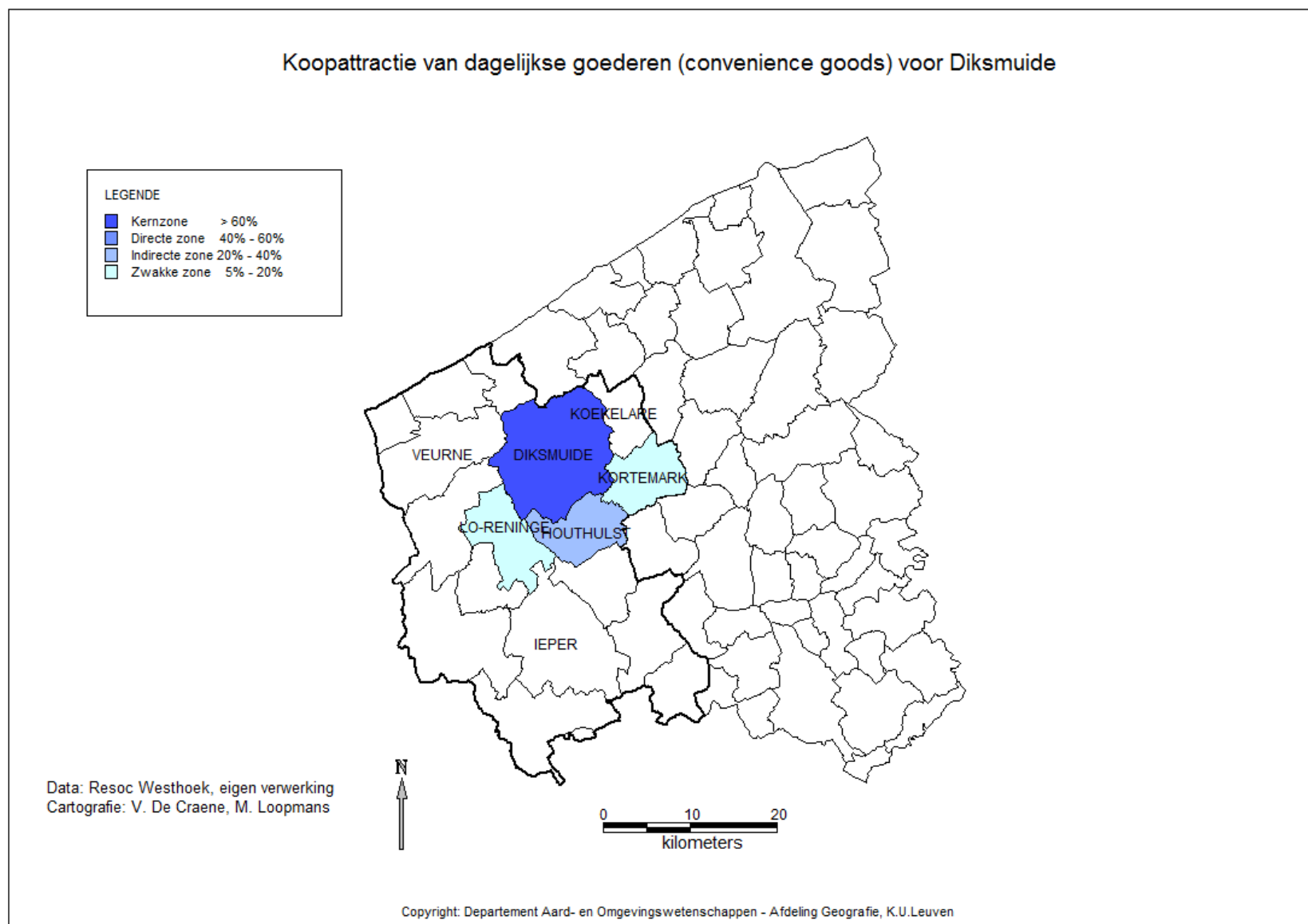
Kaart 36: Koopattractie van periodieke goederen voor Poperinge

Kaart 37: Koopattractie van uitzonderlijke goederen voor Poperinge

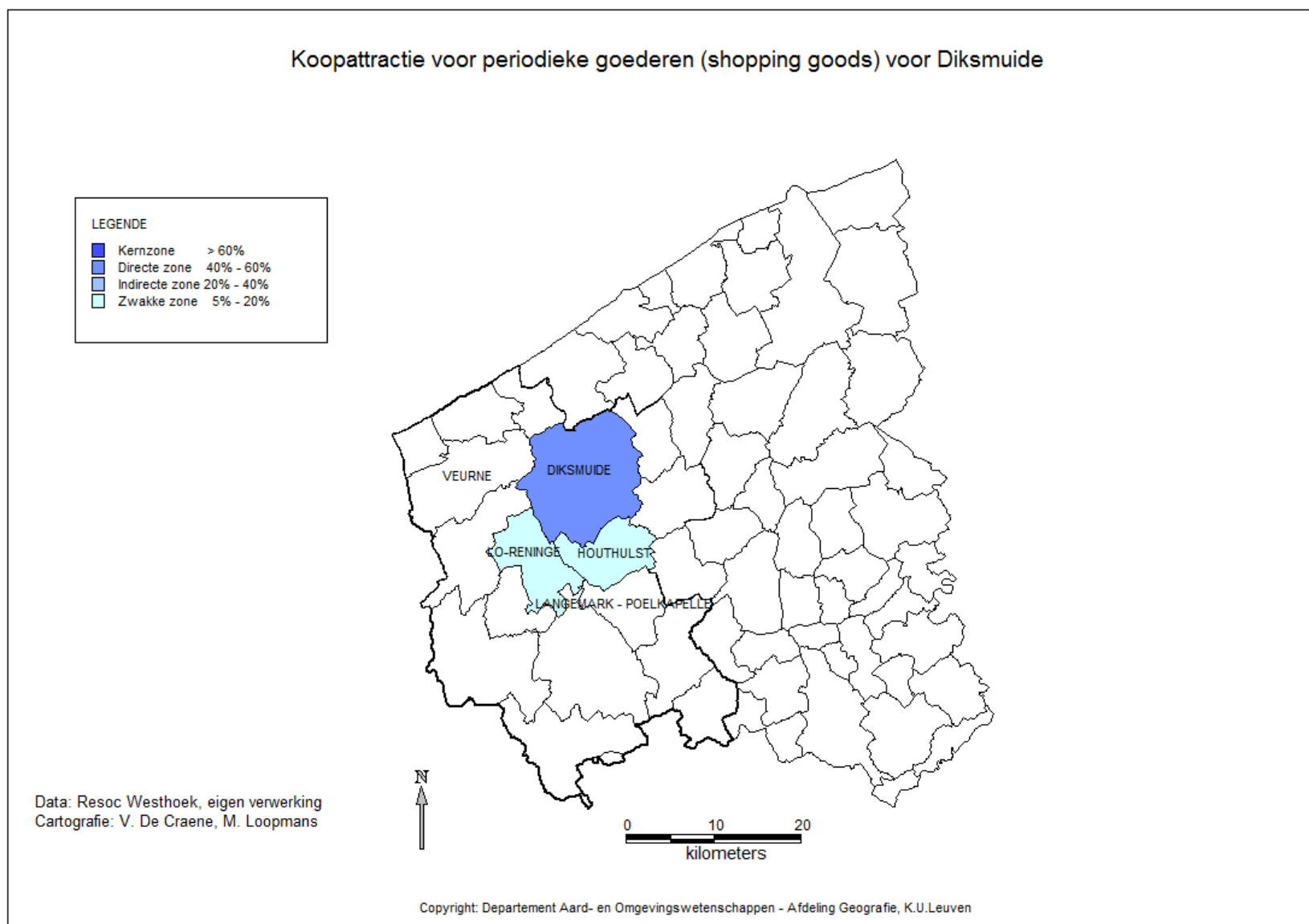
Kaart 38: Koopattractie van dagelijkse goederen voor Veurne

Kaart 39: Koopattractie van periodieke goederen voor Veurne

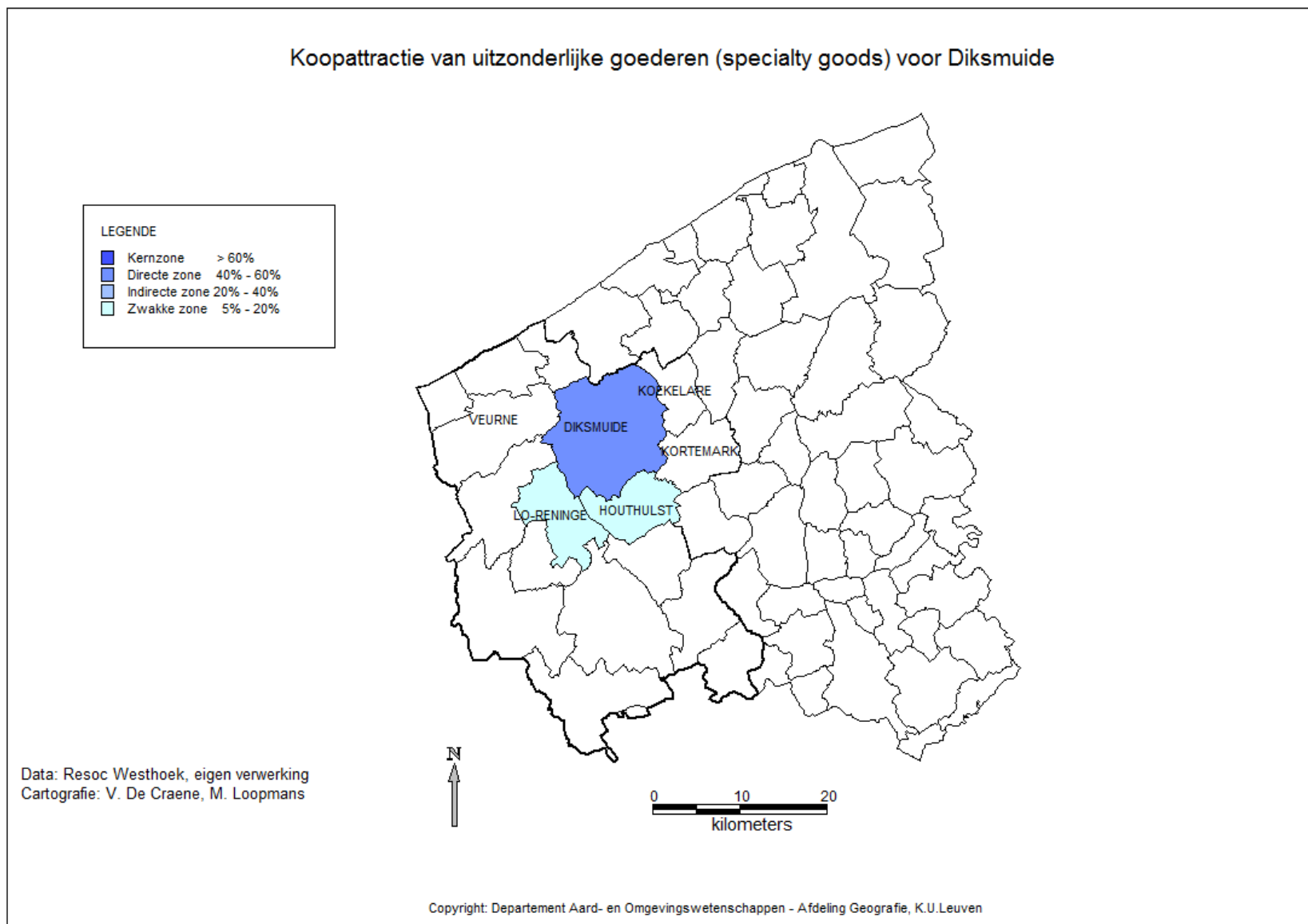
Kaart 40: Koopattractie van uitzonderlijke goederen voor Veurne

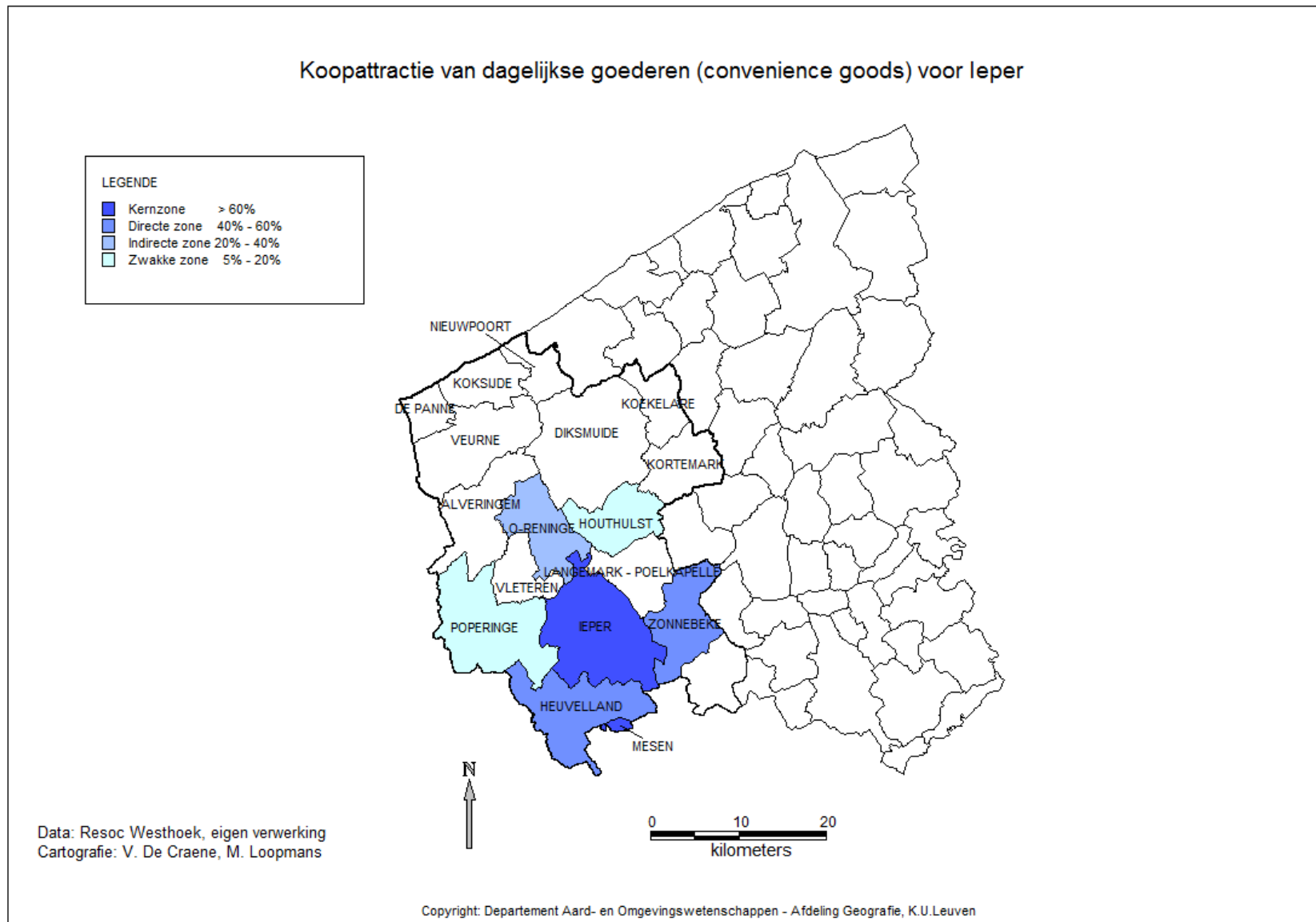
Kaart 29: Koopattractie van dagelijkse goederen voor Diksmuide

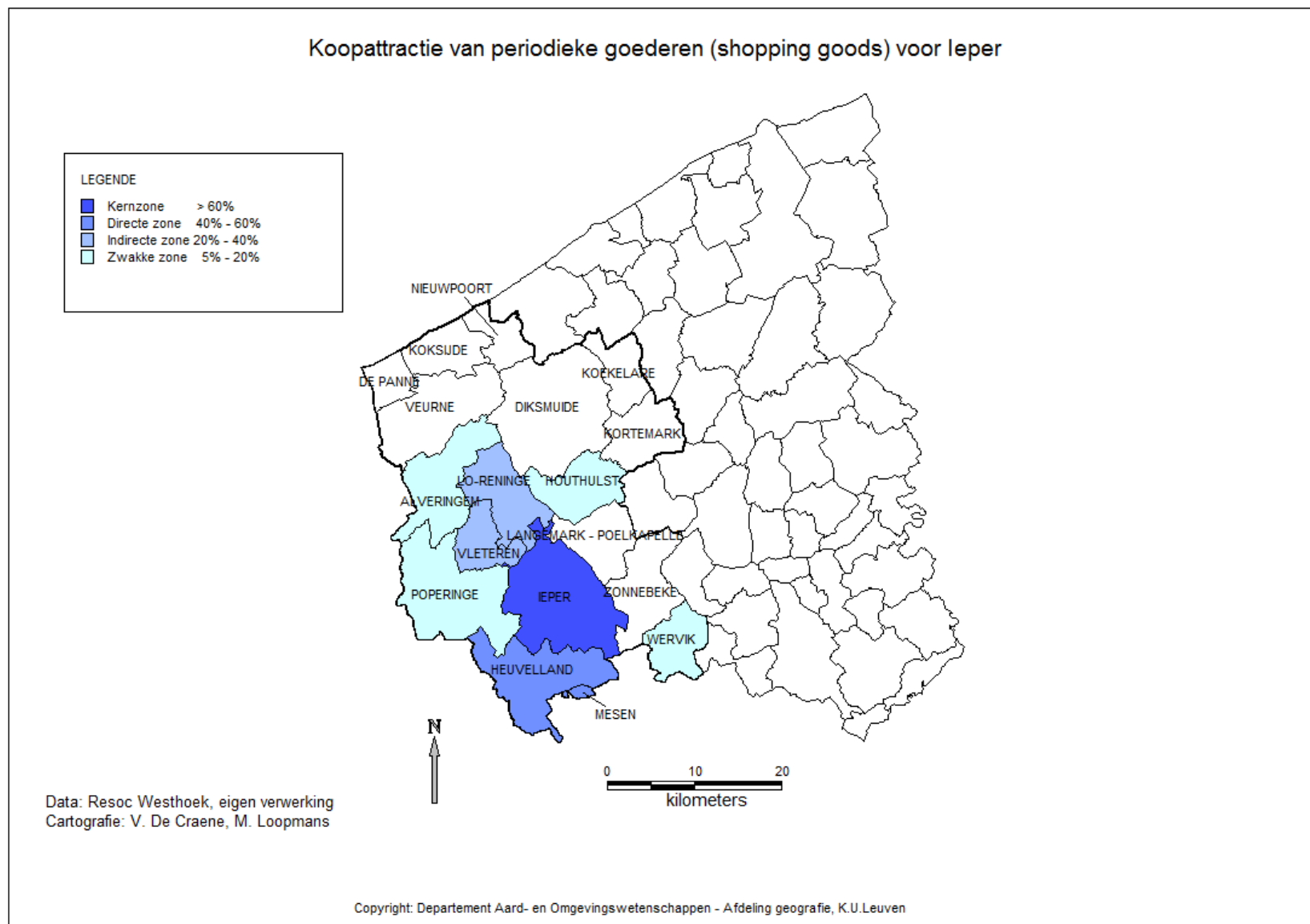
Kaart 30: Koopattractie voor periodieke goederen voor Diksmuide

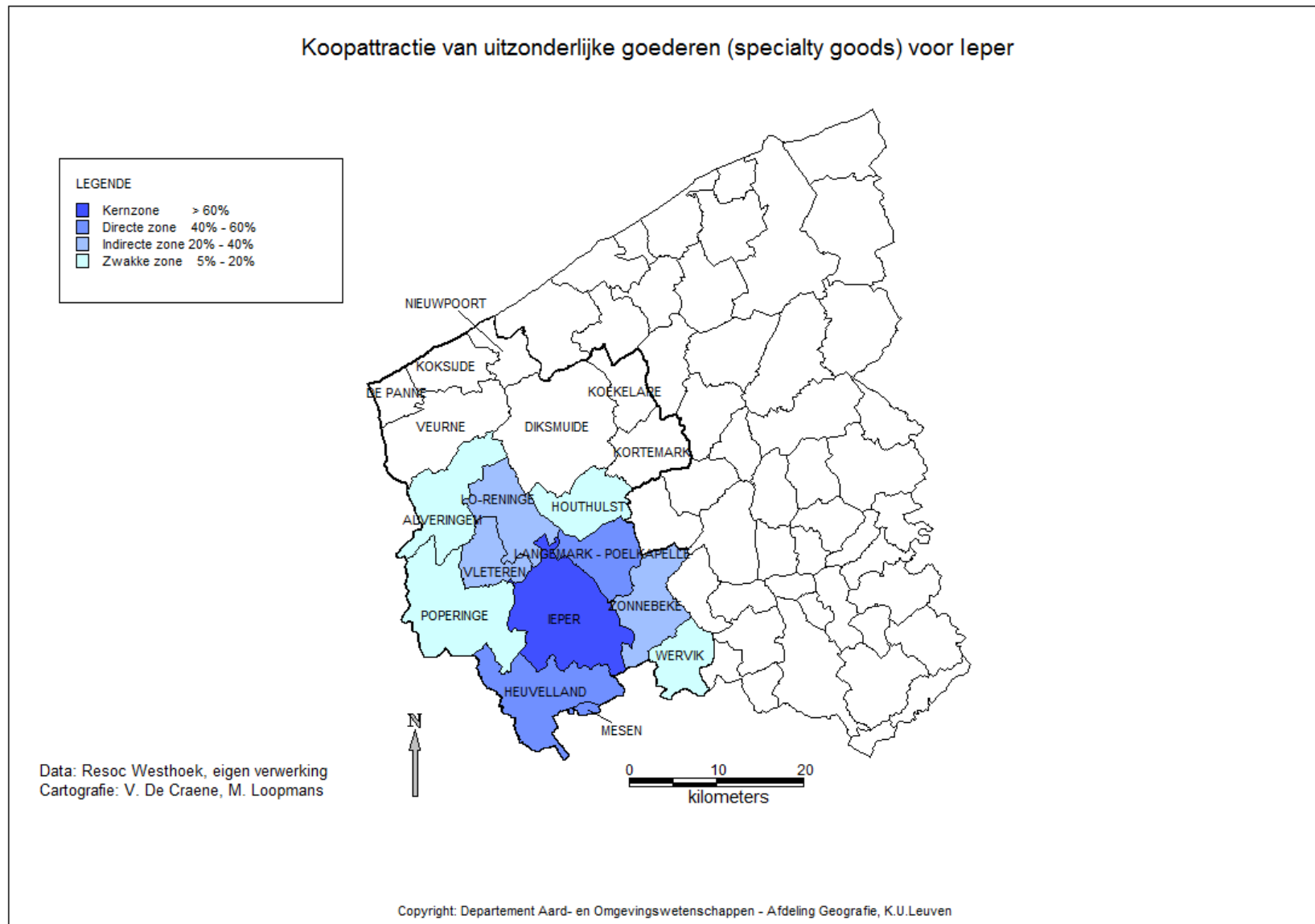
Kaart 31: Koopattractie van uitzonderlijke goederen voor Diksmuide

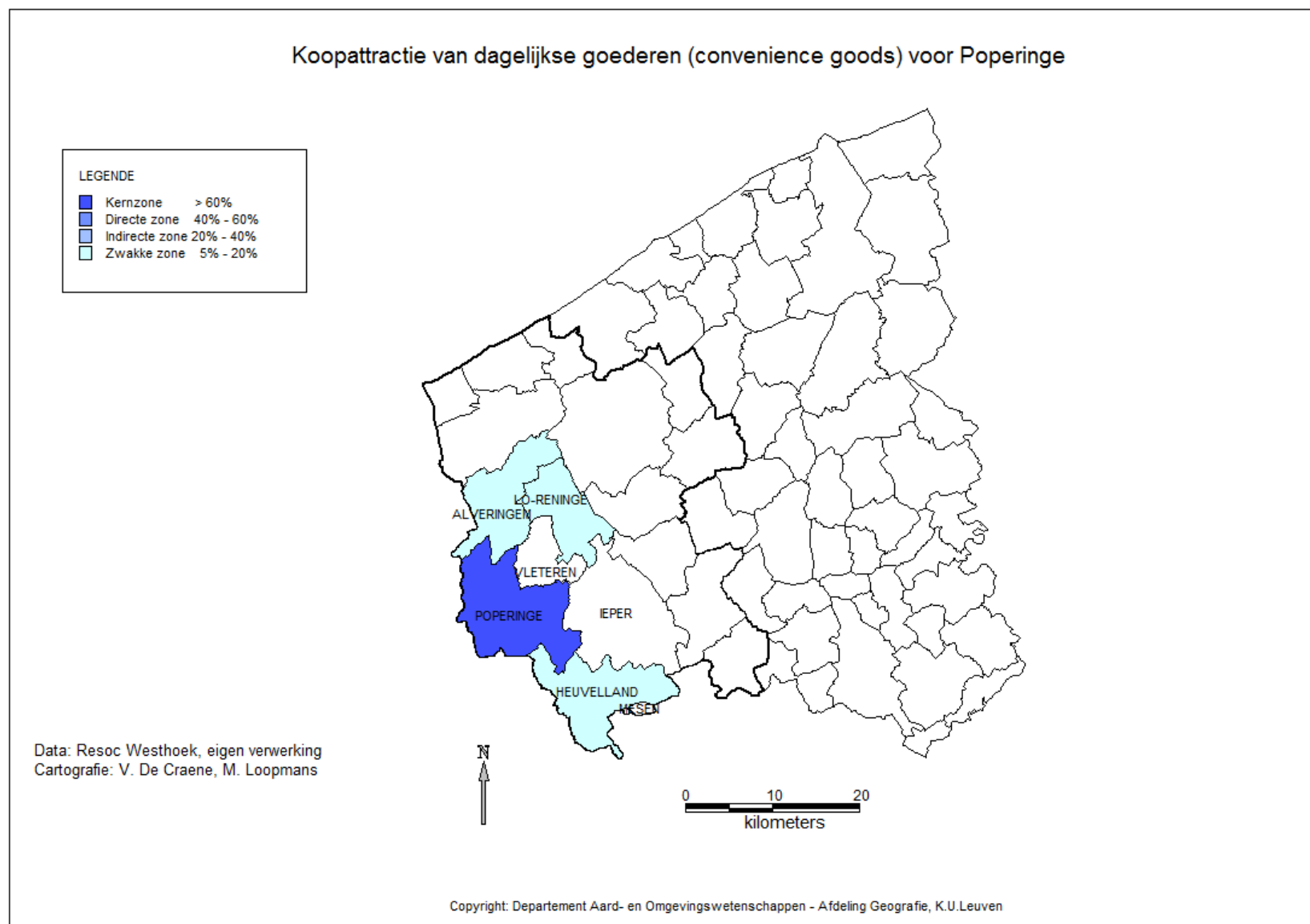
Kaart 32: Koopattractie van dagelijkse goederen voor Ieper

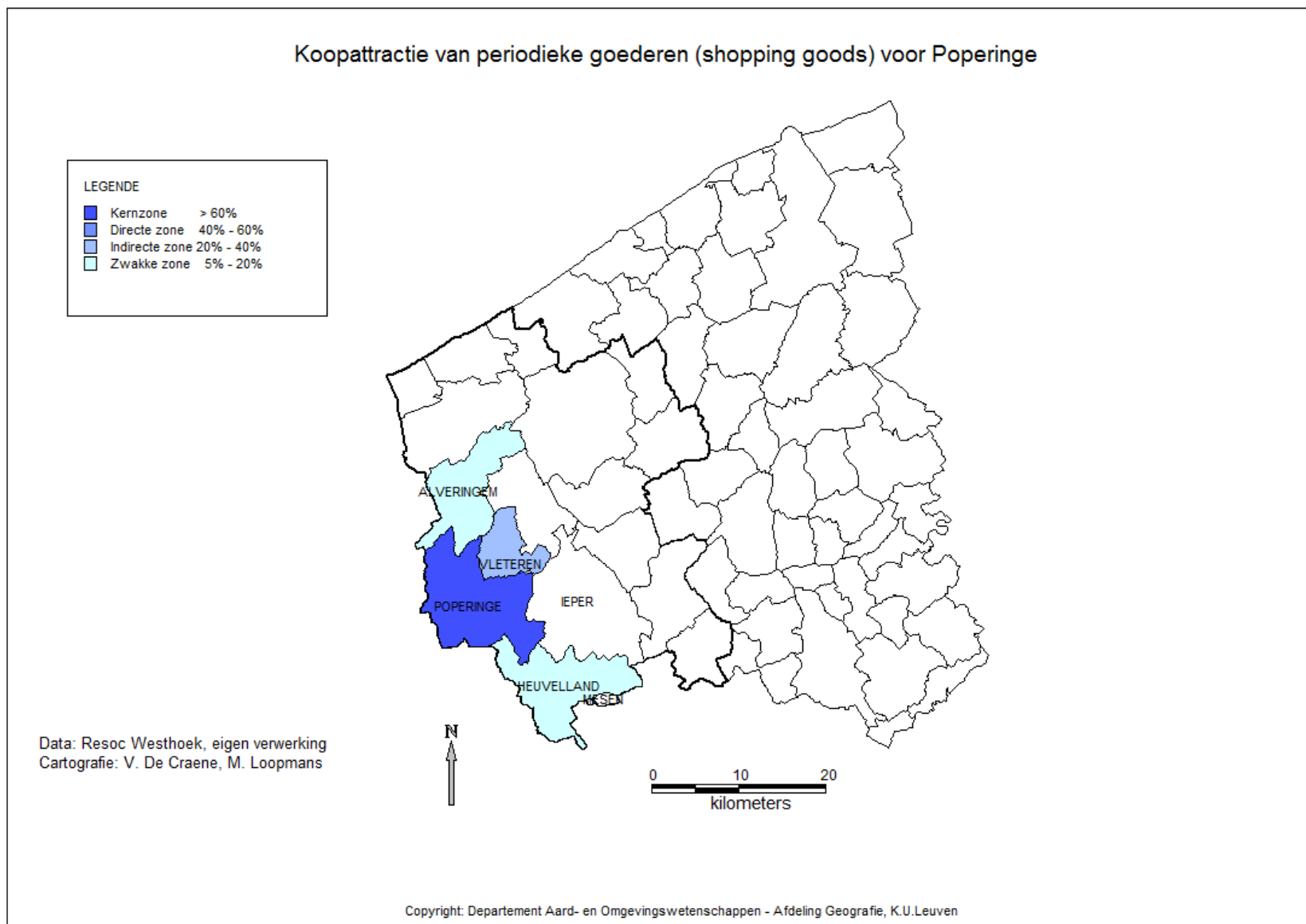
Kaart 33: Koopattractie van periodieke goederen voor Ieper

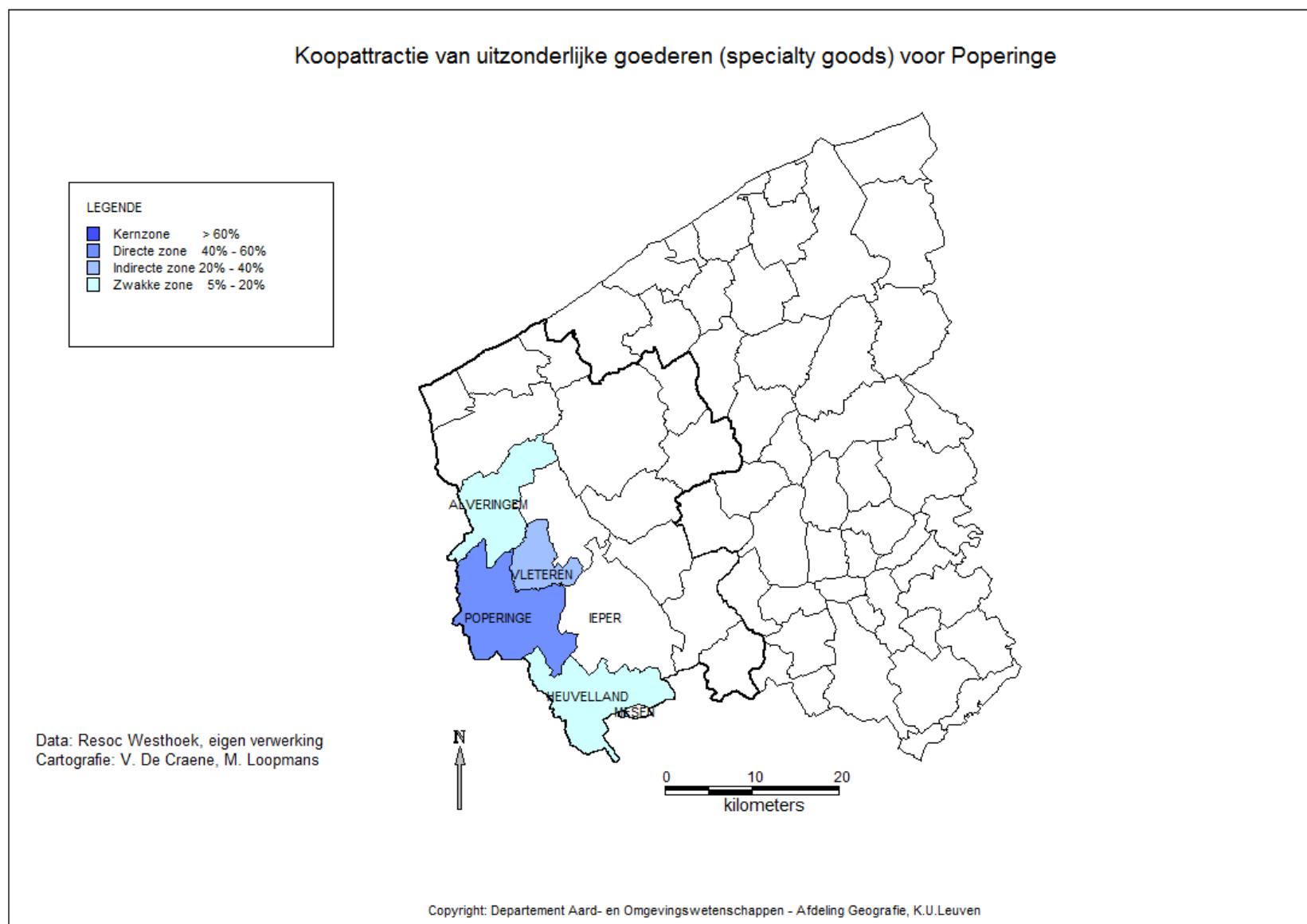
Kaart 34: Koopattractie van uitzonderlijke goederen voor Ieper

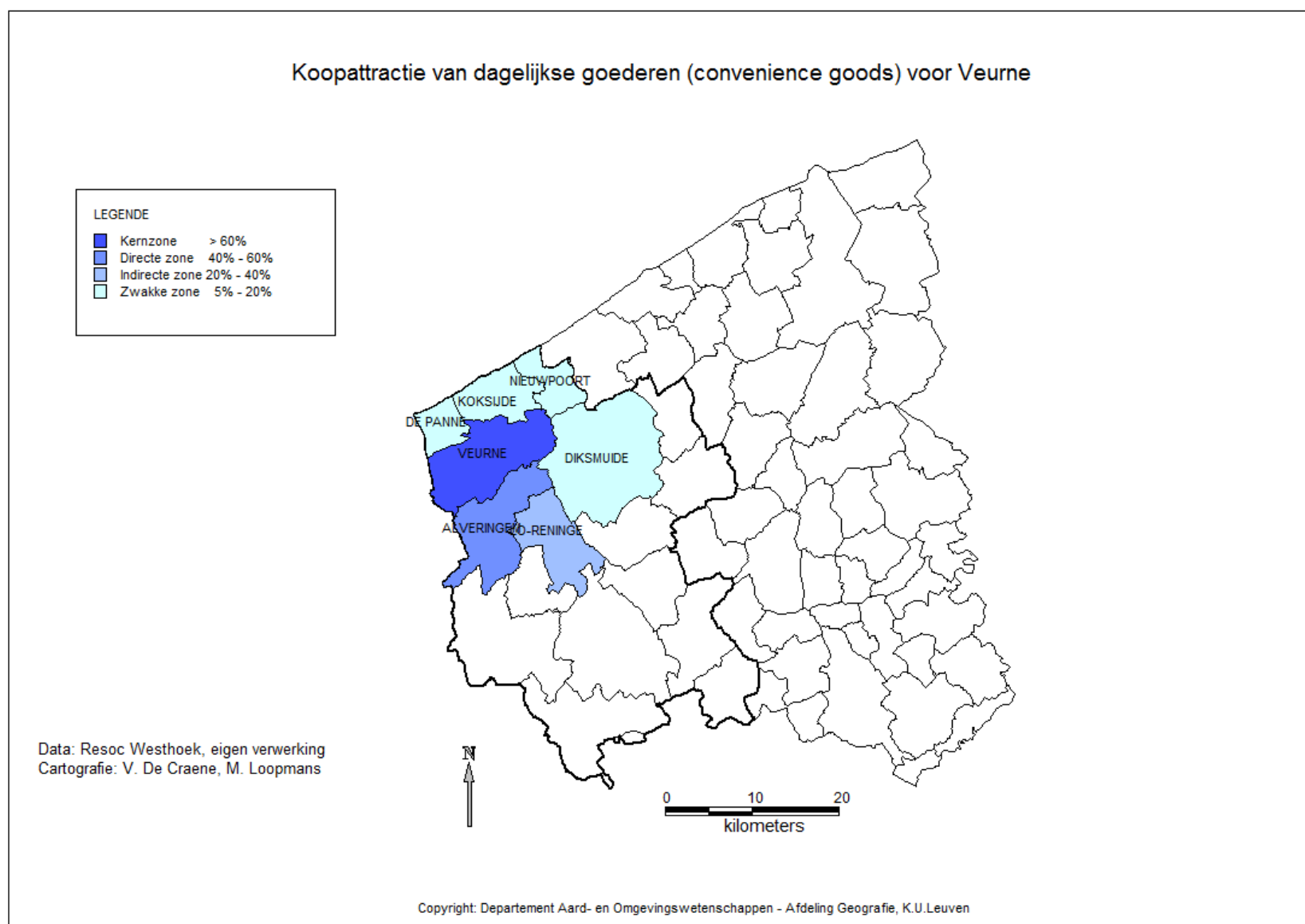
Kaart 35: Koopattractie van dagelijkse goederen voor Poperinge

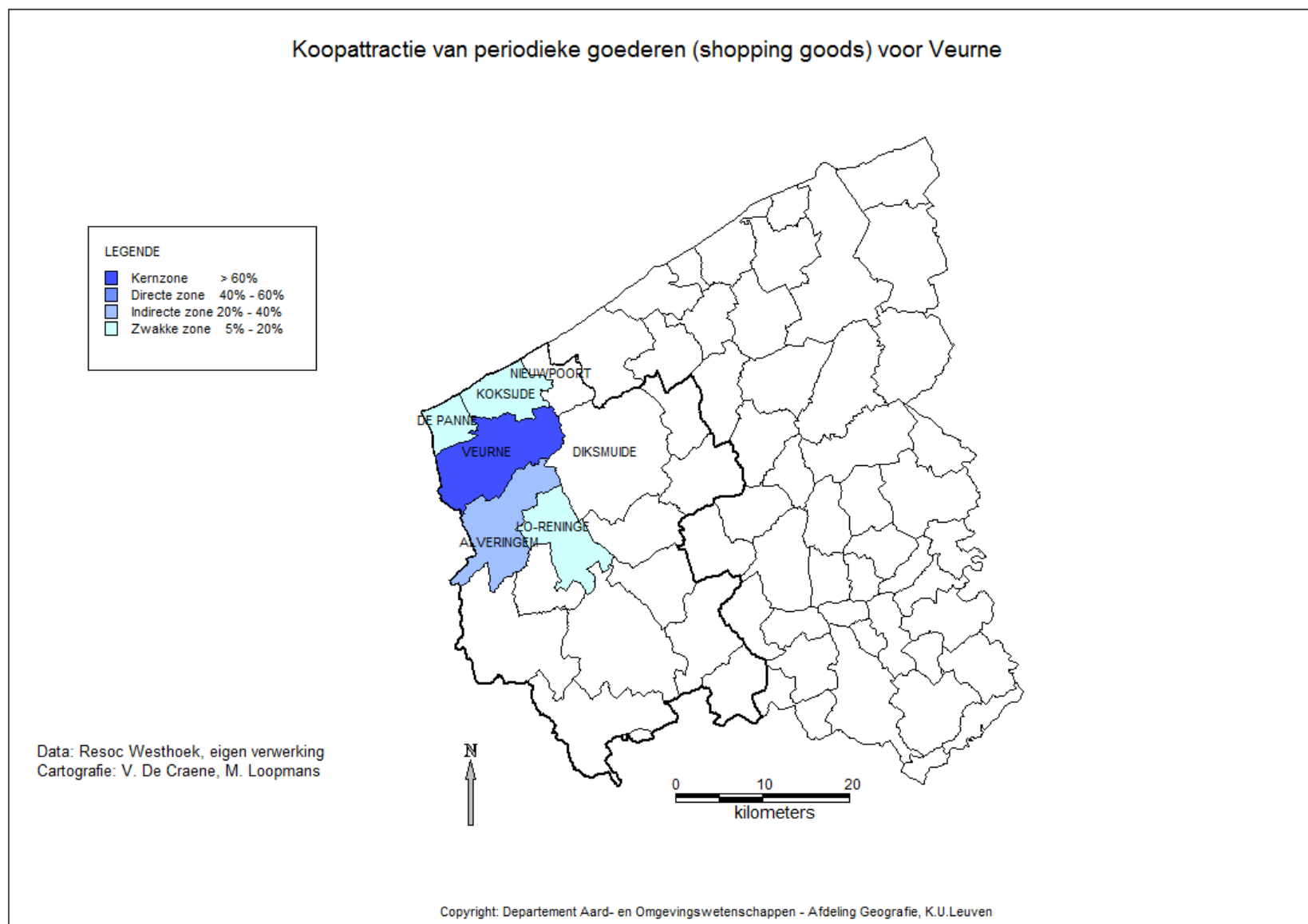
Kaart 36: Koopattractie van periodieke goederen voor Poperinge

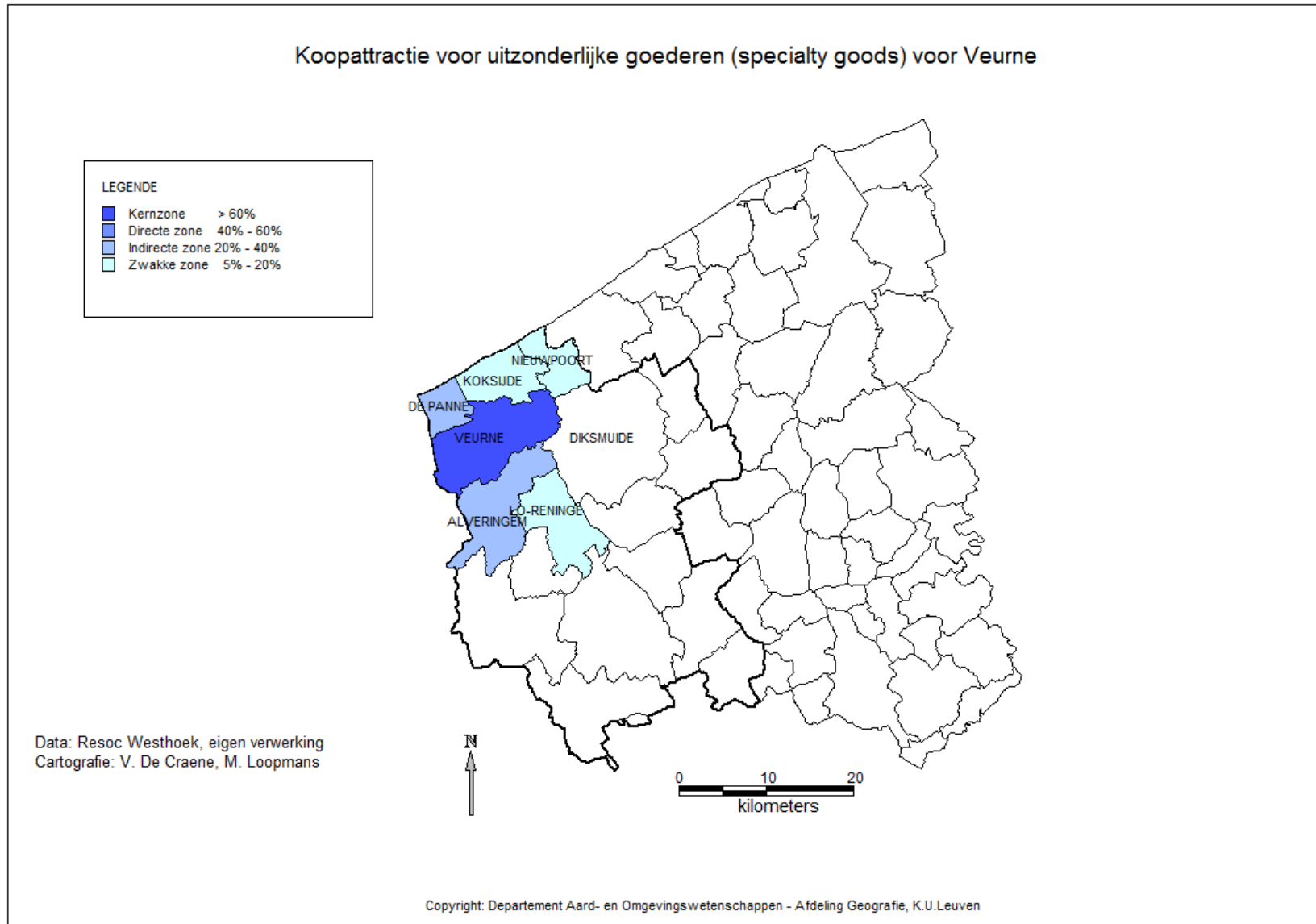
Kaart 37: Koopattractie van uitzonderlijke goederen voor Poperinge

Kaart 38: Koopattractie van dagelijkse goederen voor Veurne

Kaart 39: Koopattractie van periodieke goederen voor Veurne

Kaart 40: Koopattractie van uitzonderlijke goederen voor Veurne

c. Appendix 3: Hiërarchie van de steden

Kaart 41: Stedelijke hiërarchie: Evolutiekaart (1997 – 2010) medische en sociale functie per Belgische gemeente

Kaart 42: Stedelijke hiërarchie: Evolutiekaart (1997 – 2010) sport, horeca en recreatieve functie per Belgische gemeente

Kaart 43: Stedelijke hiërarchie: Evolutiekaart (1997 – 2010) loketfunctie per Belgische gemeente

Kaart 44: Stedelijke hiërarchie: Evolutiekaart (1997 – 2010) overheidsfunctie per Belgische gemeente

Kaart 45: Stedelijke hiërarchie: Evolutiekaart (1997 – 2010) culturele functie per Belgische gemeente

Kaart 46: Stedelijke hiërarchie: Evolutiekaart (1997 – 2010) onderwijsfunctie per Belgische gemeente

Kaart 47: Stedelijke hiërarchie: Evolutiekaart (1997 – 2010) vervoersfunctie per Belgische gemeente

Kaart 48: Stedelijke hiërarchie: Evolutiekaart (1997 – 2010) detailhandelsfunctie per Belgische gemeente

Kaart 49: Stedelijke hiërarchie: Evolutiekaart (1997 – 2010) totale uitrustingscore per Belgische gemeente

Kaart 50: Stedelijke hiërarchie: Uitrustingscore (2010) voor medische en sociale functie per Belgische gemeente

Kaart 51: Stedelijke hiërarchie: Uitrustingscore (2010) voor sport, horeca en recreatieve functie per Belgische gemeente

Kaart 52: Stedelijke hiërarchie: Uitrustingscore (2010) voor loketfunctie per Belgische gemeente

Kaart 53: Stedelijke hiërarchie: Uitrustingscore (2010) voor loketfunctie per Belgische gemeente

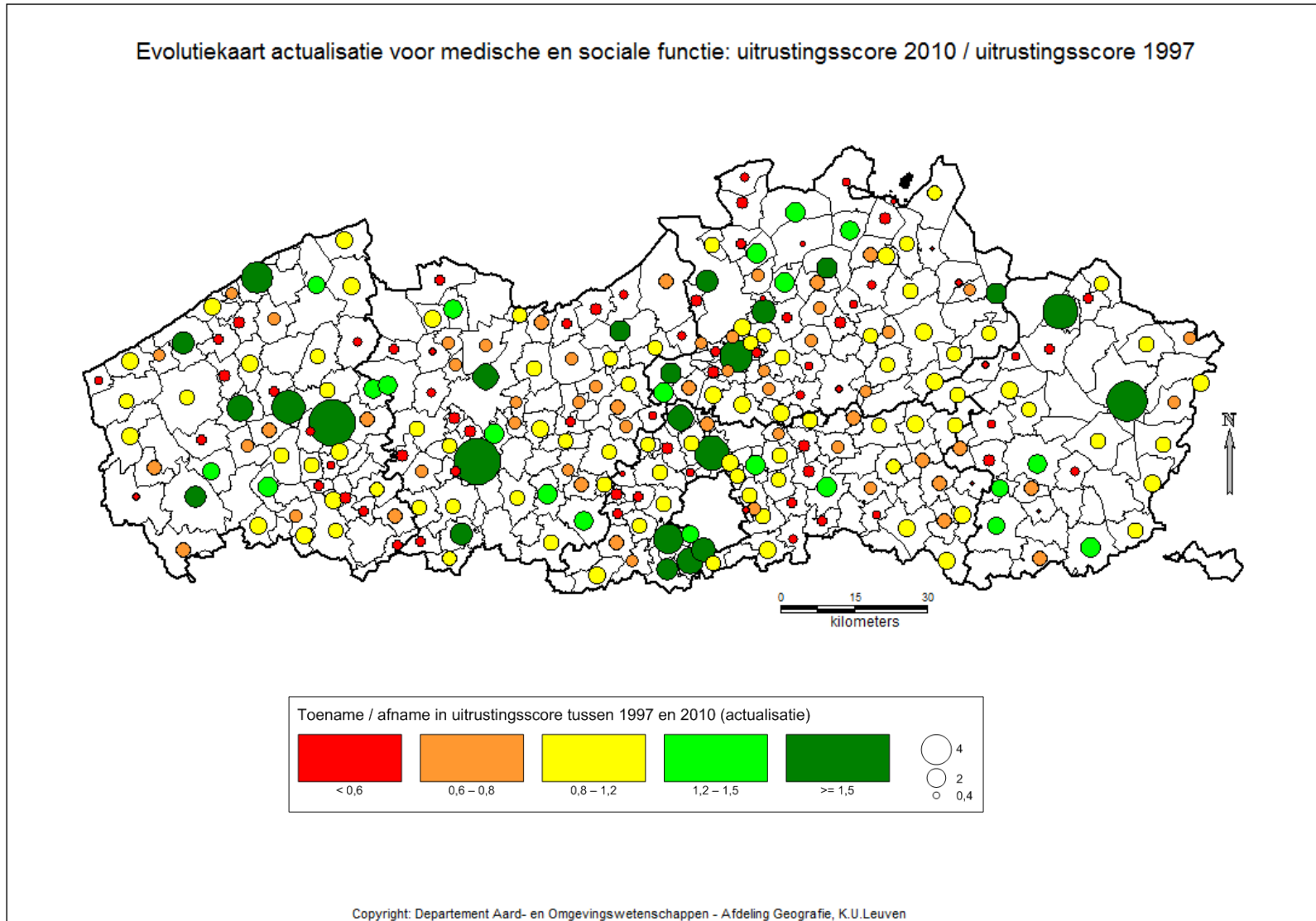
Kaart 54: Stedelijke hiërarchie: Uitrustingscore (2010) voor culturele functie per Belgische gemeente

Kaart 55: Stedelijke hiërarchie: Uitrustingscore (2010) voor onderwijsfunctie per Belgische gemeente

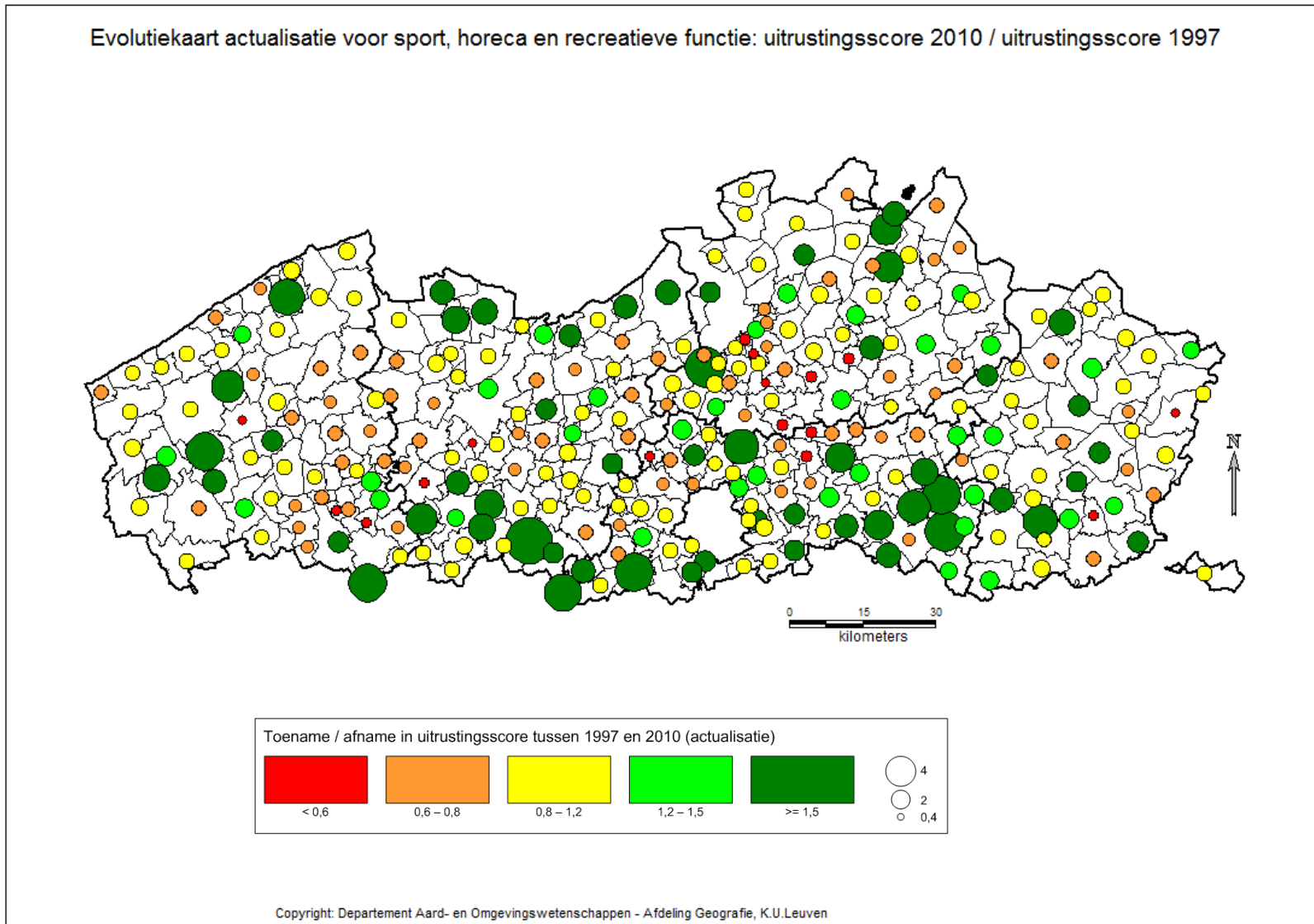
Kaart 56: Stedelijke hiërarchie: Uitrustingscore (2010) voor culturele functie per Belgische gemeente

Kaart 57: Stedelijke hiërarchie: Uitrustingscore (2010) voor detailhandelsfunctie per Belgische gemeente

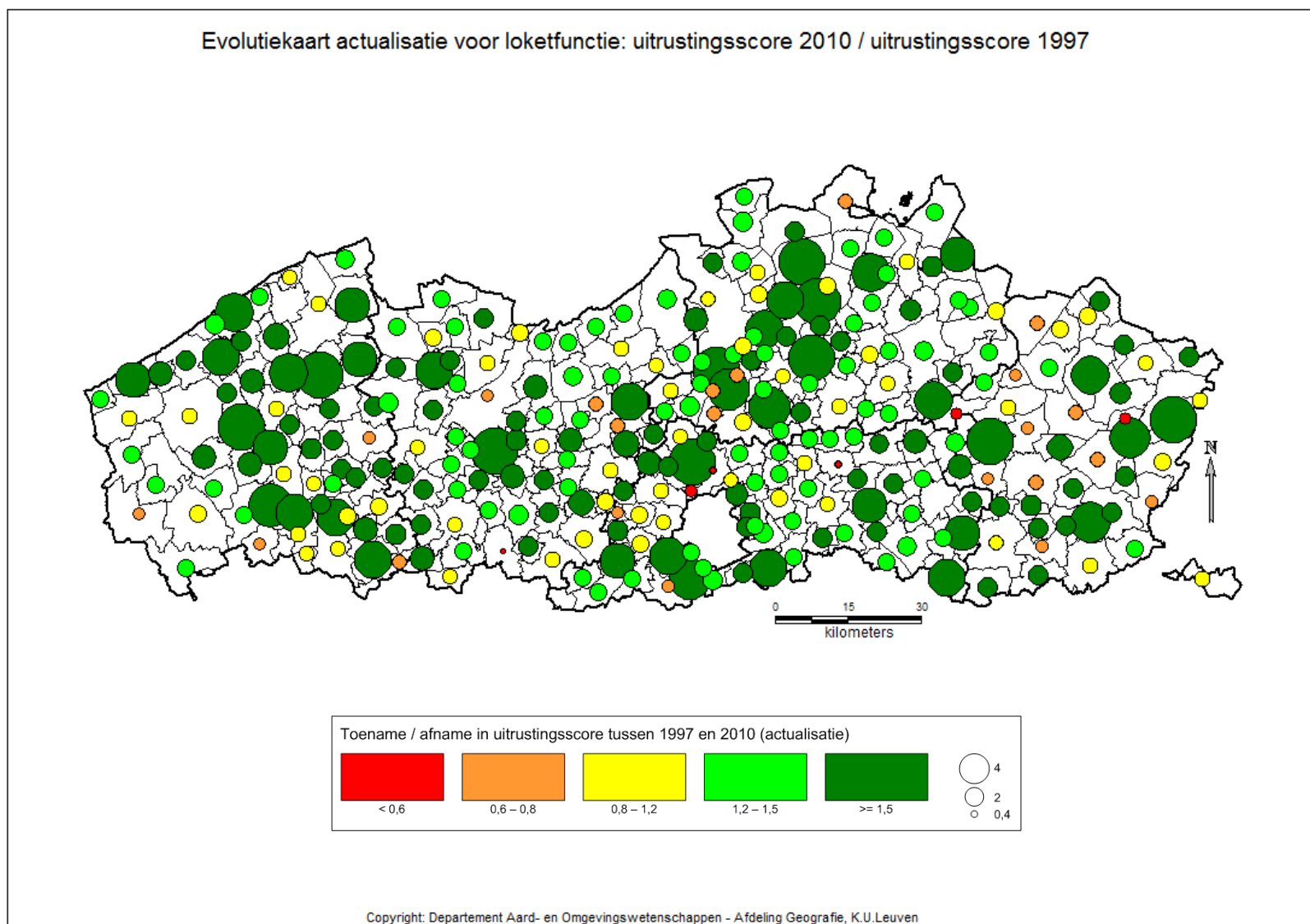
Kaart 58: Stedelijke hiërarchie: Totale uitrustingscore (2010) per Belgische gemeente

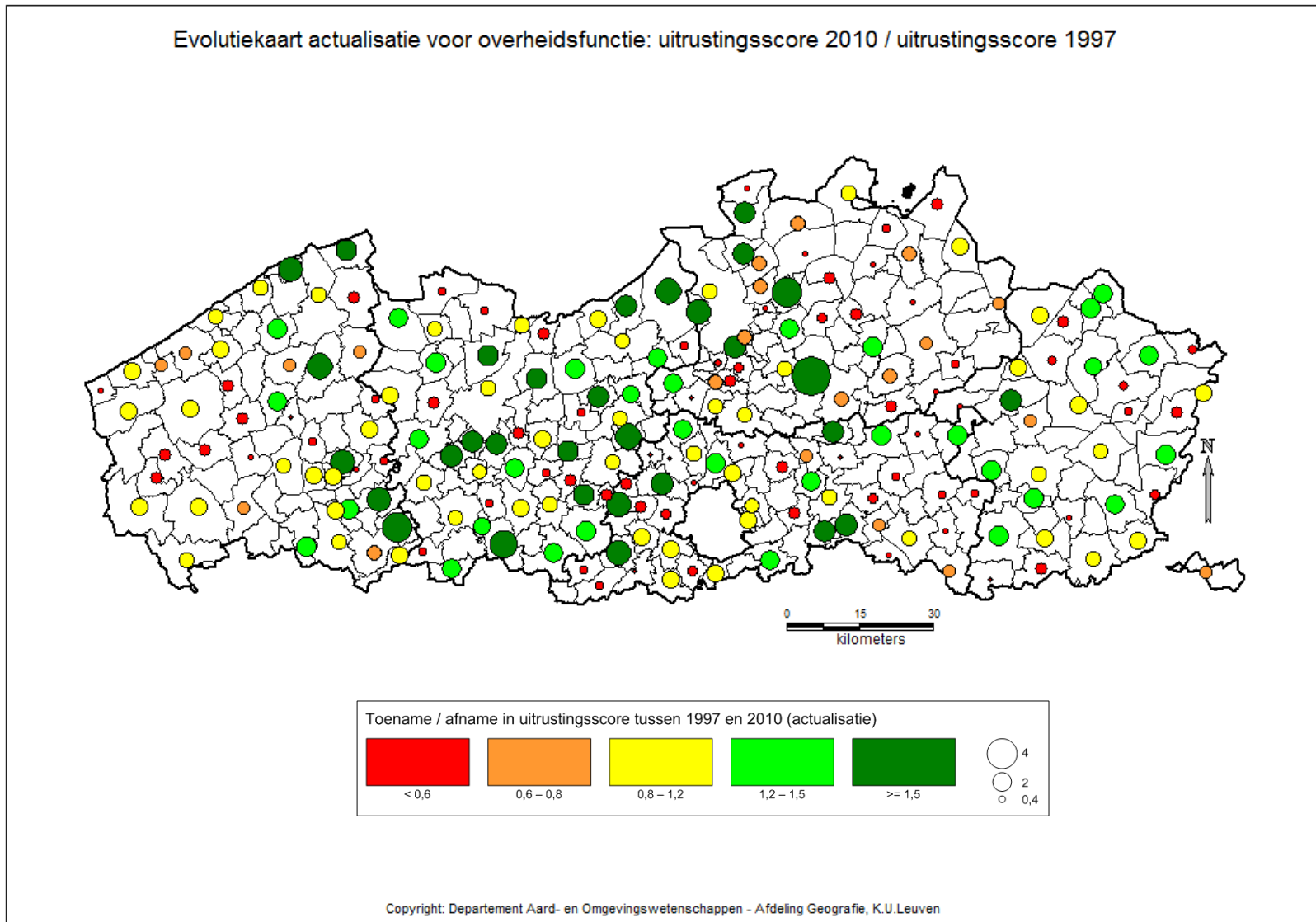
Kaart 41: Stedelijke hiërarchie: Evolutiekaart (1997 – 2010) medische en sociale functie per Belgische gemeente

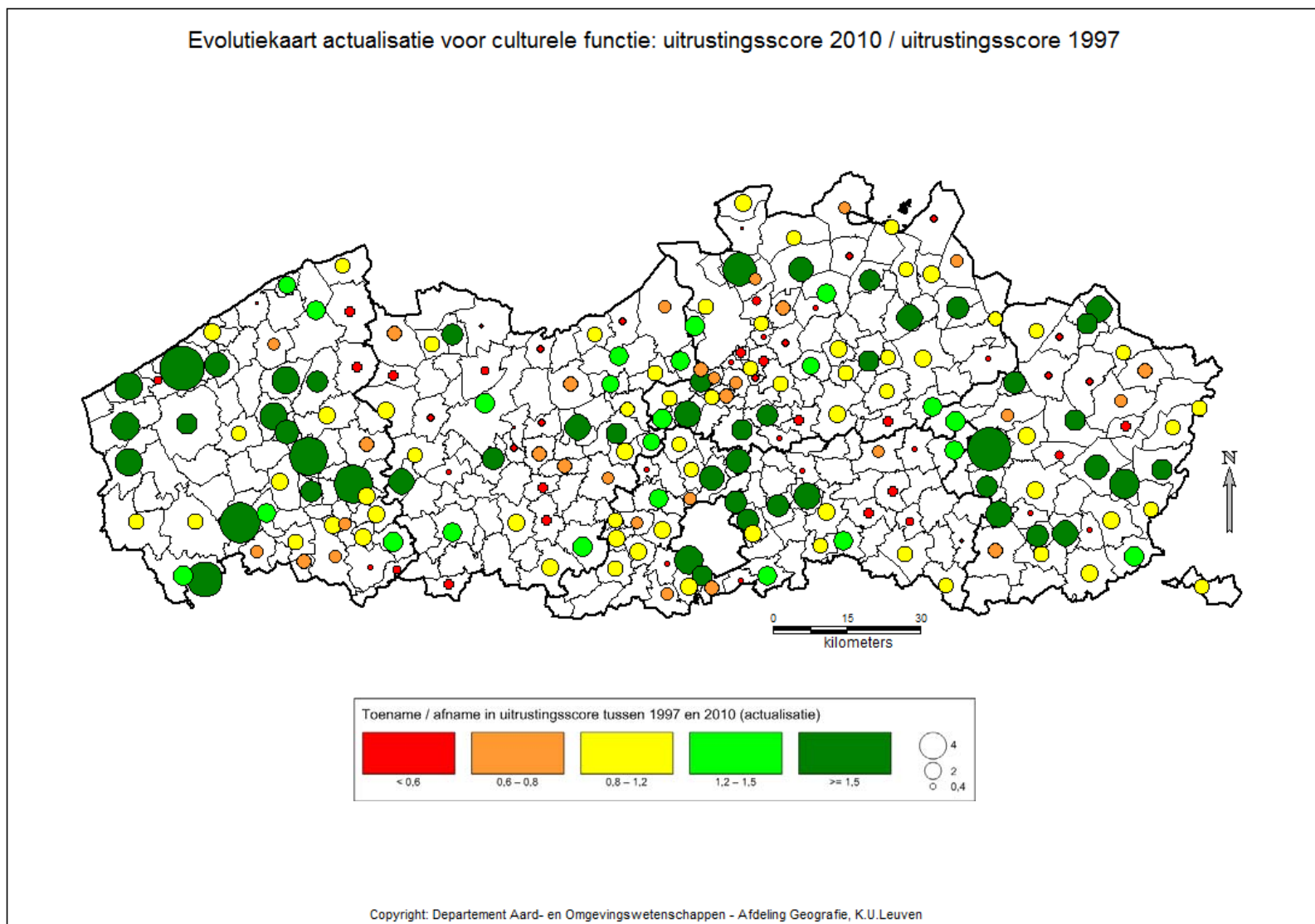
Kaart 42: Stedelijke hiërarchie: Evolutiekaart (1997 – 2010) sport, horeca en recreatieve functie per Belgische gemeente

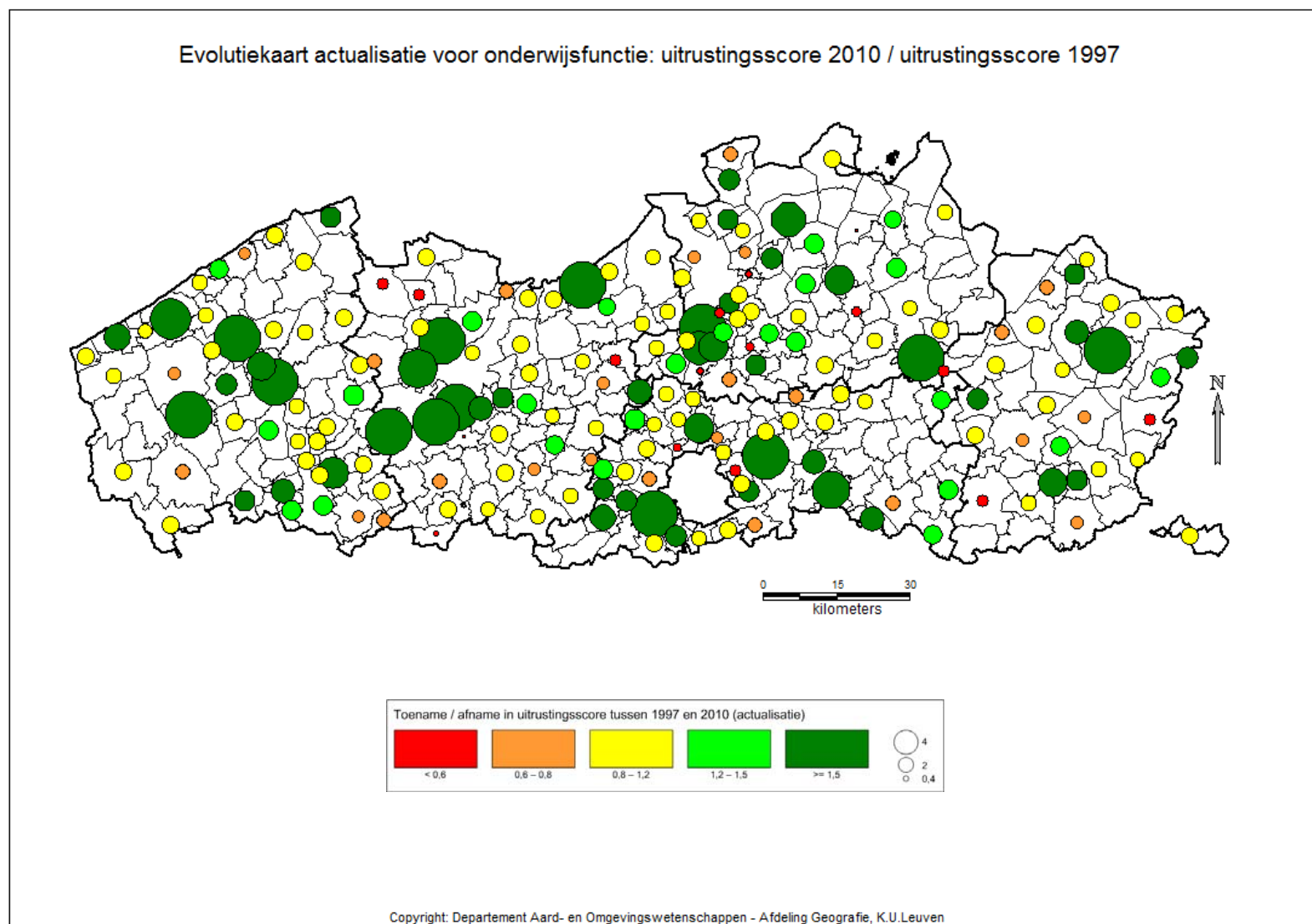
Kaart 43: Stedelijke hiërarchie: Evolutiekaart (1997 – 2010) loketfunctie per Belgische gemeente

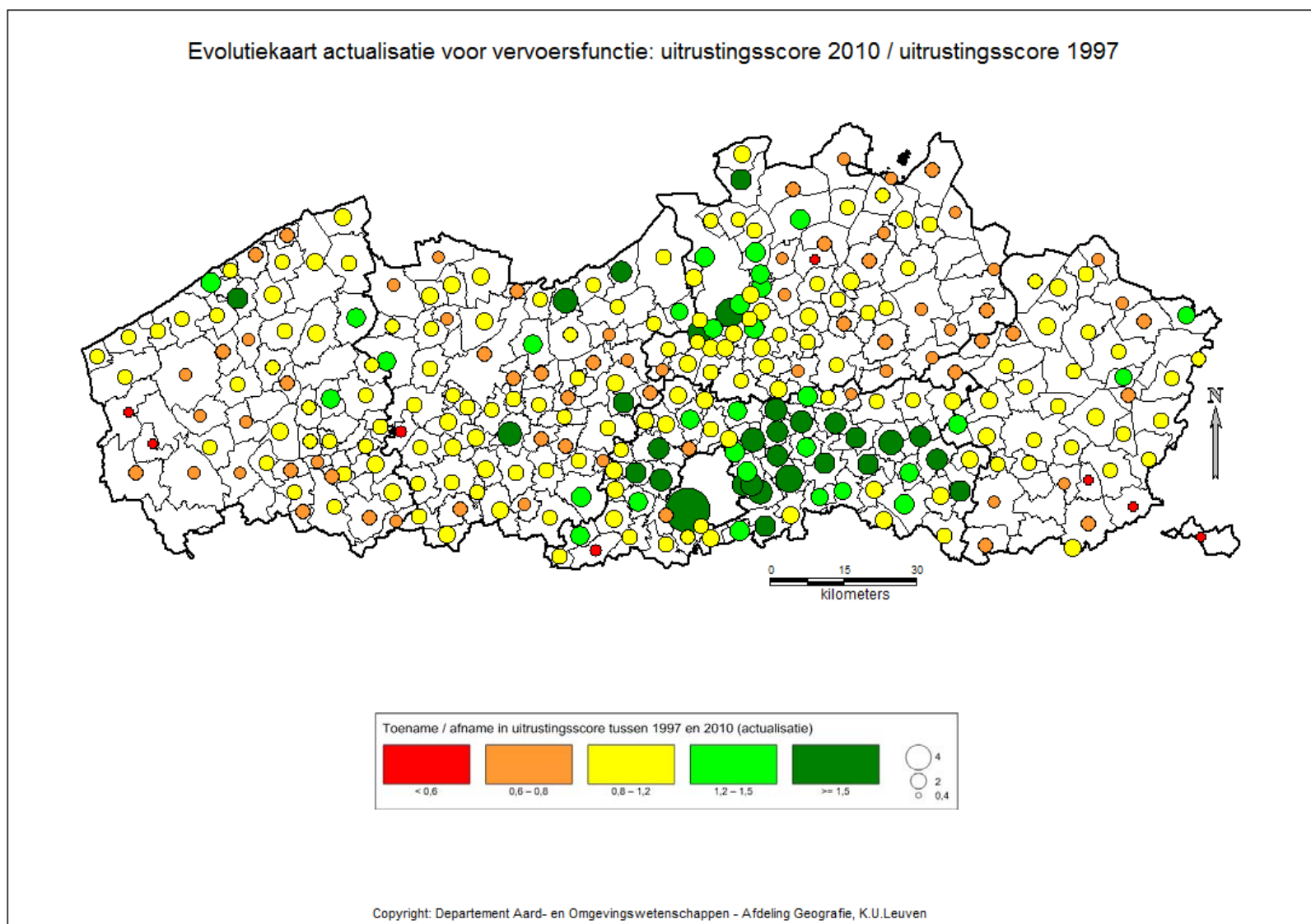
Kaart 44: Stedelijke hiërarchie: Evolutiekaart (1997 – 2010) overheidsfunctie per Belgische gemeente

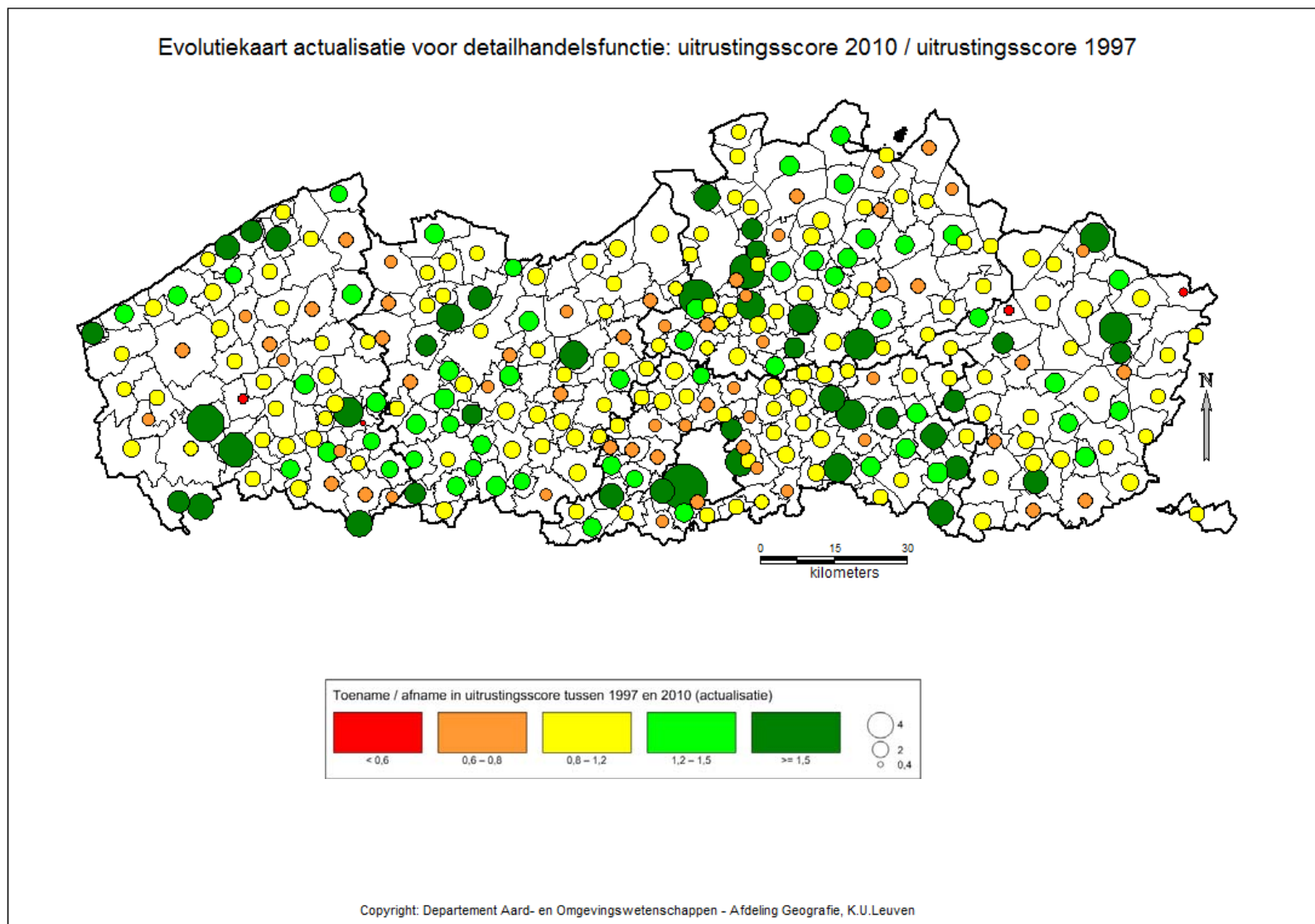
Kaart 45: Stedelijke hiërarchie: Evolutiekaart (1997 – 2010) culturele functie per Belgische gemeente

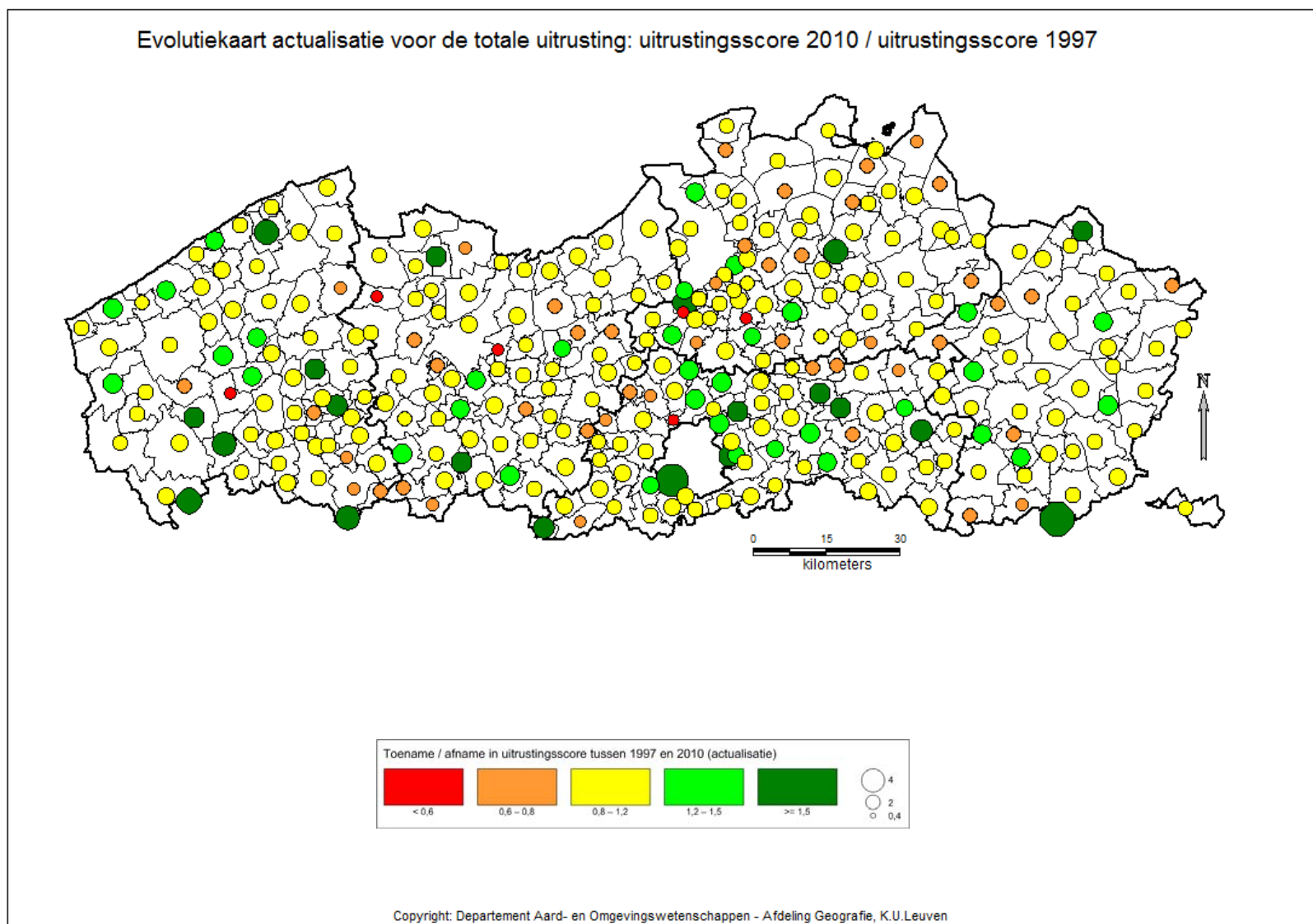
Kaart 46: Stedelijke hiërarchie: Evolutiekaart (1997 – 2010) onderwijsfunctie per Belgische gemeente

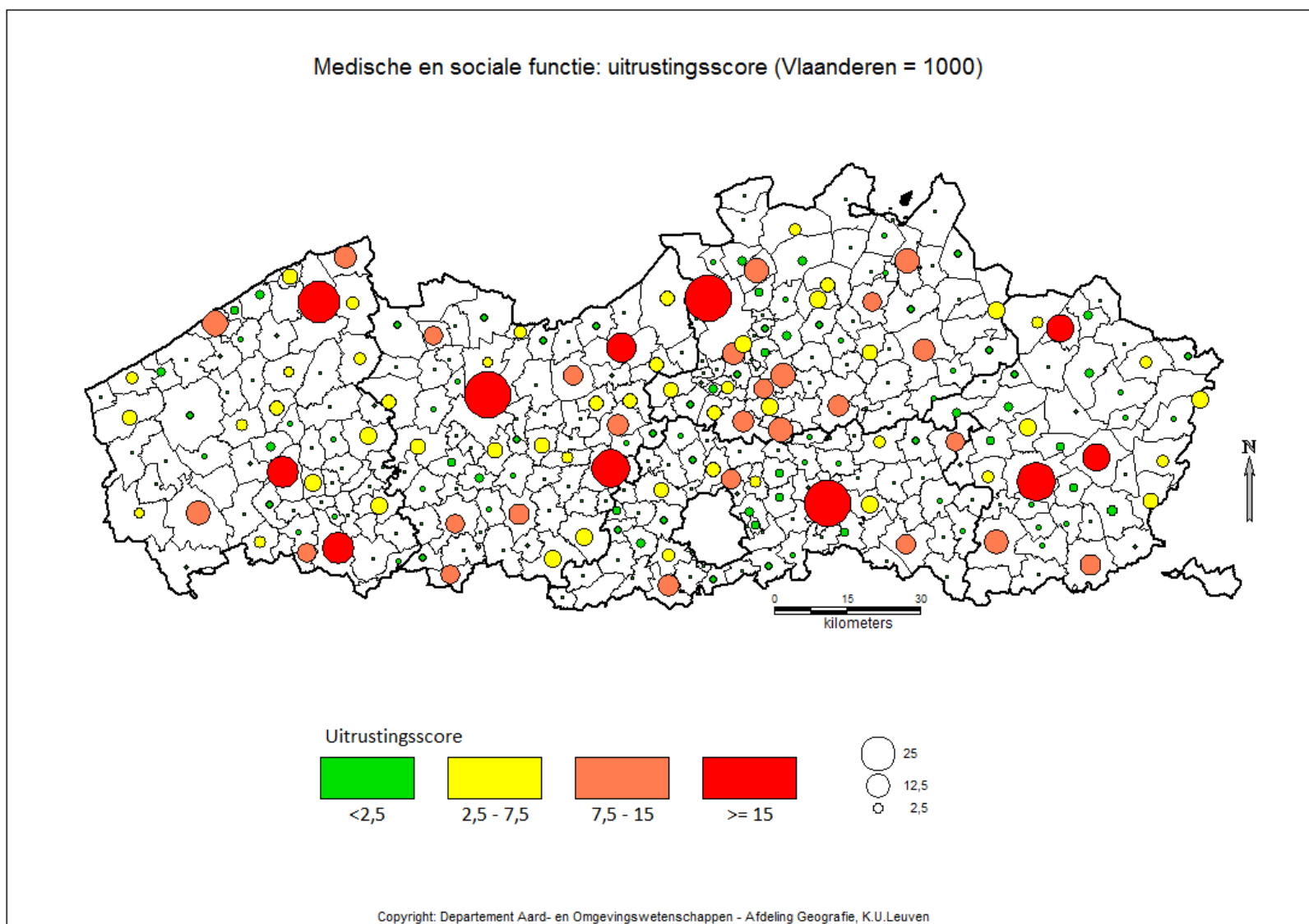
Kaart 47: Stedelijke hiërarchie: Evolutiekaart (1997 – 2010) vervoersfunctie per Belgische gemeente

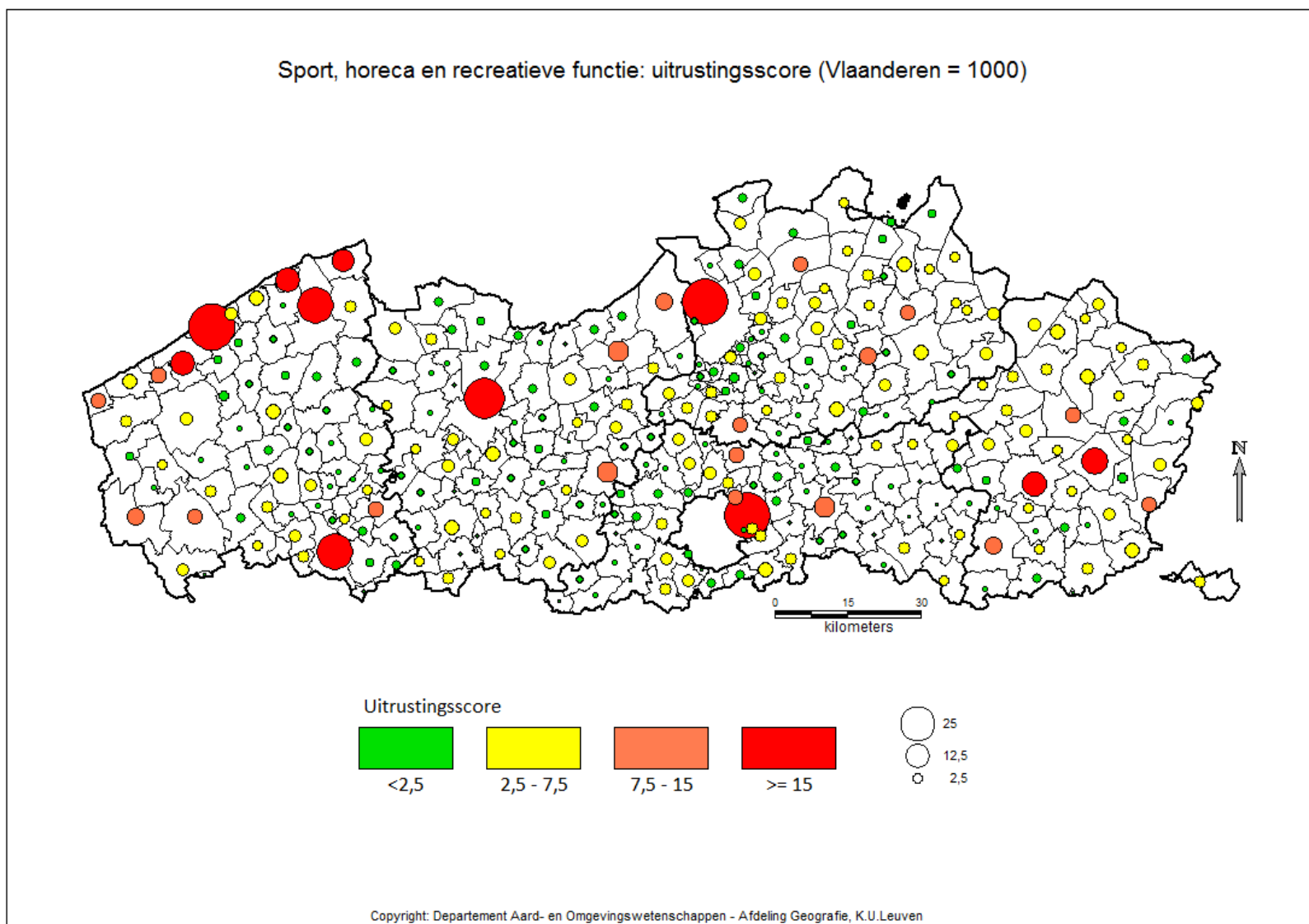
Kaart 48: Stedelijke hiërarchie: Evolutiekaart (1997 – 2010) detailhandelsfunctie per Belgische gemeente

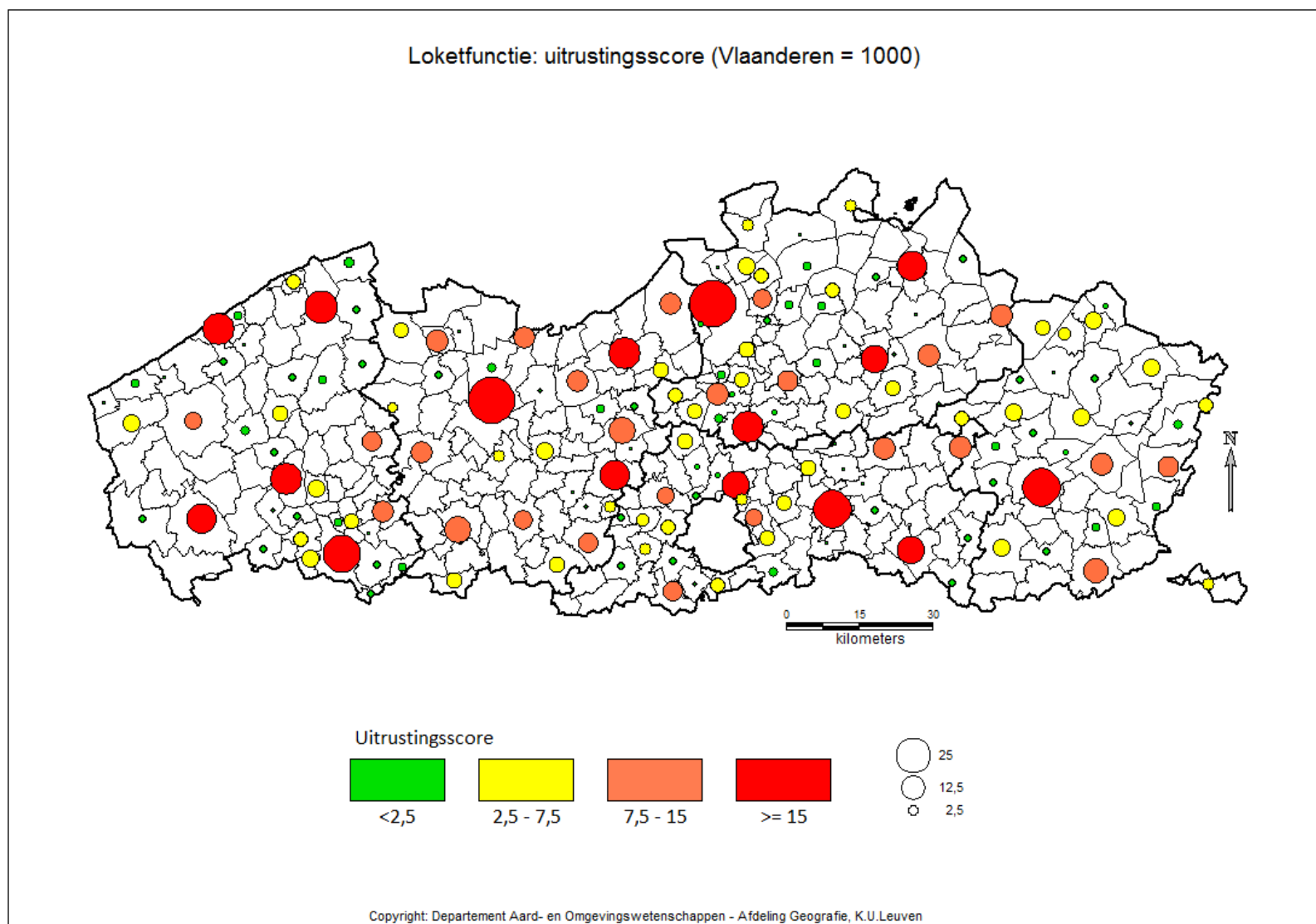
Kaart 49: Stedelijke hiërarchie: Evolutiekaart (1997 – 2010) totale uitrustingscore per Belgische gemeente

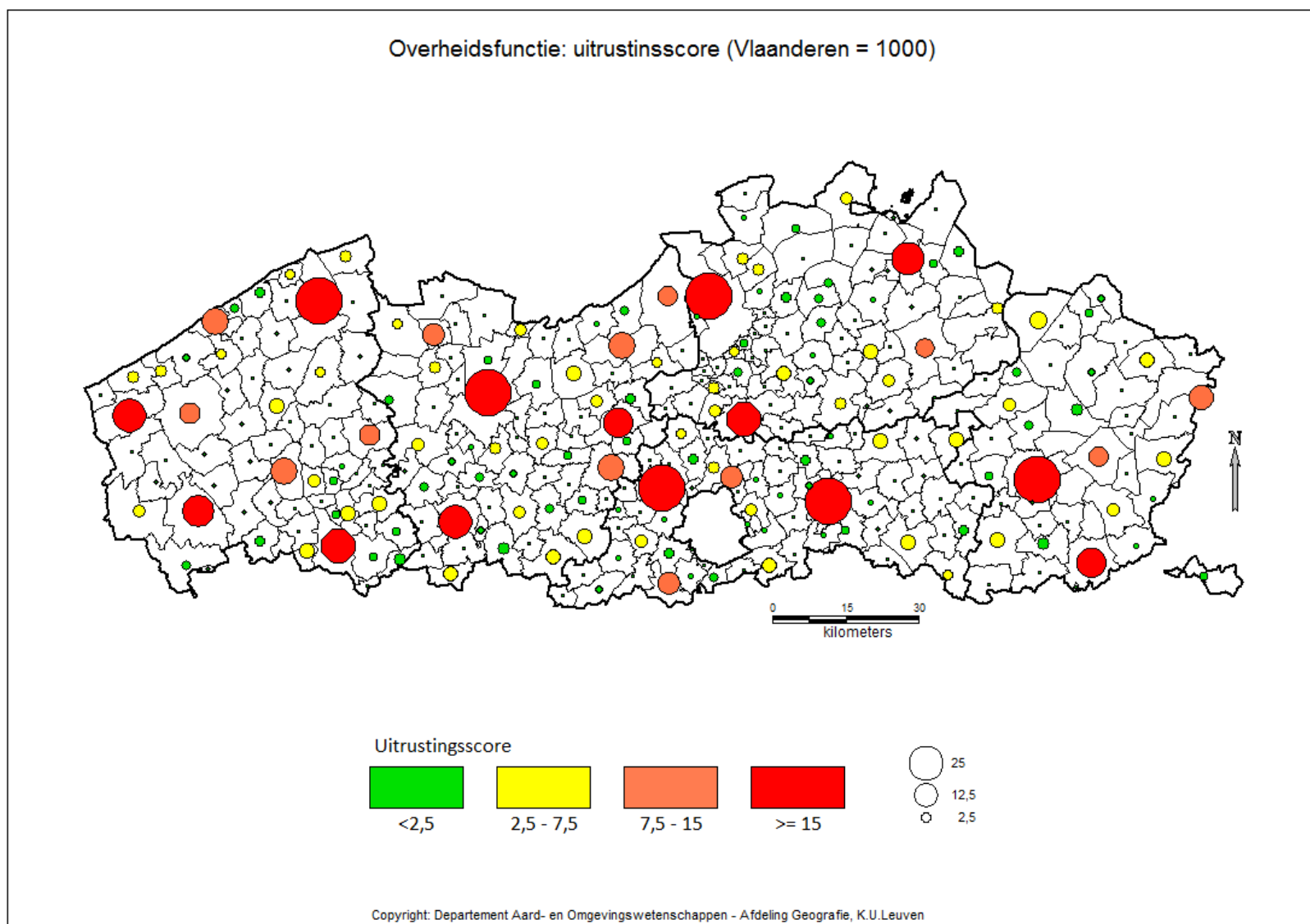
Kaart 50: Stedelijke hiërarchie: Uitrustingscore (2010) voor medische en sociale functie per Belgische gemeente

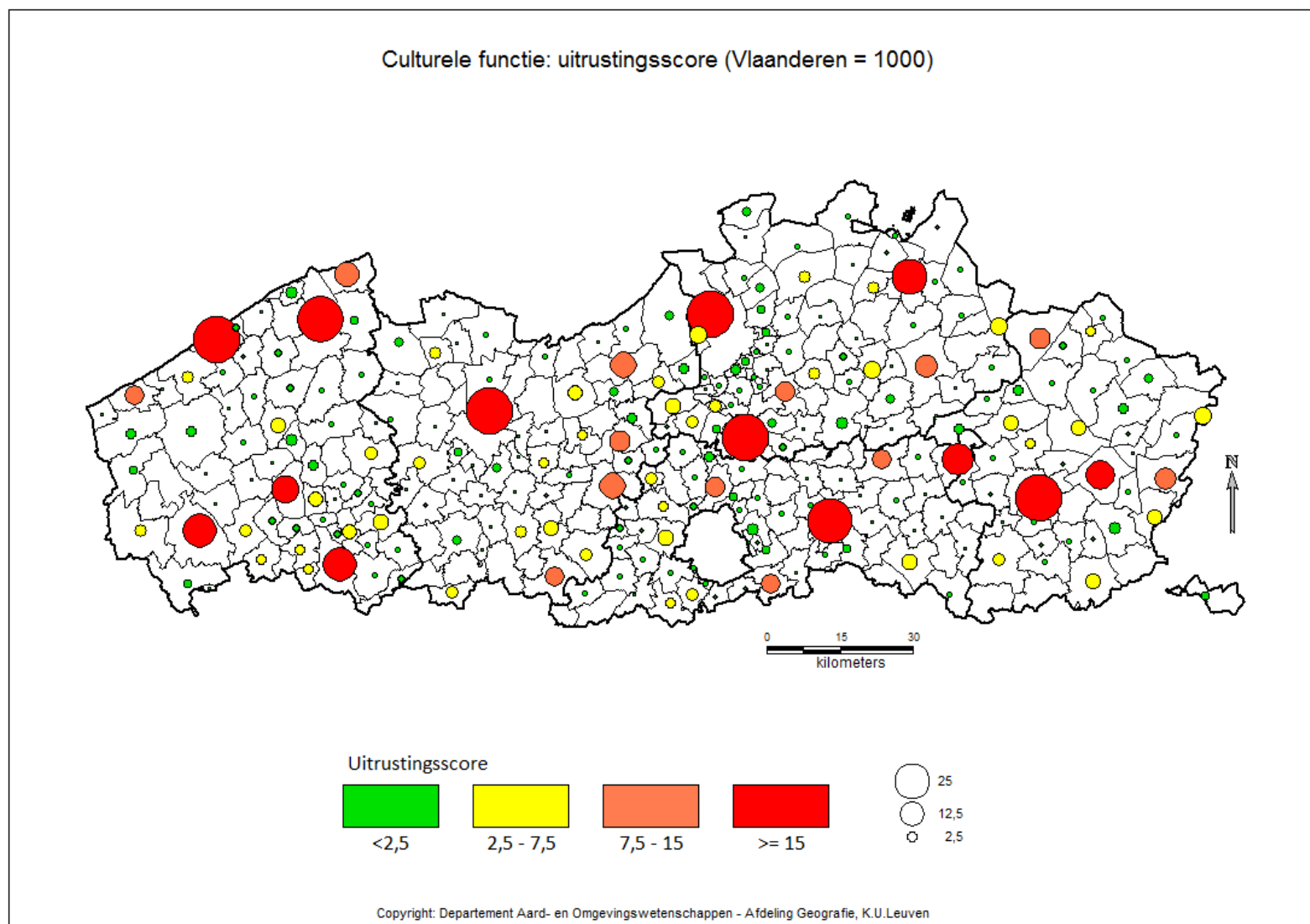
Kaart 51: Stedelijke hiërarchie: Uitrustingscore (2010) voor sport, horeca en recreatieve functie per Belgische gemeente

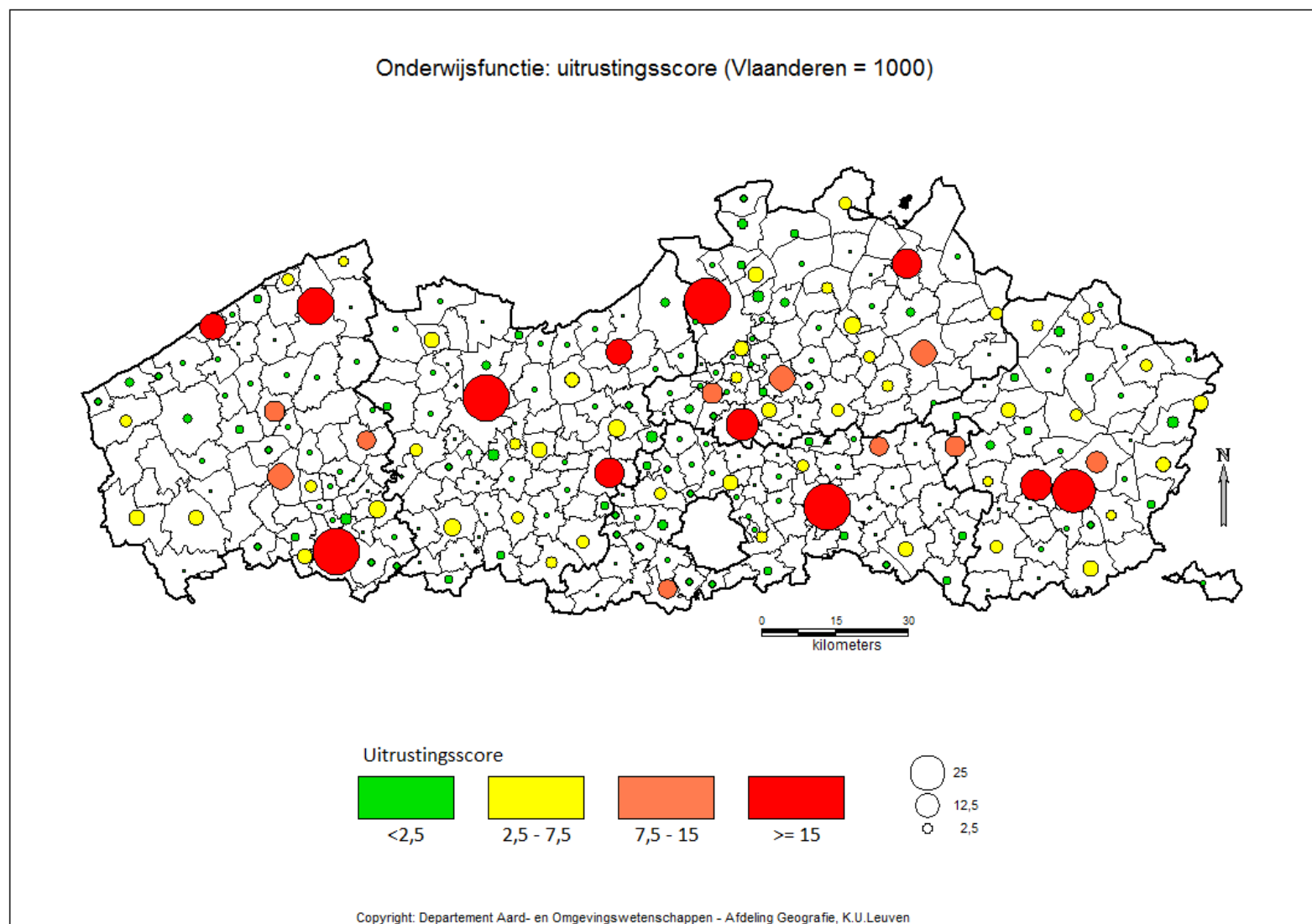
Kaart 52: Stedelijke hiërarchie: Uitrustingscore (2010) voor loketfunctie per Belgische gemeente

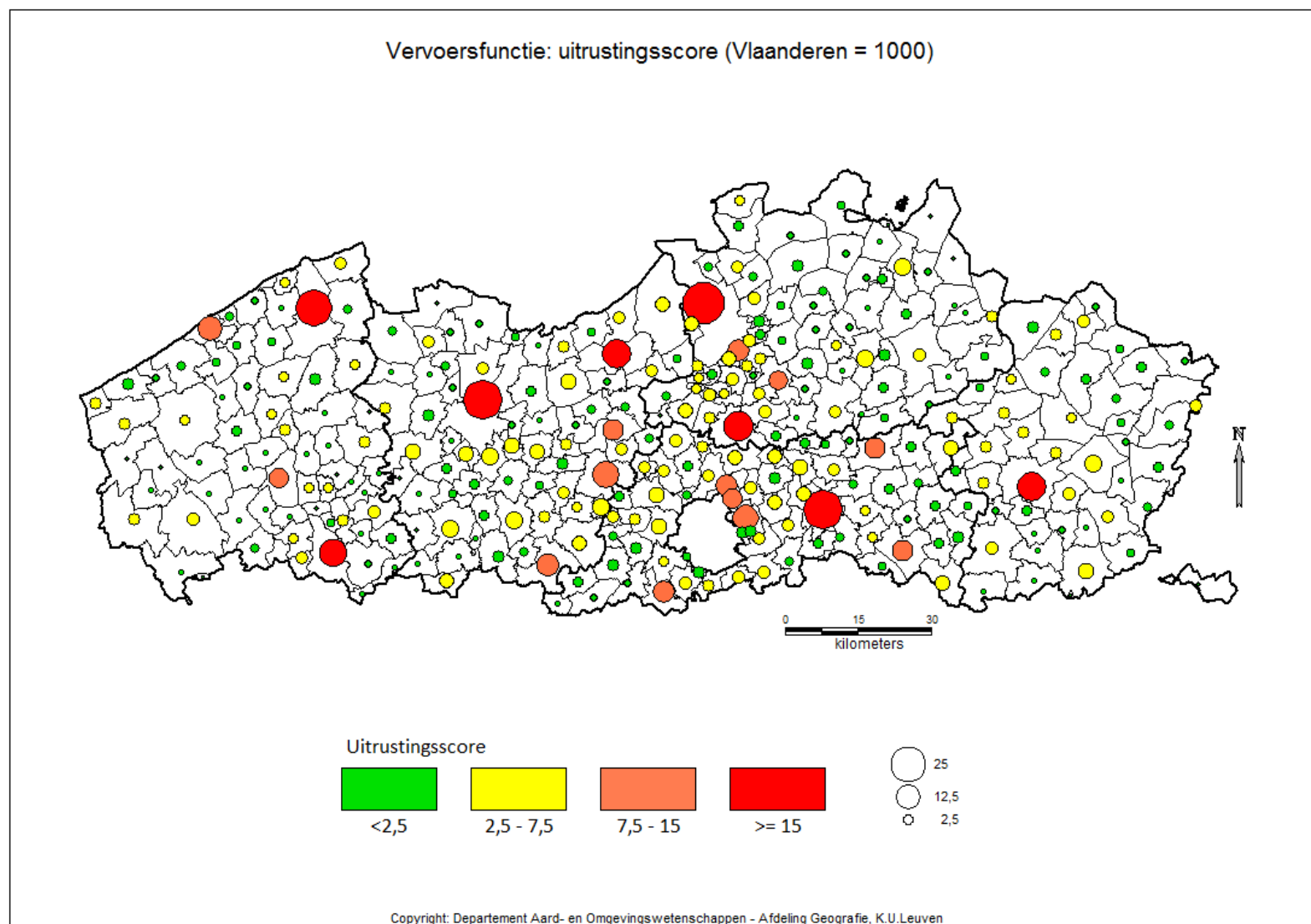
Kaart 53: Stedelijke hiërarchie: Uitrustingsscore (2010) voor loketfunctie per Belgische gemeente

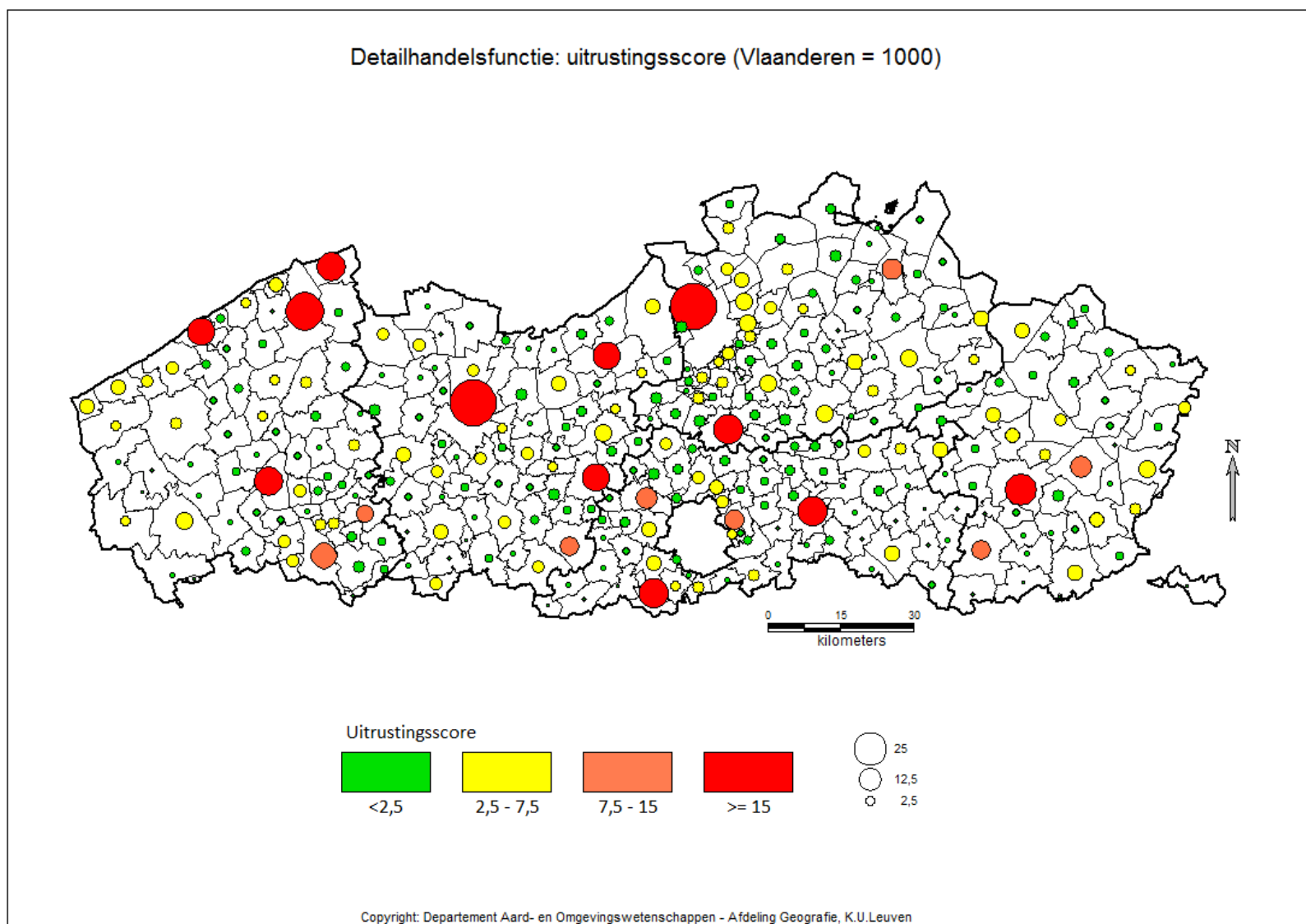
Kaart 54: Stedelijke hiërarchie: Uitrustingscore (2010) voor culturele functie per Belgische gemeente

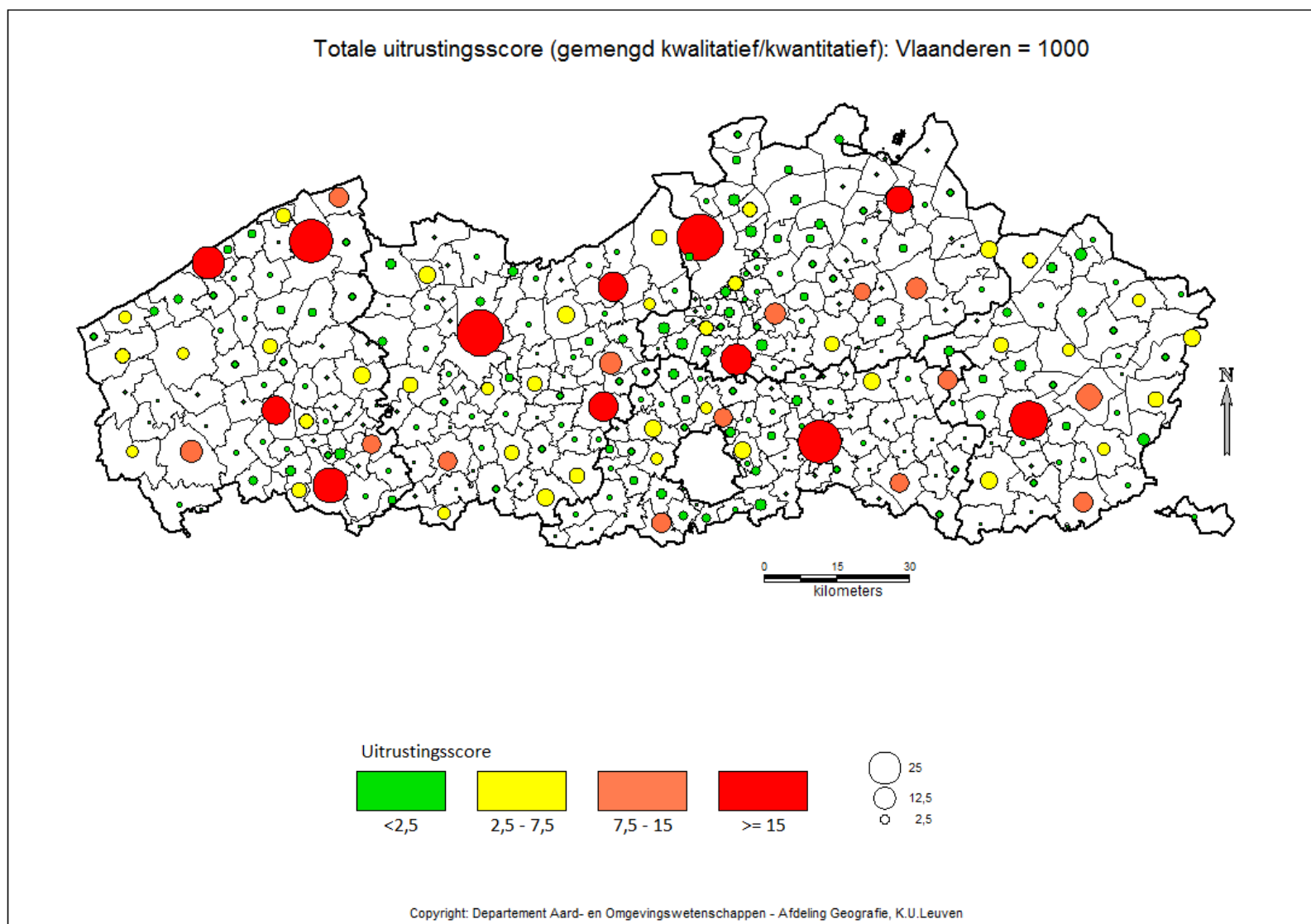
Kaart 55: Stedelijke hiërarchie: Uitrustingscore (2010) voor onderwijsfunctie per Belgische gemeente

Kaart 56: Stedelijke hiërarchie: Uitrustingscore (2010) voor culturele functie per Belgische gemeente

Kaart 57: Stedelijke hiërarchie: Uitrustingscore (2010) voor detailhandelsfunctie per Belgische gemeente

Kaart 58: Stedelijke hiërarchie: Totale uitrustingscore (2010) per Belgische gemeente